

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА BULGARICA

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

22/2011

СОФИЯ•2011

На корицата: Супрасълски сборник, старобългарски ръкопис от края на X в.
Люблянска част, л.61а.

Житие на папа Григорий Велики.

Редактор: ст.н.с. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: ст.н.с. дфн Анисава Любенова Милтенова,
ст.н.с. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

© Централна библиотека на БАН, 2011

Адрес на редакцията:

Българска академия на науките

Съвет за чуждестранна българистика

ул. „15 ноември“ 1, София 1040, Бюлетин „Българистика“

Анисава Милтенова,

тел. (+359-2) 989 84 46 / 383, 384, факс: (+359-2) 986 25 00

E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Велина Богданова Мавродинова, художник, 2011

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES BULGARICA

INFORMATION BULLETIN

22/2011

SOFIA•2011

On the cover: Codex Suprasliensis, Old Bulgarian manuscript, the late 10th c.
Ljubljana part, f. 61r.
Vita of St. Gregory the Great.

Editor: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

© Central Library of BAS, 2011

Council for Bulgarian Studies Abroad

Bulgarian Academy of Sciences

Bulgarica, Information Bulletin

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040

Anisava Miltenova, tel. (+359-2) 989 84 46 /383, 384, fax: (+359-2) 986 25 00

E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Velina Bogdanova Mavrodinova, cover designer, 2011

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

УВОДНИ ДУМИ	9
Кирил Топалов — Словото на Раковски (190 г. от рождението на Георги Ст. Раковски)	9
БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА	15
Книги 2010–2011 г.	16
Съст. Емилия Волева	
Научна периодика 2010–2011 г.	28
Съст. Емилия Волева	
НАУЧНИ ФОРУМИ	43
Съст. Никола Казански	
ХОРИЗОНТИ	49
Иван Г. Илиев, У. Ким — Бележки за развитието на палеославистиката в Азия (Япония, Южна Корея, Турция)	49
НАУЧЕН ЖИВОТ	63
Веска Борова — Кръгла маса „Народните будители Братя Миладинови и Григор Пърличев“	63
Веска Борова, Асен Атанасов — Национална научна конференция „Наследството на Неофит Рилски: изкуствоведски, богословски и филологически аспекти“	66
Веска Борова — Научна сесия в Котел по повод 190-годишнината от рождението на Георги Ст. Раковски	69
ПРОФИЛИ	71
Лора Тасева — Хелмут Кайперт на 70 години	71
Анисава Милтенова — Анатолий Турилов на 60 години	83
Весела Трайкова, Никола Казански — In memoriam Веселин Трайков	96
ОТЗИВИ	103
Мария Райкова — Марияна Цибранска-Костова — Покаяната книжнина на Българското средновековие IX–XVIII век. Езиково-текстологични и културологични аспекти	103
Донка Вакарелска-Чобанска — Лиляна Василева. Българско словно богатство. Словообразователни хетероними в българските говори	108

Марияна Витанова — Лилия Крумова-Цветкова. Българските благословии, пожелания и клетви	111
Марияна Витанова – Мария Китанова. Етнолингвистични етюди	114
Славка Керемидчиева — Елена Каневска-Николова. При корена, от извора	117
Анисава Милтенова — Епос—език—мит. Годишник на Асоциация „Онгъл“	121

C O N T E N T S

PREFACE	9
Kiril Topalov – The Speech of Rakovski (190th Anniversary of Georgi St. Rakovski Birthday)	9
BULGARIAN LITERATURE	15
Books 2010–2011	16
Comp. by Emilia Voleva	
Periodicals 2010–2011	28
Comp. by Emilia Voleva	
SCIENTIFIC EVENTS	43
Comp. by Nikola Kazanski	
OUTLOOKS	49
Ivan Iliev, U Kim – Notes on the Development of the Palaeoslavic Studies in Asia (Japan, South Korea, Turkey)	49
SCIENTIFIC ACTIVITIES	63
Veska Berova – Round Table The Enlighteners Brothers Miladinovi and Grigor Parlichev	63
Veska Berova, Asen Atanasov – National Scientific Conference The Legacy of Neofit Rilski: Art, Theologic and Philologic Approaches	66
Veska Berova – Session in Kotel dedicated to the 190th Anniversary of Georgi St. Rakovski Birthday	69
PROFILES	71
Lora Taseva – Helmut Keipert at 70	71
Anissava Miltenova – Anatoliy Turilov at 60	83
Vessela Traykova, Nikola Kazanski – In memoriam Veselin Traikov	96
REVIEWS	103
Maria Raykova – Mariana Tsibranska-Kostova. The Penance Literature in the Bulgarian Middle Ages IX–XVIII Centuries. Linguistic-textological and Cultural Approaches	103
Donka Vakarelska-Chobanska – Liliana Vasileva. Bulgarian Speech Wealth. Word-forming Heteronyms in the Bulgarian Dialects	108

Maryana Vitanova – Lilia Krumova-Tsvetkova. Bulgarian Blessings, Wishes and Curses	111
Maryana Vitanova – Maria Kitanova. Ethnolinguistic Studies.....	114
Slavka Keremidchieva – Elena Kanevska-Nikolova. By the Descent, from the Source	117
Anissava Miltenova – Epos–Language–Myth. Annual of the Association OngaL	121

ЎВОДНИ ДЎМИ

Словото на Раковски (190 г. от рождението на Георги Ст. Раковски)

„Любовта към отечеството превъзхожда всичките световни добрини и тя е най-утешителната мисъл за човека на този свят“. В тази изповед на Георги Стойков Раковски е синтезиран смисълът на целия му живот, на борбите и страданията му. Тя ни дава ключа за разгадаване на оня тайнствен импулс, който подхранва неизтощимата енергия на революционера, дипломата, поета, публициста, историка, етнографа в неговата народополезна дейност. Любовта към отечеството вдъхновява просветните стремежи на младия цариградски ученик, организиран тайно дружество за освобождение на България. Тя го изпраща през 1841 г. в Браила, за да застане начело на подготовения от българи и гърци бунт срещу империята. Тя му дава сили да понесе четиригодишните страдания в подземията на най-страшната цариградска тъмница, тя направлява неуморната му революционна дейност, журналистиката му, научните му занимания, дипломатическите му мисии, поетическото му творчество. В многостранно надарената личност на пламенния патриот, на идеолога и организатора на националната ни революция се оглежда същността на цялото ни Възраждане. Като мощен фокус тя събира в едно разнопосочните ренесансови тенденции, за да им даде смисъл и насока. Продължител на делото на Паисий и Бозвели, на капитан Мамарчев и непокорните хайдутини, Раковски чертае новите пътища, по които България ще тръгне към своето бъдеще, и като истински, исторически призван народен водач посвещава на това целия си живот. На същата цел подчинява издаването и на четирите си вестника: „Българска дневница“, чрез който се поставя началото на българската революционна публицистика, „Дунавски лебед“, „Бъдущност“ и „Бранител“. Към делото му на публицист принадлежат още „Предвестник Горскогo пътника“, с който доказва негодността на империята да се промени чрез реформи, брошурата „Глас едного българина“, с която за пореден път се намесва в църковната борба, както и много други, между които и брошурата „Преселение в Русия, или руската убийствена политика за българите“, чрез която разобличава руската имперска политика на Балканите, многократното и вековно коварно подмамване на българско население в безлюдните бесарабски степи

и превръщането му в безправни крепостни роби. Някои от публицистичните творби на Раковски имат и мемоарен характер, написани са живо и пластично, с белетристично умение. Сведенията за църковната борба и за някои от най-видните участници в нея, като Неофит Бозвели, Иларион Макариополски, Стоян Чалъков и др., се преплитат с видяното и преживяното от самия Раковски, като по този начин се превръщат и в ценен извор за биографията му. Те завършват цикъла от мемоарни произведения, започнат през 1854 г. в Котел с емоционално и експресивно написаните спомени за арестуването и хвърлянето му в цариградската тъмница, озаглавени „Неповинний българин“ и завършен с подробния план за „Житие“, останало за съжаление ненаписано.

Още съвсем млад, Раковски се заема със създаването на тайни организации в Гърция и Румъния, а в края на Кримската война и сам излиза в Балкана с хайдушка чета. По-късно в Белград обсъжда с няколко български войводи въпроса за създаване на дружини от българи емигранти, които да нахлуят в България и да вдигнат въстание. Така през 1862 г. се създава и Първата българска легия, записала името си в най-славните страници на новата ни история. След героичните битки на малката българска войска за свободата на сръбския народ под стените на Белградската крепост и след осуetyвяването на въстаническите планове Раковски се опитва да създаде общ балкански съюз срещу империята, но усилията му се оказват обречени. Затова в самия край на живота си (той умира от туберкулоза през 1867 г.) отново се връща при идеята за всенародно революционно-хайдушко движение.

Огромната обществено-политическа и публицистична дейност на Раковски е най-тясно свързана и с неговото научно и поетическо дело. Широко ерудиран в областта на историята, филологията и етнографията, той си спечелва сред своите съвременници неоспорим авторитет. Събира исторически, етнографски и фолклорни материали и през 1859 г. издава с помощта на Цани Гинчев знаменития си „Показалец, или ръководство как да се изискват и издирят най-стари чърти нашего бития, языка, народопоколения, старого ни правления, славного ни прошествия и пр.“ Този труд отразява насоките и резултатите на фолклорните и етнографските интереси на Раковски. Освен упътванията за начините, по които трябва да се събират и изследват етнографски и фолклорни материали, важни за историята на духовната и материалната култура на народа (с което книгата наистина е изиграла роля на ценно ръководство), тук срещаме и описания на някои вярвания, обичаи, обреди и др. Своеобразно продължение и допълнение на този труд е излязлата през 1865 г. в Букурещ книга „Българска старина“, замислена като периодично издание. В нея се поставят въпроси из историята на българския език и народната духовна култура, за разселването на народите, за древните митологии и др. Романтичното му отношение към историята и народната старина се съчетава с още по-романтичната му и месианистична концепция за произхода на българския език, намерила израз и в съчинението му

„Ключ българского языка“. Извеждайки потеклото на българите от древна Индия, той определя на българския език място между най-старинните езици, твърдейки убедено, че той произлиза от санскрит и че самата дума „санскрит“ е българска и означава „сам скрит, таен“ език на жреците, че българите са потомци на арийците и са първият европейски народ, защото първи са се преселили от Азия в Европа; че много имена на градове, села, реки, планини, местности и др. са еднакви в България и в Индия, която е прародина на българите; че във всички езици могат да се открият български елементи; че корените на гръцкия език също трябва да се търсят в българския и че самата дума „грци“ е българска и означава „горци, планинци“, тъй като някога грците са обитавали планинските пуцинаци.

Интересът на Раковски към историята ражда и голямата студия „Няколко речи о Асеню Първому, великому царю българскому и сину му Асеню Второму“ (издадена през 1860 г.). Характер на историческо изследване има и последното му книжовно дело – „Българските хайдуты“ (1867), от което излиза само първата част.

Етнографските, историческите и езиковедските съчинения на Раковски са белязани със знака на романтизма, в тях намира израз стремежът му да използва всички възможни средства за пробуждане и революционизиране на съзнанието на българите. Най-важното е, че чрез тези съчинения той защитава правото на сънародниците си да създадат отново своя държава – условие, което би им осигурило възможност за нормално развитие и заемане на равноправно място сред свободните и проспериращи народи.

Общото, което свързва всички научни съчинения на Раковски, е стремежът за представяне на своята култура и история във възможно най-благоприятна светлина. И това е напълно обяснимо, ако се имат предвид задачите, които си поставя революционерът с тези съчинения в едно време, когато, по думите на Ботев, цялата книжовна дейност трябва да приеме характер на политическа пропаганда.

На същата задача е подчинено и цялото му поетическо дело. Поемата „Горски пътник“ идва като откровение на духа на времето и бързо става много популярна. Вазов признава, че я е знаел цялата наизуст и до късно е помнил големи откъси от нея. И в тази поема, както и в цялата си поезия, Раковски съчетава романтиката на изображението и поетическото внушение с най-актуални политически идеи, в тях се преплитат политически, научни и социални възгледи, историкът и фолклористът стои редом с идеолога и революционера.

Поезията си Раковски пише безсистемно, в промеждутъците на революционната, научната или публицистичната си дейност, за да даде израз на вълнуващи го мисли и чувства или да допълни казаното в някоя публицистична творба. Така например „Постъп (марш) българский“, в който се изразява увереността, че е настъпило времето за освобождение от робството, е писан в Свищов, в броените часове на бягството от Котел след разпускането на четата. Така са

писани и „Напрасно отлъчие от Дакия...“, „Отлъчие от България...“, „Спомен месторождения“, „Възпомянание старобългарско...“, „Забава в Кубейская карантина...“ и др. В архива на Раковски са запазени и любовно-сентиментални стихотворения, салонни акростихове и други поетически опити, писани главно през 50-те г. на XIX в. – десетилетие, изпълнено с драматични събития.

В художествено отношение и стихотворенията, и поемата „Горски пътник“ страдат от редица съществени недостатъци, които затрудняват естетическото им възприемане днес. На първо място това е езикът, съзнателно архаизиран и въобще деформиран в духа на романтико-историческите възгледи на писателя и революционера, който е смятал, че по този начин го доближава до старобългарския и ще пробужда у своите читатели по-силни патриотични чувства. Често думите се съкращават (по подобие на гръцкия език), словоредът се изменя, възвръщат се синтетични падежни и инфинитивни конструкции, възкресяват се стари или се създават нови думи. Римите често липсват или са само графични, ритъмът е нееднороден... Но преимуществата на това поетическо дело трябва да търсим в друга посока – в идеите, които носи, в истините, които казва на своите жадни за свободно слово читатели. Защото с поезията си той поставя най-наболените въпроси на своето време – тежкото социално иго, фанариотския духовен гнет и непоносимото политическо робство. С паисиевска страст той възкресява величието на някогашната свободна българска държава, като романтичните видения от миналото се редуват с още по-романтични идеи за освобождение.

В „Горски пътник“ се откриват и преки влияния на хайдушките народни песни – мотивът за разговор между юнак и кукувица, романтичните образи на борците, изображението на народните страдания и хайдушкия бит, различни художествени средства. В науката отдавна е посочено, че художествените постижения в поемата идват повече под стихийното въздействие на народната песен и се откриват главно там, където има и сюжетна връзка с нея.

Изпитал силното въздействие на гръцката романтична революционна поезия, и особено на великия гръцки поет и революционер Ригас Фереос, Раковски на свой ред оказва влияние върху редица наши възрожденски поети. Най-плотворна е връзката на неговата поезия с творчеството на Ботев. Гениалният поет е ценял високо своя предшественик в борбата и в революционната поезия и е почувствал дълбоко силата на неговите идеи, затова литературното влияние идва напълно естествено и закономерно. Освен това Раковски е първият български революционен поет, който се опитва да трансформира идеите на назряващата революция в свои лични възгледи. Този изповеден, субективно-експресивен тип художествено мислене намира най-ярка и талантлива изява именно в поезията на Ботев и несъмнено тъкмо това сродство в типа на художествената концептивност е изиграло решаваща роля за големия интерес на Ботев към поезията на Раковски.

Както за да разберем личността на Георги Раковски, трябва да надникнем отвъд привидната парадоксалност на много от житейските му прояви, да се опитаме да разгадаем дълбоките подбуди на една необикновена душевност и изключителен интелект, така и за да почувстваме неговото слово, наличието на поезия в поетическото му творчество, трябва да можем да проникнем отвъд езиковата бариера, която, както вече стана дума, самият поет е поставил от патриотични подбуди. Успеем ли да сторим това, ще се озовем в един наистина богат поетически свят, изпълнен с човешки съдби и с драмата на един цял народ, с надежди и разочарования, с тайнственост и заплениваща простота, с фолклорни и митологически образи и с конкретното лице на злото, с възвишена романтика и с потресаващи картини от действителния, земния ад... За трудната комуникативност на тази поезия с днешното естетическо съзнание играят решаваща роля два главни фактора – неоформеността все още в средата на века на литературния език и влиянието върху творчеството на Раковски на романтично-патетичната революционна и следреволюционна гръцка поезия (особено революционните маршове на Ригас), чието идейно въздействие в случая (за разлика от формалното) е иначе безспорно положително. Славейков, Вазов и Ботев преминаха през една много по-модерна литературна школа, облекнаха се с по-голямо доверие на фолклора и на естествено оформящия се литературен език и това гарантира по-голямата естетическа жизненост на поетическото им творчество. Но колкото парадоксално, толкова и закономерно е, че в основата на успеха им бе положеното начало от техния първоучител в поезията – великия автор на „Горски пътник“.

„Мечтател безумен, образ невъзможен“ – и така лаконично, но много точно – го е характеризирал дядо Вазов. Защото Раковски е наистина една от най-интересните личности на Българското възраждане, един от великаните, по които народът ни винаги ще измерва духовния си ръст.

Кирил Топалов

BULGARIAN BOOKS

Книгоразпространителска фирма „*BULGARIAN BOOKS*„, предлага български научни издания, речници, енциклопедии, албуми, художествена литература.

За информация и контакти:

The book-dealing company „BULGARIAN BOOKS„ offers to its clients scientific books, dictionaries, encyclopedias, albums, fiction from Bulgaria.

For contacts, please use the following address:

BULGARIAN BOOKS

SOFIA 1000

PO Box 1567

fax/tel. (359 2) 952 25 75

e-mail:bulgarian_books@abv.bg

Mrs Teodora Davidova

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2011 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилометодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2011 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание за 2011 г., са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2010–2011 г.

BOOKS

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

БИЛЯРСКИ, Иван. „Сказание на Исайя пророка“ и формирането на политическата идеология на ранносредновековна България. С., ПАМ пбблишинг къмпани, 2011. 268 с.

ISBN 978-954-92526-8-2.

Книгата съдържа дипломатическо издание на текста на „Сказание на Исайя пророка“ как бе възнесен от ангел до Седмото небе“, изцяло основано на единствения препис от Кичевския сборник. Предлага се ново осмисляне на произведението в рамките на библейската традиция и на образи, идеи и послания от Светото писание.

Поредица История и книжнина

БЪЛГАРСКИТЕ земи в средновековната арабописмена картографска традиция от IX–XIV в. С., Тангра-ТанНакра, 2011. 336 с.

ISBN 978-954-378-076-1.

Атласът представя историко-географски гледната точка на Изтока към българите и техните земи чрез арабописмената картографска традиция за времето на т.нар. златни векове на средновековната българска история. Двуетично издание на български и английски.

ГОРИНА, Людмила и Бонка Даскалова. Шедьоври на българската книжовност на руска земя. С., АИ Марин Дринов, 2011. 238 с.

ISBN 978-954-322-423-4.

Книга за съдбата на уникални книжовни паметници от Българското средновековие, съхранени на територията на Русия, за тяхното откриване, изследване и публикуване от руски учени през вековете.

Богато илюстрирано двуетично издание на български и руски.

ДАНОВА, Пенка. България и българите в италианската географска книжнина. С., Парадигма, 2010. 642 с.

ISBN 978-954-326-131-4.

Изследването въвежда в научно обръщение голям брой непознати и слабо проучени съчинения, в които България и българите присъстват като част от средновековното и ренесансовото познание.

ВЪЛЧЕВ, Георги. Захарий Стоянов и символният капитал на Българското възраждане. С., УИ Св. Климент Охридски, 2010. 206 с.

ISBN 978-954-07-3064-6.

Книгата представлява задълбочен анализ на творчеството на Захари Стоянов, като добавя нови цитати към сложната му и противоречива личност. Очертани са меха-

низмите, наложили в общественото съзнание персонажите на новия национален пантеон; преразглеждат се някои съществуващи и досега мнения за общата периодизация на Захариевата публицистика, за отрицателното му отношение към интелигенцията и др.

КНИЖОВНО наследство на българи на гръцки език през XIX век. С., Гутенберг – Т. 1. Оригинали. 2010. 952 с. + 40 с. факсимилета. ISBN 978-954-617-103-0.

Съставител: Афродита Алексиева

Сборникът съдържа гръкоезична книжнина (художествена литература, история на литературата, дописки за периодични издания, слова, речи, диалози, избрани сентенци, описания, жития, предговори), създадена от българи през периода на Възраждането, с паралелен превод на български, както и коментар и бележки по текстовете, биографи, показали на личните и географските имена.

КУЛТУРНОТО наследство на Рилския манастир – състояние и перспективи на проучването, опазването и реставрирането му + CD с илюстрации. С., Изток-Запад, 2011. 332 с.

ISBN 978-954-321-822-6.

Отговорен редактор: Светлана Куюмджиева

Сборникът съдържа доклади от научна конференция на тема „Културното наследство на Рилския манастир – състояние и перспективи на проучването, опазването и реставрирането му“, организирана от Института за изследване на изкуствата при БАН, проведена на 23 и 24 юни 2009 г. в Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ в София.

МАНТАРЛИЕВ, Йордан. Общини и просвета в България (1944–1959 г.). Благоевград, Ирин-Пирин, 2011. 340 с.

ISBN 978-954-850-526-0.

В книгата са проследени и анализирани трансформациите в българската образователна система след 9.IX.1944 г.

НИКОЛОВ, Ангел. Повест полезна за латините. Паметник на средновековната славянска полемика срещу католицизма. С., ПАМ пбблишинг къмпани, 2011. 156 с.

ISBN 978-954-92526-9-9.

Книгата въвежда в научно обръщение полемичното произведение „Повест полезна за латините“ – средновековен славянски превод на изгубен днес анонимен гръцки текст от края на XI в., ценен поради сведенията за историята на славянските народи. Тя съдържа изследване, дипломатическо издание на всички известни версии и превод на съвременен български език с подробен коментар.

Поредица *История и книжнина*

ОГОЙСКА, Мария. Междуписания. Захарий Хр. Зограф – Неофит П. П. Рилски. С., Петко Венедиков, 2010. 311 с.

ISBN 978-954-9870-48-0.

Съдържа кореспонденцията между двамата изтъкнати творци на Българското възраждане. Някои от писмата се публикуват за първи път. Правописът и пунктуацията са осъвременени и са коригирани допуските досега грешки, свързани с неправилен прочит на години, неправилно разчитане на гръцкия текст, неправилно дешифриране на пасажите в тайнопис и др.

ПЕТРОВ, Петър, Катерина Гел, Доротея Добрева, Клаус Рот, Габриеле Волф. **Нашата Европа. Българските представи за своето и чуждото 1870–1945.** С., Сиела, 2011. 362 с.

ISBN 978-954-28-0937-1.

Сборник с изследвания върху социокултурните измерения на историческото „европеизиране“ на България от последните десетилетия на XIX в. до средата на XX в. Те разкриват очертаващия се в градската култура на България образ на Европа, едновременно желана и „чужда“.

ПЕТРОВ, Тодор. **Наградната система на България (1978–2010).** С., Военно издателство, 2011. 448 с.

ISBN 978-954-509-445-3.

Книга за създаването, развитието и формирането на българската наградна система през различните периоди от развитието на страната, за нейното цялостно състояние от момента на възстановяването на българската държава до наши дни, за влиянията на чуждите наградни системи и за българския принос, който е налаган в хода на нейното изграждане и благодарение на който българските отличия придобиват специфичния си национален облик.

СЕЛИЩНИЯТ живот на Балканите и в Мала Азия през вековете. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2010. 264 с.

ISBN 978-954-524-757-6.

Съставител: Калин Чакъров

Сборникът съдържа материали от международната студентска конференция, проведена през май 2009 г. във Велико Търново.

ХАРИТОНОВ, Христо. **Монети на християнските храмове в България.** Велико Търново, Абагар, 2010. 334 с.

ISBN 978-954-427-902-8.

Изследването върху монетосеченето в българските християнски храмове в периода XVII – началото на XX век. Всички монети са каталогизирани. Разпределени са в класификационни групи. Съдържа 350 фотографии и 480 графични рисунки.

ЧИЧОВСКА, Весела. **Политиката срещу просветната традиция.** С., Гутенберг, 2011. 580 с.

ISBN 978-954-617-104-7.

Изследването, изградено върху богат и в голямата си част неизползван документален материал, проследява процеса на идеологическо и структурно преустройство на образователното дело в България след 9. IX. 1944 г.

ЧЕТИВА за историята и културата на Балканите. С., Парадигма, 2010. 352 с.

ISBN 978-954-326-129-1.

Съставител: Маргарита Карамихова

Сборникът включва статии, резултат от работата по проекта „Европейски измерения на културата и историята на Балканите“, които покриват значителен отрязък от време, широко географско пространство и разнообразни проблеми, разработени с инструментите на съвременната история и етнология.

ЧИЛИНГИРОВ, Асен. **Монетите на киевските князе и монетите на българския цар Петър I**. С., Алфаграф, 2011. 66 с.
ISBN 978-954-92617-8-3.

Предложена е атрибуция на дванадесет монети, намерени през XIX и XX век на територията на днешна Украйна.

ИСТОРИЯ / HISTORY

БИБИНА, Йорданка. **България и Кипър – страници от историята**. Велико Търново, Фабер, 2010. 176 с.
ISBN: 978-954-400-286-2.

Изследване върху „кипърския въпрос“ в българския печат и външна политика (50-те–60-те години на XX в.).

ДИМИТРОВА, Петя. **„Докладва „Наследник“? Донесенията на българския пълномощен министър в СССР Иван Стаменов**. С., Гутенберг, 2011. 692 с.
ISBN 978-954-617-105-1.

В изследването се търсят отговори на въпросите: бил ли е българският дипломат агентът на НКВД „Наследник“; изпълнявал ли е българският пълномощен министър в СССР посредническа роля между Берлин и Москва при опитите на съветското ръководство да сключи „втори Брестки мир“ през лятото на 1941 г. Съдържа голяма част от донесенията на Стаменов до МВРП за периода на неговото пребиваване в СССР, публикувани за първи път.

ДОЛМОВА-ЛУКАНОВСКА, Мария. **Търновските царе**. Велико Търново, Фабер, 2011. 256 с.
ISBN 978-954-400-419-4.

Книгата е посветена на търновските царе, двореца и техните инсигнии (костюми, корони, скиптри).

КАЛЧЕВ, Калчо. **Българо-турски военнополитически отношения (1915–1918 г.)**. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2011. 344 с.
ISBN 978-954-524-768-2.

Изследването е посветено на сложните и противоречиви процеси в българо-турските отношения през годините на Първата световна война.

КРЕМЕНАРОВ, Георги. **Десети родопски пехотен полк и войните за национално обединение на България**. Пловдив, СамИздат, 2011. 224 с.
ISBN 978-954-906-913-6.

Книгата е посветена на историята на Третата българска държава, разпокъсването на българските земи и войните, както и другите форми на борба за тяхното обединение. Разгледани са историята и развитието на българските въоръжени сили с акцент върху историята на Десети родопски пехотен полк. Обхванат е периодът от 1878 г. до 1945 г. и Парижкят мирен договор от февруари 1947 г.

ЛЕЧЕВ, Велико. **Движение в Добруджа за защита на Съединението 1885 г.** Велико Търново, Фабер, 2011. 260 с.
ISBN 978-954-400-494-1.

Историографско изследване.

НИКОЛОВ-ЗИКОВ, Петър. **Раждането на българския консерватизъм.** С., Парадигма, 2011. 320 с.
ISBN 978-954-326-137-6.

Нов поглед към българската история, според който двигател на политическия живот са не хъшове и поборници, а големите фанариотски фамилии, могъщите чорбаджии и възпитаниците на елитните европейски университети.

ПРОСВЕТА и промяна. С., Институт за исторически изследвания – БАН, 2010. 551 с.
ISBN 978-954-2903-01-7.

Отговорен редактор: Илия Тодев

Сборникът обединява научноизследователски текстове, посветени на два юбилея – 150-годишнината на Болградската гимназия – една от емблемите на българското културно възрождане и 70-годишнината на чл.-кор. Румяна Радкова – един от неговите най-изтъкнати изследователи.

РАДЕВ, Тодор. **Екзархията и българският революционен национализъм в Македония и Одринска Тракия 1893–1903.** Пловдив, УИ Паисий Хилендарски, 2010. 321 с.
ISBN 978-954-423-637-3.

Проучването се базира предимно на непубликувани документи от архива на Българската екзархия и архива на Министерството на външните работи и изповеданията, съхранявани в Централния държавен архив в София. Издирени и интерпретирани са и други важни документи от Научния архив на Българската академия на науките и Българския исторически архив при Народната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“.

ТРАДИЦИИ и приемственост. 50 години полувисше и висше образование в Източните Родопи. Велико Търново, Фабер –

Т. I. История. 2011. 427 с. ISBN 978-954-400-465-1.

Съставители: Людмил Спасов, Дамян Борисов, Димитър В. Димитров

Сборникът съдържа статии на изтъкнати български историци, бивши или настоящи преподаватели, както и гост-лектори във Филиала „Любен Каравелов“ – Кърджали.

ЧИЛИНГИРОВ, Асен. **България и покръстването на русите.** С., Алфаграф, 2011. 206 с.

ISBN 978-954-92617-9-0.

Сборник с историографски статии върху разпространението и утвърждаването на християнството през Ранното средновековие.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

ЙОВАНОВИЧ, Миливое Р. и Тодор Моллов. **Болен Дойчин в сръбския и българския фолклор**. Велико Търново, Фабер, 2011. 288 с.

ISBN 978-954-400-471-2.

Компаративно изследване на фолклора на славянските народи. На сръбски и български език.

НАЦИОНАЛНАТА идентичност – съвременен социален контекст и етични рамки.

Велико Търново, Фабер, 2011. 356 с.

ISBN 978-954-400-473-6.

Сборникът съдържа материали от националната конференция под едноименния наслов, проведена в София през юли 2010 г., обединени в разделите: „Идентичностите в съвременен социален контекст“, „Ценностен профил на българската национална идентичност“, „Днешните млади и националната идентификация“, „Българската националната идентичност – културна среда и етични рамки“.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

ВЕЛКОВА-ГАЙДАРДЖИЕВА, Антония и Елена Попова. **Храмът „Успение Богородично“ Велико Търново**. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2010. 328 с.

ISBN 978-954-524-759-0.

Изследването е посветено на историята на храма от Средновековието до наши дни. Специално място е отделено на личностите, свързани с религиозно-просветната дейност в Търново през Възраждането, както и на художественото богатство на храма – дърворезба и икони.

ГЕОРГИЕВ, Любомир. **Българите католици в Трансилвания и Банат**. С., Национална библиотека „Св.св. Кирил и Методий“, 2010. 240 с.

ISBN 978-954-523-114-8.

Книгата обхваща всестранно историята на българите католици в Седмизградско и Банат за периода XVIII–първата половина на XIX в. въз основа на неизвестни и малко известни източници.

ГРАМАТИКОВА, Невена. **Неортодоксалният ислям по българските земи**. С., Гутенберг, 2011. 600 с.

ISBN 978-954-617-110-8.

В книгата се изследват историческите корени, съдбата, измеренията на историческата и културната памет на алевийско-бекташийската общност. Тази сравнително малка група хора следва потока на живота, като едновременно запазва традициите си и се адаптира към настоящето. Разгледани са три важни аспекта: ислямският мистицизъм, хетеродоксните мистични течения в Мала Азия и разпространението им на Балканите; Тимур Баба в исторически и религиозно-мистичен аспект и като светец чудотворец; култовите центрове на неортодоксалния ислям според вилаетнаметата на Тимур Баба и Отман Баба и други източници.

КОВАЧЕВ, Георги и Иван Русев. **Манастирската общност Света гора Сливенска и районът ѝ през XII–XVII в.** Велико Търново, Фабер, 2011. 228 с.
ISBN 978-954-400-480-4.

Книгата е опит за цялостно представяне на историята на средновековното манастирско селение Света гора Сливенска. На базата на исторически извори, теренни изследвания и на аналогии с други манастирски комплекси под името Света гора в България през Средновековието се засягат важни въпроси за съдбата на манастирската общност – териториален обхват, датировка и др. Второто издание включва резултатите от нови изследвания, потвърждаващи и допълващи авторските тези.

МЕРДЖАНОВА, Ина и Патрис Бродьор. **Междурелигиозният диалог на Балканите.** С., Фондация Демос, 2010. 176 с.
ISBN 978-954-92655-1-4.

Книгата е резултат от тригодишен изследователски проект (2006–2008 г.) върху междурелигиозния диалог с цел изграждане на мирно съществуване на Балканите. Съдържа интервюта с активисти и религиозни лидери, участващи в дейности в сферата на този важен процес. Изследването се базира на основните академични теории за изграждане на мир: теориите за предотвратяване на конфликти, свързани с насилие и война, разрешаването на такива конфликти и възстановителните дейности след тях.

НИКОЛОВА, Бистра. **Монашество, манастири и манастирски живот в средновековна България.** С., Алфаграф, 2010. 855 с. –

Т. 1. Манастирите. ISBN 978-954-92617-4-5.

Т. 2. Монасите. ISBN 978-954-92617-5-2.

Монографията обхваща периода IX–XIV в., като проследява развитието на мрежата от манастири на територията на България – в столиците на царството и в провинцията – и разкрива многообразните форми и начини на организация на манастирския живот. Историята на монашеския институт е разгледана през призмата на различните му проявления от зараждането му и етапите, през които минава развитието му. Анализирани са принципите на монашеско съжителство в контекста на източноправославната духовна общност. Обстойното изследване почива върху многообразни по вид и естество източници, които позволяват да се погледне на живота в средновековния български манастир и на монашеската общност критично и от различни гледни точки.

ТРОЕВА, Евгения. **Религия, памет, идентичност – българите мюсюлмани.** С., АИ Марин Дринов, 2011. 186 с.
ISBN 978-954-322-425-8.

Книгата представлява комплексно изследване на религията, паметта и идентичността на българите мюсюлмани в контекста на функциониране на две от най-значимите култови средища в Родопите и България – Кръстова гора и тюрбето (гробницата) на Енихан. Представено е конструирането на двете свети места, което следва тенденциите в социалнополитическото развитие на българското общество, както и тяхната значимост за локалната култура.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

БАЛКАНСКИ, Тодор. Българите и българското от другата страна на Дунав. Велико Търново, Знак 94, 2010. 484 с.

ISBN 978-954-8305-07-5.

Влашко, Молдова, Трансилвания и Банат в светлината на езиковата археология. Етнос. Език. Етнонимия. Ономастика. Просопографии.

ДИКОВА, Екатерина. Фразата в житията и похвалните слова на св. Патриарх Евтимий Търновски. С., Централна библиотека – БАН –

Т. I. Изследване. 2011. 236 с. ISBN 978-954-8854-13-9.

Т. II. Приложения. 2011. 257 с. ISBN 978-954-8854-14-6.

Изследването е посветено на разнообразните фразови структури в агиографските и па-негиричните произведения на Евтимий Търновски. Предложена е нова хипотеза за стила „плетение словес“ и неговия произход. Приложенията съдържат разделите: „Фразова подялба на текстове според оригиналната им пунктуация“ и „Статистически таблици на дължината и предикативността на фразата“.

ЕЗИК. Литература. Многоезичие. С., Нов български университет, 2011. 438 с.

ISBN 978-954-535-619-3.

Съставители: Светлана Димитрова, Станимир Минчев, Росен Велчев

В сборника са представени материалите от Първата национална междууниверситетска конференция под едноименния наслов, организирана през май 2010 г. от Центъра за чужди езици в Нов български университет.

СЪСТОЯНИЕ и проблеми на българската ономастика. Велико Търново,

УИ Св.св. Кирил и Методий –

Т. 10. 2010. 806 с. ISBN 978-954-524-762-0.

Сборникът е посветен на 90-годишнината от рождението на проф. Николай Ковачев и съдържа статии в областта на ономастиката, антропонимията, топонимията, етнонимията, етнографията, археологията, както и по-общи проблеми на българския език. Пълният текст на сборника е достъпен на:

<http://www.uni-vt.bg/1/?page=1765&zid=145>

СЪСТОЯНИЕ и проблеми на българската ономастика. Велико Търново,

УИ Св.св. Кирил и Методий –

Т. 11. 2010. 686 с. ISBN 978-954-5247-63-7.

Сборникът съдържа материали от международната научна конференция „Славянска и балканска ономастика“, посветена на 70-годишнината на проф. дфн Людвиг Селимски (25–26 септември 2009 г.). Пълният текст на сборника е достъпен на:

<http://www.uni-vt.bg/1/?page=5120&zid=145>

ТРАДИЦИИ и приемственост. 50 години полувисше и висше образование в Източните Родопи. Велико Търново, Фабер –

Т. II. Езикознание и педагогика. 2011. 322 с. ISBN 978-954-400-481-1.

Съставител: Дора Щерева

Сборникът съдържа статии на изтъкнати български филолози и специалисти в областта на педагогическите науки, бивши или настоящи преподаватели, както и гост-лектори във Филиала „Любен Каравелов“ – Кърджали.

ПЕТКОВ, Георги и Мария Спасова. **Търновската редакция на Стишния пролог. Текстове. Лексикален индекс.** Пловдив, УИ Паисий Хилендарски –

Том IV. Месец декември. 2010. 593 с. ISBN 978-954-423-603-8.

Отг. редактор: Румяна Павлова

Том четвърти от дванадесеттомната поредица, съдържаща проложните текстове от Търновската редакция на Стишния пролог по най-старите датирани български ръкописи от средата на XIV в. Проложните стихове са преведени на съвременен български език. Лексикалният индекс включва 10 331 словоформи. Към справочния апарат е включен индекс на светците с гръцки съответствия.

Том V. Месец януари. 2010. 453 с. ISBN 978-954-423-638-0.

Отг. редактор: Елена Томова

Проложните стихове са преведени на съвременен български език. Лексикалният индекс включва 8 152 словоформи. Към справочния апарат е включен индекс на светците с гръцки съответствия.

ЦИБРАНСКА-КОСТОВА, Марияна. **Покаяната книжнина на Българското средновековие IX–XVIII век. Езиково-текстологични и културологични аспекти.** С., Валентин Траянов, 2011. 556 с.

ISBN 978-954-9928-52-5.

Монографията представлява цялостно изследване на преводните и оригиналните юридически текстове, разпространени в средновековна България. Разгледани са: пенитенциалът „Заповеди на светите отци“, канонарият, приписван на константинополския патриарх Йоан Постник, Псевдозонариният епитимиеен номоканон, номоканонът при Великия требник и др., като е характеризирана специфичната лексика на паметниците.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АНТОНОВА, Александра. **Чавдар Мутафов – в търсене на художествения лик.** С., Карина-М, 2011. 250 с.

ISBN 978-954-315-065-6.

Монографично изследване на цялостното творчество на българския писател модернист.

ДОЙНОВ, Пламен. **Българският соцреализъм: 1956, 1968, 1989. Норма и криза в литературата на НРБ.** С., Сиела, 2011. 368 с.

ISBN 978-954-28-0896-1.

Книгата е първото цялостно изследване на българския литературен социалистически реализъм с акцент върху кризите на комунизма, проявени и като важни години за литературата – 1956, 1968 и 1989. Чрез взаимен прочит на текстове от книги, периодика и архиви соцреализмът в НРБ е представен като комплексен феномен с конкретно-исторически и антропологически измерения. Книгата интерпретира отделни творби и прояви в езиковото поведение на знакови български литератори между 1946 и 1990 г.

ДРУГИЯТ „Тютюн“: документи и спомени. С., Несарт – Милен Миланов, 2010. 552 с.

ISBN: 978-954-926-972-7.

Съставители: Пламен Дойнов, Анна Свиткова

Книгата представя най-богатия досега подбор на автентични текстове за критическото и социо-политическото битие на романа „Тютюн“ от Димитър Димов. Сборникът включва уникални документи от фондовете на Централния държавен архив, Националния литературен музей, къщата музей „Димитър Димов“, лични архиви и спомени на основни участници в споровете около „Тютюн“.

КАЦАРОВА, Весела. Моята родина е целият свят. Жените в българската и англо-американската литература. С., Полис, 2010. 200 с.

ISBN 978-954-796-036-7.

Ново по рода си съпоставително изследване върху жените в българската и англо-американската литература.

ЛЪЧЕЗАР Станчев: от 30-те до игото на Париж и „Усмивката“. С., Изд. център Боян Пенев, 2011. 144 с.

ISBN 978-954-8712-67-5.

Съставител: Вихрен Черногожев

Литературнокритически и юбилеен сборник, посветен на един от най-успешните млади български поети от 30-те години на XX век, един от полупризнатите „учители“ на поетите от 40-те.

НИКОЛАЙ Хайтов – 90 години. С., Сатори-Ко, 2010. 134 с.

ISBN 978-954-92294-9-3.

Съставители: Искра Арсенова и Емилия Георгиева

Сборникът съдържа доклади и материали от Втората национална конференция, посветена на творчеството на Николай Хайтов, проведена през октомври 2009 г.

80 години от рождението на Тончо Жечев. Велико Търново, Фабер, 2011. 200 с.

ISBN 978-954-400-461-3.

Сборникът съдържа материалите от Националната научна конференция, проведена в Шумен през ноември 2009 г.

РАДЕВ, Иван. Литература и култура на Възраждането. Велико Търново,

УИ Св.св. Кирил и Методий –

Т. П. Личности и явления от „втория ред“. 2010. 319 с.

ISBN 978-954-524-764-4.

Сборникът съдържа портрети на дейци от Българското възраждане, оказали се в страни от историографския канон – Константин В. Славчевич, Хрисант Сакелариев, Павел Грамадов, Жорж Николов, Никола Златев и др.

ПЕНЧЕВА, Румяна. Светослав Минков: строго поверително. С., Изток-Запад, 2011. 286 с.

ISBN 978-954-321-88-0.

Документалното изследване прави достояние на широката публика неизвестни факти от живота на Светослав Минков въз основа на материали, издирени в архивохранилища,

доскоро недостъпни за изследователите – Дипломатическия архив: архивите на Министерството на вътрешните работи, партийната организация на СБП, Научния архив на БАН, Комисията по разкриване на досиетата.

СТРАНДЖЕВА, Аделина. Времерпространствени представи от възрожденската христоматийно-дидактична книжнина. Пловдив, УИ Паисий Хилендарски, 2010. 312 с.

ISBN 978-954-423-622-9.

В книгата са проследени различни аспекти на представите за времето и пространството като маркери на културата в епохата на Българското възрождане. Изследването работи с разнообразни по жанр и функции текстове на автори от XIX век.

ТОПАЛОВА, Добринка. Прозата на Керана Ангелова: да си върнем Сътворението. Бургас, Знаци, 2010. 216 с.

ISBN: 978-954-9850-33-8.

Културно-философски и психоаналитичен прочит.

35 години катедра „Обща и сравнителна литературна история“. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2010. 304 с.

ISBN: 978-954-524-758-3.

Юбилейният сборник съдържа статии, обединени в разделите: „Руска литература“, „Славянски и западноевропейски литератури“ и „Българска литература и културология“.

ЯНЕВ, Симеон и Петя Колева. Атлас на българската литература. Пловдив, Жанет-45 -

1979–1989. Част втора. 2010. 410 с. ISBN 978-954-491-656-5.

„Атлас на българската литература“ е замислен като документална панорама на новата българска литература от Паисий Хилендарски до 2012 – годината, когато се навършва нейното четвъртхилядолетие. Той представя синхронно библиографията, критическата рецепция, новите периодични издания, авторите и събитията в духа на времето, когато са произтекли. В настоящия том за първи път са въведени и архивни документи.

LITERARY Knowledge and Open Horizons. Expectations and Prospects. С., Изд. център Боян Пенев, 2011. 202 с.

ISBN 978-954-8712-68-2.

Съставител: Рая Кунчева

Сборникът представя творчеството на 12 млади учени литературоведи в рамките на проект за подкрепа на иновативните изследвания в областта на хуманитаристиката и развитие на научния потенциал (BG051P0001-3.3.04).

ИЗКУСТВО / ART

КЪРДЖИЛОВ, Петър. **Филмът „Балканската война“ в историята на българското кино.** С., Институт за изкуствознание – БАН, 2011. 221 с.

ISBN 978-954-8594-24-0.

Изследването е първата цялостна монография, посветена на филма на Александър Жеков, заснет и завършен през 1912–1913 г., едно от най-старите съхранени български кинопроизведения. Авторът прави обстоен преглед на публикациите върху филма, детайлно и задълбочено проследява създаването на хроникално-документалния филм в контекста на историческия период, кинодокументалистиката и киноразпространението в България, разкрива интересни биографични данни за автора на филма.

ПАСКАЛЕВА, Костадинка. **В началото бе словото...** С., Изток-Запад, 2011. 638 с.

ISBN 978-954-321-849-8.

Сборник статии и студии, които очертават полувековния творчески път на Костадинка Паскалева – изследовател на основния символ на източното християнство – иконата.

РЕЧНИЦИ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК / DICTIONARIES IN BULGARIAN LANGUAGE

БЪЛГАРСКИ етимологичен речник. С., Марин Дринов –

Том 7. СЛОВО–ТЕРЯСВАМ. 2010. 973 с. ISBN 978-954-322-353-4.

Томът е посветен на акад. Владимир Георгиев по случай 100-годишнината от рождението му. Включва Библиография III. За попълване на словника са използвани ръкописни бележки от личния архив на покойния проф. Роже Бернар.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2010–2011 г.

PERIODICALS

Археология. БАН, Археологически институт и музей. Гл. ред. Васил Николов. ISSN 0324-1203.

2010, № 3–4: Саланова, Л., Ж. Виеге, Л. Гомар. Методика на изследване на големи керамични комплекси: неолитната керамика от Ковачево, Санданско, 7–23; **Динчев, В.** Античните градски площадни комплекси и тяхната съдба през късната античност: *Serdica*, 24–40; **Торбатов, С.** Строителна керамика с печати от I Италийски легион от кастела Тримамииум, 41–57; **Тотев, Б. и О. Пелевина.** „Находките“ от Велино и Златари и аристократическите гробове на дунавските българи, 58–77; **Даскалов, М. и М. Тонкова.** Ранносредновековен колективен гроб със сребърни коланни гарнитури от Гледачево, Радневно, 78–102; **Рабовянов, Д.** Южната тераса на хълма Трапезица. Проблеми на стратиграфията, периодизацията и хронологията, 103–122; **Иванов, М.** Късноантичният балнеум под църквата „Св. Георги“ в София – *Addenda ed Corrigenda*, 123–128; **Тотев, К.** Амбула от Светите земи, открита във Велики Преслав, 129–133; **Нейкова, С.** Изследване на стенописни фрагменти от Царския дворец и владетелската църква във Велики Преслав, 134–138.

Балканско езикознание. БАН, Институт за български език. Гл. ред. Анна Чолева-Димитрова. ISSN 0324-1653.

2010, № 1–2: Deykova, Hr. Bibliographie des travaux du prof. Dr Todor At. Todorov, 15–34; **Feuillet, J.** La formation des futurs dans le bulgare du début du XIXe siècle, 35–41; **Варбот, Ж. Ж.** Болгарские этимологии, 43–47; **Velčeva, B., Choliolčev, Ch.** Гр. κανίσκι, albulg. канисъкъ, bulg. канѝска, 59–62; **Венедиктов, Гр.** Наречие *втърди* в печатном болгарском тексте начала 20-х годов XIX в., 63–68; **Шаур, Вл.** Болг. *матор* 'баран для расплода', 79–83; **Paraškevov, B.** Bulg. *сомелиерство*: Herkunft und etymologische Zusammenhänge, 85–88; **Селимский, Л.** О происхождении имени *Кумрия*, 89–92; **Leschber, C.** Rumänische Bezeichnungen für Pflanzen und Pflanzenteile auf der Grundlage von slavischen Etyma, 93–104; **Vlajić-Popović, J.** The Bulg. *бѣшка* 'Sow, Swine' Revisited, 105–112; **Кралик, Л.** Из словацко-болгарских лексических параллелей: *čurēti 'сохнуть, чахнуть, вянуть', 113–116; **Načeva-Marvanová, M.** Trans-Continental Area Features of *ava-* and *va-* River Names in Europe, 117–127; **Шульгач, В. П.** Болг. диал. *гуша* и родственные славянские формы, 135–143; **Шапошников, А. К.** *Нестинарски игри* – опыт семиотического описания, 145–151; **Deykova, Hr.** Deux mots d'origine commune (Roumaine) dans le parler de Novo selo, Region de Vidin, 153–155; **Янышкова, И.** К этимологии церковнославянского **СЪННЯЖДЕНИЕ**, 157–162.

2010, № 3: Венедиктов, Гр. К. Еще раз об одном редком словообразовательном типе глаголов совершенного вида в болгарском литературном языке, 163–172; **Якубович, М.** О семантике болг. *китър*, 195–201; **Tsibranska-Kostova, M.** Fithing with Fist in the Exodus 21: 18, 203–208; **Koleva, Kr.** The Balkancontext of a Language Formula: Туна и Сава, 209–210; **Nikolova, N.** Greek-Bulgarian and Bulgarian-Greek Dictionary of Neophyte Rilski; 211–216; **Илишкова-Лещанска, Р.** Наблюдения над языком и содержанием Рукописи № 217 в месте хранения: Университетская библиотека имени св. Климента Охридского, г. София, 217–227.

Българска етнология. БАН, Етнографски институт с музей. Гл. ред. Ана Лулева. ISSN 1310-5213.

2010, № 1–2: Лулева, А. Памет и справедливост. Политики на паметта за принудителния труд в България, 6–17; **Петрова, И.** Културни стратегии за мобилизация в трудовия свят, 18–31; **Беновска-Събкова, М. и В. Алтънов.** Протестантската конверсия сред ромите в България: между глобалното и локалното, 32–50; **Павичевич, А.** Dead Man Walking: мъртвите тела, мощите и иконите като културни/политически реликви, 51–61; **Радович, С.** Divide et appelle: разделените градове и тяхното символно поставяне на картата, 62–76; **Янева, Ст.** Туристическо изкуство (художествени занаяти) и автентичност, 77–94; **Васева, В.** Фолклоризъм и реклама, 95–105; **Георгиев, Г.** Гайдарството в Родопите – музикално-фолклорно наследство и национална идентичност, 106–122; **Кюркчиева, И.** Аспекти на локалното културно наследство: *къна геджеси* в с. Топчийско, 123–137.

Български език. БАН, Институт за български език. Гл. ред. ст.н.с. дфн Владко Мурдаров. ISSN 0005-4283.

2010, № 3: Димитрова, М. Преводачески решения в един късен превод на тълкувания към Песен на Песните, запазен в Рилския ръкопис 2/24, 7–18; **Илиева, Т.** Сравнение на лексиката на ЕзF.I.461 с фонда редки, остарели и диалектни думи в българския език от XIX и XX век, 19–30; **Мичева, В.** Лингвокултурният концепт *добро* в житието на св. Петка от Патриарх Евтимий, 31–40; **Тетовска-Троева, М.** Форми на глаголите от II спрежение в трето лице единствено число сегашно време в българския език в исторически и съвременен аспект (III), 41–67; **Карачорова, И.** Из историята на славянския превод на житието на св. Василий Нови, 68–76; **Първанов, К.** Префиксация и развой на старобългарските първични имперфективи, 77–84; **Митринов, Г.** Данни за говора на с. Кетенлик, Ксантийско от началото на XX век и 100 години по-късно, 85–93; **Маринов, Вл.** Още веднъж за характера на прогресивната консонантна асимилация, 94–99; **Лакова, М.** Какво обикновено се включва в семантиката на изречението?, 100–114; **Кирова, Т.** Към характеристиката на аугментатива – руско-български паралел с оглед на превода, 115–126; **Стоянова, А.** Лайпцигският университет и професор Густав Вайганд – един от първите балканисти. *Bulgarische Grammatik* (1907) и глаголната категория

начин на действието, 127–133; **Мурдаров, Вл.** За слятото и разделното писане на сложните съществителни имена, 134–136.

2010, № 4: Крумова, Л. Българската лексикология и лексикография в началото на XXI век, 5–6; **Благоева, Д.** Наблюдения върху утвърждаването на новата българска лексика, 7–20; **Колковска, С.** Лексикални неологизми в българския език, възникнали от чужди инициални абrevиатури, 21–30; **Павлова, С.** Лексикална еквивалентност и дефиниции в двуезичен речник, 31–38; **Лилова, М.** Интернет като работна среда за лексикографа, 39–42; **Божилова, М.** Един случай на огледална семантика (Върху лексикални материали от възрожденски и фолклорни съновници), 43–50; **Петрова, Г.** За клитиките *се* и *си* и лексикографското им представяне, 51–57; **Китанова, М.** Език. Етнос. Култура, 58–61; **Дейкова, Хр.** За някои проблеми при разработване на етимологична статия от гнездови тип (върху материал от „Български етимологичен речник“), 62–67; **Кирилова, Й.** Отношението между концептите *ум* и *щастие* в българската паремиология I, 68–76; **Мурдаров, Вл.** За абсурдното депутатско словотворчество, 77–78; **Георгиева, Цв.** Пише се *транзакция*, а не *транзакция*, 79–81.

Резюмета на статиите са достъпни на <http://www.balgarskiezik.org/index.html>

Български език и литература. МОН. Гл. ред. доц. д-р Владимир Атанасов.
ISSN 0323-9519.

2010, № 1: Георгиев, Л. Хари Потър и Ян Бибиян, 6–25.

2010, № 2: Пернишка, Е. Новата лексика в българския език, огледало на съвременния обществен живот, 3–15; **Стойчева Св.,** Контраезикът на българската приказка във времето на социализма, 27–39.

2010, № 3: Деянова, М. Отражения от самоковския градски говор през Възраждането в Паисиевата „История славеноболгарская“, 3–19; **Пацева, М.** За акцентната област на българското словно ударение, 20–31; **Велева, М.** Стари мерки за дължина и разстояние в българската фразеология, 32–40.

2010, № 4: Стаматов, Г. Типът на разбойника в българската литература от 19. и 20. век, 14–26; **Ефтимова, А.** Билингвизъм и диглосия на децата от етническите общности и проблеми в езиковото образование, 36–40; **Драганова, Цв.** „Бай Ганю“ от Алеко Константинов и езикът на сцената на историята, 41–52.

2010, № 6: Недев, И. Обособяване на участъци на изречението, водени от предлога *като*, 3–17; **Георгиева-Тенева, О.** Диалогът деца–възрастни в „Пет приказки“ от Валери Петров, 45–59.

Български фолклор. БАН, Институт за фолклор. Гл. ред. Светла Петкова.
ISSN 0323-9861.

2010, № 2: Сантова, М. Софийският мавзолей – една история от историята, 22–39; **Вуков, Н.** Национална история в постсоциалистическа

перспектива. Фрагменти от един монументален дискурс, 40–58; **Добрева, Д.** Историческа памет и идентичности в обединена Европа. „Казусът Батак“, 59–79; **Елчинова, М.** История и памет при конструиране на идентичността на македонските американци, 80–100; **Димитрова, Цв.** За гробовете на Паисий Хилендарски и Патриарх Евтимий (Сакрална география и селищни исторически наративи), 101–111; **Димитрова, Т.** Традиции и практики, свързани с ритуала на кръщението в Югоизточна България, 112–137; **Княжески, З.** Българските поверия, 138–141; **Минкова, Л.** Към статията на Захари Княжески „Българските поверия“, 142–144.

2010, № 3–4: Матеева, В. Дигитален архив „Българско фолклорно наследство“: фолклористични изследвания, 11–29; **Богданова, Г.** Дигитален архив „Българско фолклорно наследство“: програмно осигуряване и защита на данни, 30–40; **Ганева-Райчева, В.** Експониране на фолклорното наследство: обредност и празничност, 41–45; **Братанова, Р.** Дигитален архив и песенен фолклор, 46–55; **Рашкова, Н.** Инструментален музикален фолклор – класификационни показатели, 56–63; **Грънчарова, Е.** Танцов фолклор – параметри на описание в дигитален архив, 64–72; **Щърбанова, А.** Интернет образът на българския танцов фолклор: типови и представителни колекции, 73–82; **Станоева, И.** „Облекло и накити“, „Вещи“, „Народно изкуство“ – описание на фолклорни обекти и експониране на представителни колекции, 83–87; **Борисова, М.** Мъжки маскарадни игри – семантика и типологично представяне, 88–91; **Панайотов, К.** Курбанът – типове документи, възможни класификации и колекции, 92–99; **Коларска, И.** Обредно слово и работа с архив, 100–106; **Станоев, Ст.** За присъствието на вицовете в дигитален архив „Българско фолклорно наследство“, 107–117; **Григоров, Гр. Х.** Страшни истории и демонични наративи: генезис и функция, 118–124; **Любенова, М.** Рубриката „Сведения за селището“, 125–131; **Димитрова, Цв.** Топоним–текст–памет. За спецификата на текстовете от неприказната проза и тяхното дигитално експониране, 132–138; **Гергова, Л.** Културен туризъм и електронно експониране на фолклорно наследство, 139–143; **Марков, И.** Културно наследство и политики за местно развитие (Успехи и неуспехи в Община Трън), 144–149; **Сантова, М.** Правата на човека и нематериалното културно наследство, 150–158; **Татарчевска, И.** Архивиране на нематериалното културно наследство в Република Македония, 164–167; **Лефтеров, Св.** Списание „Български фолклор“ – трибуна на диалога в българската фолклористика, 168–185.

2011, № 1: Рашкова, Н. Етнокултурни традиции и съвременност – български поглед към Унгария, 5–16; **Ганева-Райчева, В.** Съвременният музей – посредник в общуването (Българо-унгарски паралели), 17–28; **Пейковска, П.** Българското училище в Будапеща 1918–1936. Социално-антропологически анализ на неговата главна книга, 29–47; **Илиева, А.** Изкуство и изпълнение в българските *ларн* игри, 128–140; **Методиева-Иванова, Р.** Група за автентичен фолклор „Извор“, гр. Трявна, 141–142.

Българско музикознание. БАН, Институт за изкуствознание.
Гл. ред. ст.н.с. ди Елисавета Вълчинова-Чендова. ISSN 0204-823X.

2010, № 2–3: Чернокожева, Е. В епохата на хибридизация: музика–медии–малцинства, 7–22; **Димов, В.** Медийната музика в предметното поле на етномузикологията, 23–40; **Панова-Текат, Г.** За невербалната комуникация и „народните танци“ като медия, 41–52; **Стателова, Р.** Радиото като конструктор на реалност. Ролята на музиката, 53–66; **Кръстева-Стоянова, Е.** Към историята на радиото в България – радио и музикални формации, 67–73; **Пейчева, Л.** Един пример за приложна етномузикология в медиите: „Студио Етно“ на Дарик радио, 74–95; **Кутин, Л.** Художествената музика в българското интернет пространство, 96–114; **Михайлов, Вл.** Видеоклип и попмузика – една хипотеза, 131–137; **Големович, Д.** Съвременно гусларско творчество, 148–167; **Гайтанджиев, Г.** Проблемът „медии и музика“ в контекста на един почти криминален казус (към въпроса за т.нар. „журналистически разследвания“, журналистическата етика, отговорността на журналистите и някои характерни съвременни техники на медийното манипулиране), 168–192.

2010, № 4: Иванова, Цв. Ехото от химните в творчеството на Лазар Николов, 35–44; **Найденева, Г.** Стоян Джуджев: етноцентризъм или преодоляването му?, 45–69; **Карафезлиев, А.** Нови изпълнителски техники, технологични нововъведения в тромбовия инструментариум и приложението им в съвременната българска камерна музика, 90–103.

Годишник на Асоциация „Онгъл“. Епос. Език. Мит. ISSN 1311-493X

2011, 9: Христозова М. Отгласи от „Веда Словена“ в Западните Родопи: Непубликувани материали от съвременни теренни проучвания в Гоцеделчевско и Доспат, 17–29; **Малчева А.** „Три синджира роби“ – три „синджира“ проблеми, 30–40; **Димитрова, Д.** Песента за цар Иван Шишман – от традиционна към градска култура, 41–63; **Димитрова, Ц.** Интерпретация на преданията за цар Иван Шишман през призмата на епическия код. Име, сюжет, топос, 64–84; **Колосова, В. Б.** Богородичните растения и свързаните с тях легенди в славянската традиционна култура, 85–93; **Петрова, Р.** Иманярска тетрадка от с. Белица, Средни Родопи. Предварителни бележки, 94–108; **Жалов, А.** Непубликувани фолклористични материали на Научно-изследователската пещерна бригада „Тодор Павлов“ – 1948 г., 109–118; **Тончева, В.** Сватба и сватбени песни от областта Голо бърдо, Република Албания, 119–135; **Димитрова М.** Текстът на Оглашението в епохата на цар Иван Шишман, 136–159; **Бобев, А.** Перикопите от Книга Битие за Страстната седмица (Текстология и херменевтика), 160–173; **Тодорова, Е.** Кореспонденцията между протопоп Авакум и болярката Морозова – създаване на езикова митология, 174–184; **Калфина, В. и Д. Илиев.** Топонимът *Опака* – опит за етимология, 185–188; **Георгиева, Пр.** Личноименната система на гр. Две могили (1878–1893 г.), 189–198; **Березкин, Ю. Е.** Свадба Солнца отменена: балкански миф и его истоки, 199–211; **Анчев, А.** Фолклористични и психологически аспекти на близкия мит, 212–224; **Григоров, Гр. Х.**

Митът за Златния век и неговите съвременни употреби, 225–238; **Малчев, Р. Р.** Змеят от село Югово (Продължение), 239–247; **Гювийски, Стр.** Митичните стопани на рилските реки и езера, 248–263; **Стаменова, М.** Старината в българското пространство според местни автори от XVII век, 264–277; **Христов М.** Сгради от укрепеното селище на хълма Св. Спас при с. Белчин (По данни от проучванията от 2008 г.), 278–290; **Кьосева, М.** Културно-историческото наследство на община Сапарева баня, 291–304; **Живкова, В.** Времево-пространствени координати на оброчните места в село Митровци, обл. Монтана, 305–312; **Рангочев, К.** Фолклор и религия I: Проблемът за термините, 313–334; **Ненов, Н.** Троглодитизмът като културен феномен. Формиране на нова оптика към наследството, 335–343; **Власков, Вл.** Народната климатология в България и промените в климата през последното десетилетие, 344–352.

Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“. Исторически факултет.
Отг. ред. доц. д-р Тодор Попнеделев, ISSN 0204-4005.

2005–2006, 98–99: Атанасов, Д. Дипломатическата клетва у езическите българи между класическата херменевтика и опита за рецептивен анализ, 11–24; **Любенов, Р.** Православната идея в руската външна политика по време на войната с Османската империя от 1736–1739 г., 25–41; **Спасов, Р.** Миграционни процеси при българите католици от Никополска епархия от началото на XVIII–първата четвърт на XIX в., 51–54; **Велева, Е.** Обединителната акция на либералите в България през 1929 г., 68–77; **Тончева, С.** Име и употреба – паметта за русенските площи в тяхното наименование, 78–83; **Гергова, Л.** Взаимодействие на етностереотипи, власт и медии, 84–88; **Астраджиева, Т.** Българо-сръбски отношения и Русия преди създаването на Балканския съюз, 89–97; **Маркова, Р.** Сирак Скитник и Българското радио, 98–106; **Никифорова, С.** Обществено подпомагане и социални грижи във Вардарска Македония (1941–1944), 107–128; **Славчева, Ст.** Териториалният спор между България и Италия във Вардарска Македония през Втората световна война, 129–133; **Славова, Пл.** БТА под контрола на Главлит (1952–1956), 134–144; **Цветкова, Р.** Международната архивна общност и проблемите на достъпа в съвременните архиви след Втората световна война до 80-те години на XX в., 182–192; **Соленкова, Л.** Проф. д-р Христо Гандев и историческите извори, 193–219; **Спасов, Р.** Исторически документ „Осмотрение по история на българския народ“, 220–222; **Първанов, П.** Публикациите по повод честванията на Стефан Савов Бобчев като извор за отношението към него, 223–227; **Шопов, Б.** Романтизмът у Петър Мутафчиев? (Наблюдения над употребата на понятията „развитие“, „подем“, „упадък“ и „самобитност“ в обобщаващите му произведения върху историята на средновековна България), 228–244; **Главчев, С.** Съветските съветници и специалисти в България след Втората световна война (Кратък историографски преглед), 245–250.

*Известия на държавните архиви. Главно управление на архивите.
Отг. ред. Цочо Билярски. ISSN 0323-9780.*

2010, № 98: Лефтеров, Ж. Комитетът по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове (II ч.), 37–100; **Билярски, Ц.** Малко известни факти от живота на Лазар Колишевски, 101–120; **Николов, К.** Владимир Караманов и „Първото масово преселяване в град Кюстендил на македонски българи след Освобождението на България“, 121–182; **Хаджикосев, Р. и В. Билярска.** Новоиздирени документи за Йордан Йовков, 183–209; **Ванова, Л. и И. Георгиева.** Документи за проф. Иван Д. Шишманов, 210–260; **Тодоров, В.** Неизвестен извор за българската история от края на XIX век, 261–302.

2010, № 99: Симеонова, Г. Научно разследване относно изследователския обект „Дропла“, 3–31; **Иванов, Н.** Коминтернът и организационното изграждане на балканските комунистически партии (1919–1935), 32–57; **Билярска, В.** Документи за живота и творчеството на Чудомир, 58–72; **Жечева, С.** Капитан Дагоберт Енглендер и параходът „Радецки“ в документи на НБКМ, 73–93; **Ванова, Л. и И. Георгиева.** Документи за проф. Иван Д. Шишманов (II ч.), 94–157; **Катич, Т. и Др. Амедоски.** Съкратен регистър на Пиротски кадилък от 1530 година, 158–200; **Тодоров, В.** Неизвестен извор за българската история от края на XIX век (II част), 201–265; **Димитров, Е.** Спомените на Варненски и Преславски митрополит Симеон като исторически извор, 266–303.

2011, № 100: Лечев, В. Движение за защита на Съединението в Добруджа през 1885 г., 9–29; **Петкова, Ст.** Професор Петър Миятев и началото на централизирано архивно дело в България, 30–47; **Попова, И.** Съдебните процеси срещу инженерите в България (1949–1953 г.), 48–75; **Бурилкова, И. и Ц. Билярски.** „История и личности“, неизвестен ръкопис на Симеон Радев, 76–114; **Поппетров, Н.** Документи за срещите на цар Борис III с Министерския съвет (1936–1937), 115–139; **Вапцарова, Г. и Д. Илиева.** Един неизвестен животопис (По повод 170 г. от рождението на Васил Друмев, митрополит Климент Търновски), 140–168; **Лечева, М.** Политическата криза в България (1886–1887) през погледа на белгийския дипломатически представител, 169–191; **Желев, Й.** Принос към историята на българския храм „Св. Стефан“ в Цариград (разказът на Никола П. Тъпчилещов), 192–214; **Билярска, В.** Проблемите на кирилометодиевистиката в документите от личния архив на акад. Петър Динеков, съхраняван в Централния държавен архив, 215–221; **Постомпиров, И.** Документите от семеен фонд Хаджидимитрови в Държавен архив – Габрово, 222–233.

*Исторически преглед. БАН, Институт по история. Гл. ред. проф. Георги Марков.
ISSN 0323-9748.*

2010, № 3–4: Георгиева, Ст. Пол, брак и съпругески отношения според Библията и Отците на църквата, 3–32; **Николова, Б.** Манастирът „Св. Богородица Елеуса“ в Месемврия (В светлината на писмените сведения

за него), 33–40; **Гешева, Й.** Босненско – българското начало на фамилия графове Пейчевич, 41–60; **Кирилова, А.** Даренията на протосингел Кирил Нектариев за културно-просветното и духовното издигане на българите през Възраждането, 61–89; **Иванов, М. и П. Митев.** Първата вълна на българската модернизация, 1850–1912 г., 90–135; **Кожухаров, А. и А. Емелин.** Дебютът на обучението на българи в морското училище в Санкт Петербург (1882–1889), 136–143; **Колева, М.** Германската икономическа политика в Югоизточна Европа 1919–1933. (Първа част), 144–158; **Чукова, Р.** Българо-узбекски отношения (1991–2009). Договорености и перспективи, 182–196; **Димитрова, М.** Славянска палеография – предмет и задачи, 197–227.

История. Гл. ред. проф. д-р Георги Бакалов. ISSN 0861-3710.

2010, № 2: Симов, И. Богомилство и катаризъм, 1–25; **Радулов, Цв.** Хигиената като белег на „маргинална“ общност в Османска Европа (XVI–XVIII в.), 26–32; **Бонева, В.** „Решението на въпроса е в ръцете ни“: българското църковнонационално движение на страниците на Славейковата „Гайда“ (1863–1867), 33–55.

2010, № 3: Орачев, А. Опити върху проблеми на българската историография, 20–53; **Янакиева, Св.** Още веднъж за Biblia Bessica, 54–58;

2010, № 4: Порожанов, К. Котис I (383/382–360/359 г. пр. Хр.), Атина и полисите по Тракийско, Мраморно море и Тракийския Херсонес, 1–8; **Шопова, И.** За една дървена статуя на Дионис, 9–11; **Табов, Й.** „Вулгари“ от Волга или готто-славяни „Бугари“ от Буг?, 24–47;

2010, № 5: Ангелова, Р. Любен Каравелов и историческото образование през Възраждането, 1–14; **Живков, Св.** Прогресивнолибералите на власт. Хомогенният кабинет на д-р Стоян Данев (декември 1901–май 1903), 43–81; **Петков, Д.** Един поглед върху важни факти и процеси от българската история, 93–117; **Кънчев, Кр.** Ради Гьокчеренлиев – виден шуменски общественик, предприемач и кмет, 118–124.

Литературна мисъл. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Радосвет Коларов. ISSN 0324-0495.

2010, № 1: Панов, А. Баладата и нейното присъствие в поезията на Христо Ботев, 5–70; **Адинолфи, Р.** Книгата за Синтипа в България: ръкописни и печатни версии, 79–99; **Нанков, Н.** Българският Друг като по-лош Западен Аз: маргиналия за маргиналността на българистиката в американската академия, 136–194.

2010, № 2: Коларов, Р. Вторият сюжет: метаморфозата в „Грехът на Иван Белин“, 5–17; **Кирова, М.** От овчарчето до Пастира: биография на един есхатологичен мотив според разказа за библейския цар Давид, 18–36; **Серафимова, М.** Биографичното пространство, 45–89; **Григоров, Гр. Х.** Два етюда за „Мила Родино“, 90–119; **Ангов, Пл.** Физиология на символистичния език; Език и Аз, език и лудост, 120–144; **Милчаков, Я. и Мл. Енчев.** Славчо

Паскалев – критикът на 1910 г., 145–187; **Алексиева, А.** „Турски паша“, или неволите на добродетелта, 188–196; **Чернинкова, Л.** „Пътешественикът от този свят до онзи“; „Пътешественикът“ на Бъниан в България от 1866 г. до 2007 г., 197–217.

Резюмета на статиите на английски език са достъпни на :

<http://www.ilit.bas.bg/litmis/new.html>

Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт.
Гл. ред. проф. дин Трендафил Митев. ISSN 0861-2277.

2010, № 2: Темелски, Хр. „Тържествувай българският народ!“ (По случай 140 години от издаването на султанския ферман за учредяването на Българската екзархия), 7–30; **Трохаров, Л.** Западните Балкани – реалности и възможни предизвикателства, 31–52; **Трайкова, В.** Андартската акция в Западна Македония през 1906 г., 53–72; **Чолева-Димитрова, А.** Старинни лични имена, запазени в селищни имена от Югозападна България, 73–84; **Любенова-Бакалова, М.** Българското слово и печат във Вардарска Македония 1941–1944 г., 85–102; **Германов, Ст.** 80 години от изграждането на Македонския културен дом, 103–120; **Тодоров, К.** Бележки за живота и дейността на Йордан Чкатров (1897–1946 г.), 121–134; **Георгиев, Г.** Новооткрит документ за Българо-албанското въстание от 1913 г., 135–148.

2010, № 3: Гребенаров, Ал. Пълнолетието на Р. Македония и проблемите ѝ с Р. България; 7–14; **Митев, Тр.** „Вторият държавнотворен фактор“ в Република Македония и възможността за корекции в българската политика по македонския въпрос, 15–30; **Трохаров, Л.** Македонският национализъм, държавотворчеството и демократизацията в Република Македония, 31–44; **Берджети, М.** Европейската и евроатлантическата перспектива на Република Македония, 45–56; **Решетникова, О.** Духовни връзки българ и руски, 57–68; **Лельова, Р.** Българските църковни общини срещу гръцката пропаганда в Македония (1878–1903 г.), 69–84; **Германов, Ст.** Провалът на опитите за македонизация в Петричка околия 1944–1948 г., 85–104; **Марков, И.** Неврокопският панаир, 105–114.

2010, № 4: Славов, Сл. Българската епопея „На ножот“, 7–18; **Даскалов, Г.** За един доморасъл последовател на Стоян Новакович и Йован Цвиич, 19–38; **Алиманос, К.** Борбата за контрол над „Св. св. Кирил и Методий“: българи срещу „македонци“?, 39–68; **Дончев, А.** Българската екзархия в Източна Румелия, 69–76; **Керемидчиева, Сл.** Езикови свидетелства за преселение на македонски българи в Копривщица (Минавал ли е пътят на „арнаутите“ през Копривщица?), 85–98; **Василева, Л.** Имена за лица от мъжки род в говора на село Логодаж, Благоевградско, 99–118; **Георгиев, Г. Н.** Епос за един изгубен свят (архивни материали за борбите, езика и бита на българите от Ениджевардарско и Гевгелийско), 119–152; **Александрова, Е.** Родът на отец Матей – фактор в развитието на църковно-училищното дело в с. Белица, Разложко, 153–160.

Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2010, № 2: Топалов, С. Отсичани ли са тракийски подражания на монетите „Силен и нимфа“ от тракийски племена и ранни одриски владетели, 4–13; **Дончева, Ст.** Матрица за апликации от Шуменската крепост (XII–XIV в.), 14–22; **Кожухаров, А. и И. Наймушин.** Кариерата на капитан първи ранг Чучугин – морската съдба на сирака от Батак, 23–34; **Кънчев, Кр.** Татарските училища в Шуменския край, 35–40; **Недков, И.** Членовете на фамилията Недкови – новаторите в железарската индустрия в България, 41–45; **Вълканов, В.** Първото у нас социалистическо съревнование, 52–57; **Методиев, К.** Младешта в навечерието на демократичните промени (Проблемите като отправна точка към специфични поколенчески черти в българския преход 1989–2009), 77–87; **Танев, Ст.** Истината за етногенезиса на българите мохамедани и нейното фалшифициране в публикации на съвременни български автори, 88–96.

2010, № 3: Алексиев, А. Открита е нова фотография на хаджи Димитър Паничков и негов ръкопис, 4–11; **Пенчев, Вл.** Два средновековни оловни печата, имащи отношение към българската история, намиращи се понастоящем в чужбина, 12–13; **архим. Стефанов, П.** Тракийска Фригия – люлка на монтанисткото движение, 14–22; **Узунова, М.** Весели и причудливи дарители през Възраждането, 37–46; **Хаджиниколова, Е.** Благодетелното братство „Просвещение“ и укрепване на българското училище и читалище в град Тулча (Северна Добруджа) през 70-те години на XIX в., 47–63; **Пеев, Г.** Нормативното уреждане на държавната служба в първите години след Освобождението, 64–73; **Стоичкова, Д.** Иван Евстратиев Гешов и българската парламентарна демокрация, 74–78; **Тодорова-Дабкова, Д.** 100 години от създаването на Дружество за културно-икономическо повдигане на Трявна, 79–86; **Чуканов, К.** Дирекцията на обновата (1934–1935). Към началото на институционализацията на българската национална пропаганда, 87–96.

2010, № 4: Кожухаров, А. и А. Емелин. Павел Машнин – един от основателите на българския военен флот (1879 г.), 4–9; **Станев, К.** Къде е бил средновековният град Влиснос (Блиснос, Близмос)?, 19–27; **Незалзова, Н.** Образователното дело в Якоруда в периода на войните 1912–1918 година, 28–33; **Вълканов, В.** Политическите репресии над българските комунисти през 1944 г. (Защо бе убит д-р Братан Шукеров), 34–43; **Танев, Ст.** Иван Багрянов – офицер-патриот, парламентарист, политик и държавник, 61–74; **Щирков, Л.** Съставите на Президиума на Народното събрание (1947–1971), 75–85.

2011, № 1: Алексиев, А. Открит е ръкопис на Георги Стойков Раковски, 4–8; **Пенчев, Вл.** Един български средновековен царски печат от фонда на Ермитажа в Санкт Петербург, 9–10; **Андонова, М.** Талерът и неговото разпространение в Европа и на Балканите, 11–15; **Петков, П. В.** Загадката на църквата „Св. Николай-Летни“ в с. Брусен, Етрополско, 16–18; **Ангелова, Р.** Поборническо-опълченското дружество в Шумен – създаване и дейност (1883–?), 19–36; **Узунова, М.** По стъпките на д-р Марин Русев – създател на

Медицинския факултет, 37–43; **Симеонова, Г.** „Опитомяването“ на имела, 44–51; **Хаджийски, И.** Видни дупничани: Сотир и Давидко Яневи, 52–60.

2011, № 2: Ценова, Е. Централният градски площад в Долна Мизия и Тракия I–III век – обща характеристика и регионални специфики, 4–19; **Станев, К.** Филипопол от началото на VII до началото на IX век, 20–36; **Анчев, А.** „Сянката“ в българската традиционна култура, 37–54; **Колева, Е. и И. Колева.** Мястото на фамилия Карагьозови в историята на България, 55–70; **Киселкова, Н.** Отец Петър Киселков (1901–1944) от с. Енчевци, Дряновско: убит, осъден, оклеветен. История на едно разследване, 71–82; **Василева-Груева, П.** От „Осанна“ до „Разпни го“ и обратно – политики на конструиране на публичния образ на Тодор Живков в годините на прехода, 83–91.

Проблеми на изкуството / Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изкуствознание. Гл. ред. ст.н.с. д-р Бисерка Пенкова. ISSN 0032-9371.

2010, № 4: Динова-Русева, В. Социо-психологически етюд върху личността и творчеството на Захарий Зограф, 3–5; **Гергова, И.** Една икона на Захари Зограф и нейната история, 6–8; **Русева, Р.** Зографски наръчник на Захари Зограф (НАИМ № 11) – съдържание и приложение, 9–14; **Тъпанов, Ст.** Резултати от проучването и реставрацията на стенописите в параклиса „Успение на св. Иван Рилски“ в Рилския манастир, 15–17; **Вълкова, Мл.** Маслената техника в творчеството на Захарий Зограф, 18–24; **Генова, Е.** Темата за Богородица – традиции и западни влияния в няколко от рисунките от архива „Захарий Зограф“, 25–30; **Москова, Св.** Превъзходният Спирос Михаил във времето на великолепия на Захарий, 31–35; **Мутафов, Е.** Гръцката фамилия Константинову и художествените процеси в Самоковската митрополия през първата половина на XIX век, 36–39; **Стойкова, М.** Иконите от църквата „Успение Богородично“ в Златоград, 40–44; **Ванев, И.** Реставрационни дейности в Рилския манастир през 1944 г., 45–49; **Донкова, М.** Стенописите в църквата „Покров Богородичен“ при постницата „Св. Лука“. Актуално състояние и реставрационни проблеми, 50–54; **Груева, Б.** Стенописната програма в църквата „Св. Николай Мирликийски Чудотворец“ от манастира край село Кладница, Пернишко, 55–57.

2011, № 1: Койнова-Арнаудова, Л. и С. Койнова-Мечкуева. Зографията на Захари Зограф в Преображенския манастир. Последни проучвания за църквата по време на реставрацията, 3–6; **Клисаров, Н.** Влиянието на Захарий Зограф в Средните Родопи през втората половина на XIX век, 7–13; **Куюнджиев, А.** Рисунки към Апокалипсиса от албума на еленските зографи в НХГ и техният западен прототип, 14–19; **Минчев, Г.** Чудесата на св. Георги от една икона на Захарий Зограф от 1837 г., 20–23; **Цветковски, С.** Живописот на Дичо Зограф во црквата „Св. Георги“, Лазарополе (Прилози кон познавање на најраните потпишани дела), 24–28; **Келич, Г.** Зографско сликарство прве половине 19. века у Србији – пример цркве Ваведења Богородице манастира Троноша, 29–36; **Попова, Е.** Царските двери в църквата „Успение Богородично“ във Велико Търново и творчеството на Станю Ней-

ков Марангозина, 37–41; **Събев, Пл.** Три неизвестни икони със Страстите Христови от фондовете на Регионален исторически музей Велико Търново, 42–47; **Димитров, Вл.** Стенописите от Захарий поп Христов Радойков в храма „Св. Йоан Предтеча“ в село Карабунар, Пазарджишко, 48–56; **Николовски, Д.** За три престолни икони од времето на ателието на Христо Димитров, 57–59; **Мирчева, М.** Захарий Зограф през погледа на библиографа, с. 60.

Резюмета на статиите на английски и български език: <http://www.artstudies.bg/files/editions/165/content&summaries.pdf>

Проглас. ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“. Гл. ред. доц. д-р Пенка Радева. ISSN 0861-7902.

2010, № 2: Генова, Д. Смешното и сериозното във вица, 5–19; **Димитрова, И.** Погнусата – премълчаният персонаж в романа „Денят на нетърпението“ на Владимир Зарев, 41–56; **Грудков, В.** Прозренията на Емилиян Станев за корените на българската вяра и съмнения (Върху текста на романа „Антихрист“), 115–125; **Димитрова, М.** Езикът на любовта в поезията на Пенчо Славейков, 126–137; **Рашева, И.** Мотивът за ослепения владетел и рецепцията на „Житие на св. крал Стефан Дечански“ от Григорий Цамблак в Русия, 138–146; **Кочева, А.** Рядък модел на родително-винителен падеж в съвременните български говори, 158–162; **Тодоранова, А.** Бройната форма – между нормата и кодификацията, 163–173.

Старобългаристика / Palaeobulgarica. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. ст.н.с. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2010, № 3: Христова-Шомова, И. Календарните указания на някои славянски апостоли и византийски синаксари, 3–25; **Славова, Т.** Библиейското Осмокнижие в състава на Архивния хронограф, 26–48; **Сковронек, М.** Урвишкият (Кокалянският) сборник и локалният култ на св. архангел Михаил в Кокалянския манастир, 49–85; **Диамандиев, Св.** Едно мнение за датата на най-ранния кирилски надпис, 86–88.

2010, № 4: Найденова, Д. Проучвания по кирилометодиевистика в Българската академия на науките до 1945 г. 3–17; **Минчев, Г.** Един богомилски текст? Слово на св. Йоан Златоуст за това, как Михаил победи Сатанаил, 18–46; **Чистякова, М.** Поучение на предпразденство Сретения Господня (по прологам Библиотеки им. Врублевских АН Литвы, Ф. 19 № 95, 97) в контексте литературного наследия Климента Охридского, 47–55; **Чешмеджиев, Д.** За буквалното тълкуване на една библийска алюзия в Пространното житие на Константин-Кирил Философ, или за това, дали Кирил и Методий са били (пра)българи, 56–89.

Старобългарска литература. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Лиляна Грашева. ISSN 0204-868X.

2010, 41–42: Публикации на проф. д-р Красимир Станчев за периода 1969–2009, 5–18; Публикации на проф. д-р хабил. Александър Нау-

мов за периода 1971–2009, 19–32; **Попов, Г.** За принадлежността на старобългарския Канон за пренасяне мощите на св. Йоан Златоуст към химнографското творчество на Климент Охридски, 33–45; **Темчин, С.** О греческом произхождении славянского канона св. Димитрию Солунскому, 46–52; **Йовчева, М.** Съставът на Киевските печатни минеи (1893–1894) в светлината на вековната славянска ръкописна традиция, 53–63; **Шнитер, М.** За побратимството и побратимените монаси между Изтока и Запада (Отново за „Книгата на побратимените монаси“ от манастира Райхенау), 64–76; **Иванова, Кл.** „Слово за зачатieto на св. Анна“ – една вероятно старобългарска творба, 77–86; **Христова-Шомова, И.** Един западен светец в православния свят – св. Мартин от Тур в църковния календар през Средновековието, 87–104; **Parenti, St., and E. Velkovska.** Two Leaves of a Calendar Written in „Mixed“ Uncial of the 9th century, 105–113; **Мусакова, Е.** За литургическия състав на старобългарските изборни евангелия, 114–120; **Биярски, И.** Избраният народ и Обетованата земя (Географски черти на религиозната идентичност), 121–132; **Славова, Т.** Виночерпецът на българския владетел през Ранното средновековие, 133–143; **Тотоманова, А.-М.** Магьосницата от Аендор, пепелта, пепелянката и един библейски топос, 144–149; **Чешмеджиев, Д.** Кратки бележки за култа на св. Прохор Пшински в средновековна България, 150–163; **Турилов, А. А.** Заметки о тырновских „обыденных“ рукописях и книгописцах первой половины–середины XIV в., 164–171; **Райнхарт, Й.** Апокрифният Апокалипсис на Йоан Богослов в хърватско-глаголически препис, 172–197; **Гергова, Е. и У. Федер.** Човекът с мулето (Не от *Мъдрата* на Карл Орф), 198–206; **Милтенова, А. и Я. Милтенов.** Неизвестен славянски препис на словото – *De neomeniis et de sabbatis et de non observandis avium vocibus* от Псевдо-Евсевий Александрийски, 207–225; **Петрова, М.** За един неизвестен препис на Летовника на Георги Амартол и неговите ръкописни паралели, 226–245; **Велинова, В.** За някои термини, свързани с войната и военното дело, в среднобългарския превод на Хрониката на Константин Манасий, 246–258; **Петков, Г.** Неизвестен препис на Службата за Йоан Нови Сучавски от Григорий Цамблак, 259–277; **Валчак-Николайчакова, М.** Свети Стефан Дечански през погледа на Григорий Цамблак, 278–284; **Гагова, Н.** Вписването на деспот Стефан Лазаревич в Свещената история и жанровите колебания на автора на неговото Житие, 285–303; **Морабито, Р.** Ритмическа памет и формални структури (Бележки върху произведенията, приписвани на Евфимия), 304–315; **Бојовић, Д.** Духовна трапеза Теодосија Хиландарца, 316–322; **Кучиньска, М.** Рукописные учительные евангелия в собраниях польских библиотек – структурная характеристика, 323–336; **Томова, Е.** Проложното житие на св. Петка Търновска в кирилски ръкописи в Полша, 337–346; **Страдомски, Я.** Хожденията в Светата земя в сборките на кирилските ръкописи в Полша, 347–358; **Brogi Bercoff, G.** Old and New Narrative: „Runo orošennoe“ by Dimitrij Tuptalo, Metropolitan of Rostov, 359–366; **Джурова, А.** Още веднъж за ръкописите от Византийската периферия (Изборното евангелие Р-120 от Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив), 367–382; **Попконстантинов, К.** Зограф Василие и стенописът „Чудото

с **Касилие сынъ Ягрикѡвъ**“ в Боянската църква, 383–401; **Конявская, Е. Л.** Церковная живопись и живописцы в паломнике Антония Новгородского, 402–412; **Мавродинова, Л.** Отново за Стенописния календар на църквата „Св. Четиридесет мъченици“ във Велико Търново, 413–426; **Тончева, Е.** „Български напел/роспев“ в Украйна и на Балканите, 427–440; **Куюмджиева, Св.** Отново за означените като „български“ песнопения в музикални ръкописи, 441–452; **Измирлиева, В.** Книгопечатане и магия на прага на модерна Европа (Типографският амулет между Апенините и Балкана), 453–465; **Топалов, К.** Света гора в про- и антивизантийския сюжет в българската култура през XVIII–XIX в., 466–472; **Минчев, Г.** Две славянски венециански издания от XVIII в. с литургическо съдържание (*Наставление върху Тайнствата* на Захарий Орфелин и *Епитом* на Дионисий Новакович), 473–488; **Нихоритис, К.** Славяно-гръцкият речник от Църковнославянската христоматия на Неофит Рилски (Цариград, 1852 г.), 489–498.

Bulgarian Historical Review / Revue bulgare d'Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute of History. Ed.-in-Chief Virginia Paskaleva. ISSN 0204-8906.

2010, № 1–2: Todorova, O. Die österreichische Okkupation der Stadt Vidin hinsichtlich der Theorie für die „Bulgarisierung“ der Städte, 3–15; **Manolova, N.** et **P. Jélèva.** Les localités au courant de Gorna Strouma pendant les 15–17ème siècles (Histoire brève), 16–42; **Kamenov, P.** Die bulgarische Frage in der Politik des Grafen Kalnoky 1885–1890, 43–61; **Стоянова, В.** Демографическое развитие и правовой статус болгарской общности в Турции 1913–1945 г., 62–88; **Njagulov, B.** The Bulgarians in Greater Romania: Minority Identities and Political Instrumentalization, 89–101; **Marchèva, I.** Les relations bulgaro-romaines des ans 1948–1989. Le coup d’œil de Sofia (Sur la base des archives bulgares), 102–135; **Bayram, F.** Dream and Truth: Yusuf Sinan’s *Tezkire-i Halvetiyye* and taxes Paid by the Gypsi (Roma) Population of the Danube Province, 136–150; **Demeter, G.** The Early Effects of the Industrial Revolution on the Balkan Peninsula and the Economic Crisis in 1846–1847 Based on the Commercial Registers of Salonica, 151–171; **Slawov, S.** Der Bulgarische Staat und die Makedonische Frage nach der Jungtürkischen Revolution, 172–194; **Котев, Н. Г.** Из служебной переписки болгарского военного аташе в Турции полковника Димитра Желязкова в годы Второй мировой войны (1939–1944 г.), 195–239.

Études balkaniques. Institut d’études balkaniques. Ed.-in-Chief Agop Garabedian. ISSN 0324-1654.

2010, № 3: Bobev, B. The Bulgarian-Albanian Political Relations in the Period of Transition From Totalitarianism to Democracy (1989–2005), 3–30; **Parusheva, D., I. Marcheva-Atanasova, M. Zlatkova.** Tinkering with Daily Life: People, State and Social(ist) Housing in Bulgaria, 69–91; **Georgieva, T.** Le schisme Bulgaro-Grec dans les idées de Constantin Leontiev, 92–107; **Dobрева, M.** Material Provisioning of Ottoman Teachers in Mektebs and Rüşdiyes in the Danube Vilâet During the Tanzimat, 108–145; **Zaïmova, R.** La memoire littéraire de l’Europe et celle des bulgares, 146–157; **Andrescu, St.** Identifying the Priest Ignatie of Nicopolis as

Bishop of Râmnic and Metropolitan of Wallachia, 158–164; **Detrez, R.** Language and Identity: The Cases of Plovdiv and Bruxelles, 165–200.

Scripta & e-Scripta. Institute of Literature. Ed. Anissava Miltenova.
ISBN 1321-238X.

2010, № 8–9: Baranov, V., D. J. Birnbaum, R. Cleminson, H. Miklas, A. Rabus. Proposal for a unified encoding of Early Cyrillic glyphs in the Unicode Private Use Area, 9–26; **Kempgen, S.** Remarks on the Patron's Inscription of the Boyana Church, its Reproductions and Unicode based Wikipedia Representation, 27–38; **Miklas, H.** and **Z. Kostić.** Proposal for Transliteration of the Old Slavonic Scripts, 39–46; **Ronconi, F.** La Vie du philosophe Secundus à Byzance et dans ses alentours: les lectures édifiantes d'une historiette païenne, 51–70; **Wortley, J.** The genre of the Spiritually Beneficial Tale, 71–92; **Wortley, J.** The Repertoire of Byzantine „Spiritually Beneficial Tales“ (with indices), 93–306; **Efthymiadis, St.** Redeeming the Genre's Remnants: Some Beneficial Tales Written in the last Centuries of Byzantium, 307–326; **Ivanov, S.** Four Byzantine „Spiritually Beneficial Tales“ Preserved Only in Slavonic Translations, 327–340; **Ivanov, S., Moldovan, A.** A Russian „Spiritually Beneficial Tale“ Featuring Andrew the Fool, 341–164; **Yovcheva, M., Taseva, L.** The Slavonic Vita of Pope Stephen I of Rome: the Issue of its Latin or Greek Origin, 365–386; **Miltenov, Y.** A New Source for Studying the Symeonian Zlatousty Collection, 387–404; **Petrova, M.** Hamartolos or Zonaras: Searching for the Author of a Chronicle in a Fourteenth-century Slavic Manuscript, 405–426; **Станкова, Р.** Сколько Дечанских евангелий в собрании Гильфердинга?, 427–434; **Vatchkova, V.** Les Renaissances du XIe siècle: L'évolution de l'imagerie de la théorie politique byzantine, 435–460; **Haralambakis, M.** A Tale about Job in Manuscript 747 of the National Library in Sofia, 461–474; **Adinolfi, R.** Il potere demiurgico del Diavolo in alcuni apocrifi dualistici, 475–494.

НАУЧНИ ФОРУМИ

2011

Културно наследство: България – Италия

Научна конференция с международно участие

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН, Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и Италиански културен институт – София

28 май 2011 г. – София

11 доклада

Конференцията протече в следните тематични направления:

Материално и/или нематериално културно наследство

Културно наследство и музеология

Културно наследство и туризъм

Нематериално културно наследство и архиви

XVIII Епископ-Константинови четения 2011 „Vivat academia“

Факултет по хуманитарни науки на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“

19–20 май 2011 г. – Шумен

34 доклада

Търновград – духовен и книжовен център през XIII в.

Научна конференция

Проект: История и историзъм в православния славянски свят. Изследване на идеите за история, НФНИН към МОМН

29 април–1 май 2011 г. – Велико Търново

19 доклада

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

България и Русия (XVIII–XXI в.) – Quo vadis? Пътища и кръстопътища

Международна научна конференция

Институт за литература при БАН

16 май 2001 г. – София

Българската литература от 1990 до наши дни: Теми, сюжети, език

Национална студентска литературноисторическа конференция

Нов български университет

13 май 2011 г. – София

Кирило-методиевски четения

Посветени на проф. Иван Гълъбов

Катедра по кирилометодиевистика на Факултета по славянски филологии при Софийски университет „Св. Климент Охридски“

12 май 2011 г. – София

15 доклада

Маргиналното за/в литературата

Международна лятна школа

МОМН, Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“

Проект: Подкрепа за развитие на научния потенциал на млади учени хуманитаристи и укрепване на професионалните им контакти със световно утвърдени учени в тяхната научна сфера (BG051PO001–3.3.04/61)

Институт за литература при БАН

6–10 юни 2011 г. – София

42 доклада

Силата на духа: Стефан Гечев и Алберт Гечев в българското литературно и културно пространство

Национална научна конференция

Русенски университет „Ангел Кънчев“, Регионален исторически музей – Русе

Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе, Институт за литература при БАН,

Дружество на писателите – Русе и Съюз на учените в България – Русе

11 май 2011 г. – Русе

Словото – митове и безкрайности

Тринадесета национална научна конференция

Филологически катедри при ПУ „Паисий Хилендарски“

19–20 май 2011 г. – Пловдив

Събитие и безсмъртие в литературата, езика и философията

Международна научна конференция

Факултет по славянски филологии при Софийски университет „Св. Климент Охридски“

13–14 май 2011 г. – София

61 доклада

1925 година

Национална научна конференция от поредицата „Годините на литературата“

Департамент „Нова българистика“ при Нов български университет

27 май 2011 г. – София

ИСТОРИЯ, ЕТНОГРАФИЯ, ИЗКУСТВО

Априлското въстание – събития и герои в нова светлина

Национална научна конференция

Общобългарски комитет и фондация „Васил Левски“ и Исторически музей –

Панагюрище

19 април 2011 г. – Панагюрище

19 доклада

Българо-грузинска научна сесия

Богословски факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

23 февруари 2011 г. – София

6 доклада

Дебати и проблеми в модерната българска историческа наука

XVIII научна конференция

Регионален исторически музей „Акад. Йордан Иванов“ – Кюстендил, Исторически факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Университетски хуманитарен комплекс „Алма Матер“

27–29 май 2011 г. – Кюстендил

22 доклада

Девети изкуствоведски четения 2011

Институт за изследване на изкуствата, Институт за етнология и фолклористика, Институт за изследване на общества и знанието при БАН; Национална художествена академия, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Нов български университет и Университет по библиотекознание и информационни технологии

9–12 юни 2011 г. – София

88 доклада

Европейските измерения на Васил Левски

Кръгла маса

Национален музей Васил Левски и Исторически факултет на Софийския университет „Свети Климент Охридски“

10 март 2011 г. – София

Етрополе – история, култура, книжовност

Национална научна конференция

Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и Исторически музей в Етрополе

2–3 юни 2011 г. – Етрополе

21 доклада

Живот и дейност на патриарх Кирил

Научна конференция, посветена на 110 години от рождението и 40 години от блажената кончина на Българския патриарх Кирил

Светия синод на Българската православна църква и Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

24 февруари 2011 г. – София

Личности и идеи в глобализацията се свят

Научна конференция

Катедра по Нова и съвременна история при Историческия факултет на Софийския университет „Свети Климент Охридски“

30 май 2011 г. – София

27 доклада

Наследството на отец Неофит Рилски: изкуствоведски, богословски и филологически аспекти

Национална научна конференция с международно участие, посветена на 130-годишнината от смъртта му

Институт за изследване на изкуствата при БАН и Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

14–15 април 2011 г. – София

Националното обединение на България (1940–1944)

Научна конференция

Македонски научен институт – София, Институт за исторически изследвания при БАН и Регионален исторически музей – Благоевград.

14 април 2011 г. – Благоевград

Светът на българина през XX век

Национална научна конференция по повод 60 години музейно дело в Димитровград

9–10 юни 2011 г. – Димитровград

73 доклада

Съпротивата срещу комунистическия режим в България (1944–1989)

Национална конференция

Департамент „История“ при Нов български университет и Съюз на репресираните след 9.IX.1944 г.

23–24 март 2011 г. – София

27 доклада

Цар Фердинанд и модернизацията на нова България

Научна конференция

Национален инициативен комитет за отбелязването на 150-тата годишнина от рождението на цар Фердинанд (1861–1948)

17 март 2011 г. – София

Църковно-народният събор 1871 и създаването на екзархийските епархии

Национална научна конференция

Териториален архив и Регионален исторически музей в Русе

19–20 май 2011 г. – Русе

33 доклада

Юбилейна археологична конференция

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

26–27 май 2011 г. – София

25 доклада

ABOUT THE CENTRAL LIBRARY OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences is a multidisciplinary scientific library responsible for the creation and the organization of the national library collection and of the library and information services of the readers and users with Bulgarian and foreign scientific literature and data bases in the field of mathematical, physical, chemical, biological sciences, Earth sciences, technical sciences, humanities and social sciences. The Central Library is a center of the special bibliography in the research fields covered by the Academy. The Library is a depository for the publications of the World Bank. It manages a network of 48 special libraries of the permanent research units of the Academy in an integrated library complex. The Central Library carries out research and development activity in the field of library and information sciences. It publishes monographs, reference works, bibliographies, studies and articles. Carries out expert activity in the field of the library and bibliographic standards and technologies. Collaborates in national and international projects. The Central Library is a base for education of students in library and information sciences.

The Central Library is the **first** scientific library in Bulgaria, founded in 1869 in Braila, Romania, as a book collection of the Bulgarian Learned Society, today Bulgarian Academy of Sciences. The whole academic library stock in 2004 is 1 888 763 volumes, from which 1 073 533 volumes of book and special kind of publications, and 815 230 volumes of periodicals. The academic collections contains more than 70 personal libraries and unique collections (old-printed books, microfilms of Slavonic and Greek manuscripts, Slavic literature). Promotes international cooperation with more than 1 500 institutions all over the world. Annually more than 1000 readers are served with over 20 000 library units and access to foreign data bases. In the Central Library is implemented the automated system for management of information resources ALEPH 500. An electronic catalogue is build for up to date and permanent 24-hour service and access to foreign data bases. The Library is a national coordination center for international standards MARC 21 and AACR2, and possesses rightful license from the Library of Congress to exchange data with leading libraries in the world.

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
tel. (+359-2) 987 89 66, **fax** (+359-2) 986 25 00
E-mail: library@cl.bas.bg
URL: <http://www.cl.bas.bg>

ХОРИЗОНТИ

Бележки за развитието на палеославистиката в Азия (Япония, Южна Корея, Турция)

В края на XX и началото на XXI век славистиката в Западна Европа и Америка е в криза. Намалват се хорариуми на преподаватели и се закриват славистични центрове. С още по-голяма сила това се отнася за палеославистиката, на която постепенно започва да се гледа като на маловажна дисциплина в студентските програми дори в България и Русия. В същото време азиатската славистика бавно набира сила едновременно с усиляването на икономическите връзки на далекоизточните със славянските страни, най-вече с Русия. Този засилващ се интерес към езиците и културата на славянските народи постепенно започва да се разпростира и към историколингвистичните дисциплини, макар че тяхното преподаване в Азия е доста символично застъпено. Наред с многобройните граматики и монографии, публикувани в областта на палеославистиката в Европа и Съединените американски щати, през втората половина на XX век започват да се появяват и първите учебници и книги в тази област, издадени в Азия или извън нея от азиатски слависти. Илчев (1991: 71) споменава за два подобни опита. Той пише, че през 1966 година в Ташкент (Узбекистан) е издаден учебник с автори С. М. Бурдин, А. А. Брадий и Е. М. Мирочник. Точното заглавие не се цитира и ако се съди по имената, вероятно учебникът е на руски. Малко по-долу Илчев казва следното: „За младите японски слависти е предназначил своя учебник по старобългарски език професорът в *Токийския университет* Тосихару Огава“ (I. Граматика, II. Текстове и речник, 1971). Друг изследовател, Шориш (1976), споменава, че през съветско време в *Ленинабадския педагогически институт* в Таджикистан студентите по руски език са имали по програма 30 часа за изучаване на „Old Church Slavonic“ и споменава името на преподавателката там – Б. Русакова, а също и един неин учебник, чието име в латинска транслитерация е дадено като *Grammatikai Ta'rikhi Zaboni Rusi* (1968). В превод това би трябвало да означава *Историческа граматика на руския език*.

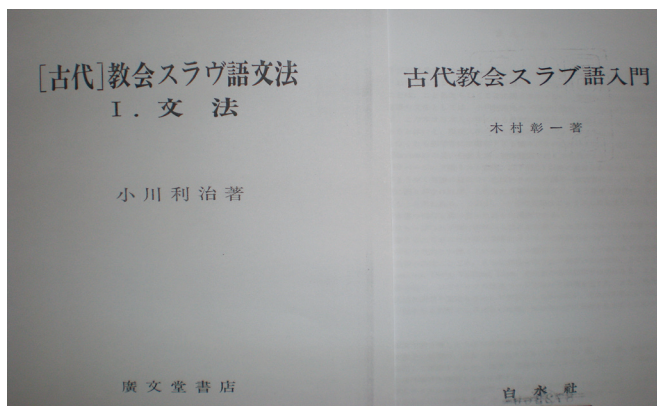
Това е всичко, което се знае за палеославистиката в Азия, затова авторите на настоящата статия си поставят задачата да поднесат още интересна информация за учените, които я популяризират на този континент.

I. ПАЛЕОСЛАВИСТИКАТА В ЯПОНИЯ

Кратък обзор на развитието на славистиката в тази страна е направен в статията на Юми Ниномия *Славистиката и българистиката в японските университети от XVIII до XXI век* (Нинмия 2004). В нея не се изнасят представените тук факти, но се споменава за един още по-ценен източник в тази област – докладът на проф. Сато, четен на X симпозиум на *Славистичния център за Източна Европа* при университета *Сока*, който в български превод се нарича *Дейността на проф. Кимура, проф. Йошигами и проф. Чино и славистичните изследвания в Япония*. За съжаление, последното изследване не е ползвано при съставянето на настоящата статия. Цитираните тук сведения се основават на двата японски учебника, за които ще стане дума по-долу и на една автобиография на проф. Сато, поместена в интернет.

Основните славистични центрове в Япония са: *Токийският университет за чужди езици* (*Тоокйоо гайкокуго дайгаку*), *Токийският университет* (*Тоокйоо дайгаку*), университетът *Сока* в Токио (*Соока дайгаку*), университетите *Васеда* и *Хокайдо* и още няколко провинциални чуждоезикови университета в Осака и др., и за студентите, които учат там, са предназначени учебниците, за които ще се говори по-долу.

Ако е вярна информацията на П. Илчев (1991: 71), основоположникът на японската палеославистика, професор Тошихару Огауа (Огава), е работил в *Токийския университет*.

Заглавните страници от учебниците на Огава и Кимура.

Издадената през 1971 година в Токио първа част на учебника му е наречена *Староцърковнославянска граматика. I. Граматика* или, в кирилска транслитерация, *Коудаи кьоокаи сурабуро бунпо. I. Бунпо*. Граматиката започва с предговор, в който са изброени и няколко от дотогавашните западни и руски

пособия, ползвани от автора. Представянето на таблицата с азбуките се извършва по следния ред: глаголическа буква, кирилска буква, латинско съответствие, руско съответствие, числова стойност: ш – в – b – б – 2.

Следва фонетичен раздел, в който се коментират отделните звукове. Съгласните се показват не само в опозиция *твърдост–мекост*, но и в проекция по отношение на втората категория: н - њ - њ' / д - д' - жд' / в - в' - вл'. Представят се и фонетичните тенденции и закони в праславянски с техните по-късни отражения.

В морфологичния раздел с изобилни примери, отразяващи фонетичните промени с оглед на словообразуването, са обяснени имената и местоименията. Причастията са поставени непосредствено след прилагателните имена и преди местоименията и числителните. Подробно и в контекст са разгледани предлозите. Навсякъде има изобилни примери в контекст, съпроводени с паралел от *Евангелието* на руски и английски език: и при одежди что са печете (и об одежде что заботитесь?; and why take ye thought for raiment). По същия начин, с подробен илюстративен материал, са обяснени и съюзите. Частта, посветена на глагола, също е представена много старателно, с изобилие от примери, акцентирайки върху видовите опозиции и употребата на представки.

Накрая следва, по същество синтактично, описание на различни изречения, съдържащи определени елементи: относителни местоимения *иже*, възкличания *ѡ*, конструкции с дателен самостоятелен падеж и др. Първата част от пособието на Огауа завършва със снимки на *Зографското евангелие* и *Самуиловия надпис* и с паралелен текст (Лука 10. 25–37) от *Зографското*, *Мариинското*, *Асеманиевото*, *Савиното* и *Остромировото* евангелие.

Втората част на помагалото се състои от текстове и речник, на японски: *Джсюумон сошите тишо*.

Друг японец, Шооичи Кимура, водещ японски славист след Втората световна война, също е автор на учебник, озаглавен в кирилска транслитерация *Коудай кьоокаи сурабуро нюумон (Въведение в староцърковнославянски)*, издаден в Токио през 1985. Оформлението на учебника е изключително семпло, той е по-кратък от разгледания по-горе, в него са използвани няколко малки и с не съвсем добро качество снимки от класически писмени паметници. Библиографията е поместена в началото. Освен западните и руски източници, за разлика от предишния автор, тук е цитиран и учебникът по старобългарски на К. Мирчев (София, 1972).

Началото е класическо – мястото на „староцърковнославянския“ сред славянските и индоевропейските езици, източници и сведения за живота на Кирил и Методий, списък с класическите писмени паметници. Следва таблица с обяснение на славянските букви, латинските им съответствия и звученето им, обяснено с примери от японски, английски или руски:

Ѣ в v voice

Ѧ х x хорошо.

После има обяснения на числовата стойност на буквите и таблица с класификацията на звуковете. След не много подробна фонетична част се преминава към морфологията и конкретно към съществителните имена. След тях следват местоименията, прилагателните, числителните, глаголът. Представянето на изброените части на речта не се отличава с нищо от десетките издавани преди това учебници. Докато при таблиците със склоненията и спреженията се използва традиционният кирилски шрифт (несѧ, несешѧ, несетѧ), при коментарите се използват примери на латиница с кирилски букви за еровете: *azъ ѡe postavlenъ esmъ s(ěsa)rъ otъ nego*. Подробно внимание обаче е отделено на обясняването на видовите опозиции при глагола поради отсъствието на категорията *вид* в японски.

Липсва раздел по синтаксис. След морфологията следват текстове за упражнения, които започват с молитвата *Отче наш*, показана и в латинска транслитерация (в Япония, и в още по-голяма степен в Южна Корея, християнството има силни позиции). Следващите текстове включват откъси от *Евангелието* (Зографско, Мариинско, Асеманиево, Савино) и от *Псалтира*, а също *Супрасълския сборник*. Учебникът завършва с кратък речник.

標題および責任表示:	古代ブルガリア語文法：語幹論 / イヴァン・ドブレフ著； 石田修一訳・コダイ ブルガリアゴ フンボウ：ゴカンロン
出版・頒布事項:	箕面：大阪外国語大学学術出版委員会，1993.3
形態事項:	285p；21cm
国際標準図書番号:	4900588083
書誌構造リンク:	大阪外国語大学学術研究双書「オオサカ ガイコゴ ダイガク ク ガクジュツ ケンキョウ ソウシヨ」<BB01013072> 8/a
その他の標題:	OR: Старобългарска граматика: теория на основите
本文言語コード:	日本語
著者標目リンク:	Dobrev, Ivan Dobrev. <>
著者標目リンク:	石田，修一(1938-)「イシダ，シュウイチ」<A1300004587>
分類標目:	NDC3.882
件名標目等:	教会スラブ語「キョウカイスラフゴ」

Библиографска справка за японския превод на „Старобългарска граматика. Теория на основите“ на Иван Добрев

След Огауа и Кимура трябва да бъде споменат и професор Джуничи Сато. Той е роден през 1931 година. Придобива бакалавърска степен в *Токийския университет за чужди езици* през 1954 г., а през 1958 получава и магистърска степен по руски език от *Токийския университет*. От 1960 до 1963 година работи като проучвател и лектор в *Токийския университет за чужди езици*, след което се премества в *Токийския университет* (лектор, доцент, професор). След 1992 година

е професор в университета *Сока* в Токио. Работи в областта на историята на руския литературен език и има отделни публикации по старобългаристика. Заслужава да се споменат статиите *Языковые особенности произведения Йоанна Экзарха Болгарского „Шестоднев“* (Сато 1988) и *По поводу состава алфавита в списках сочинения Храбра „О писменех“* (Сато 1981).

С това ще завърши краткият обзор на японската палеославистика. С история на руския език се занимава и професор Фумиаки Хаттори от университета *Киото* в едноименния град. На японски е превеждана и книгата на Иван Добрев *Старобългарска граматика. Теория на основите* (София, 1982).

II. ПАЛЕОСЛАВИСТИКАТА В КОРЕЯ

През 1954 г. в университета *Ханкук уегуго техаккьо* (*Корейски университет за чужди езици*) в Сеул е основана катедра по руски език. Тя е първият и до края на 70-те години единствен център по славянознание в Южна Корея (по-късно катедри по руски език се откриват и в други университети: *Корьо* – 1976, *Чосон* – 1985, *Сеулския национален* – 1984). От университета *Ханкук* излизат и първите специалисти по руски език, които по-късно се занимават и с палеославистика и преподават въведение в тази дисциплина на студентите русисти. На първо място трябва да се спомене професор Хънгчжу Канг, който завършва специалността „Руски език“ в *КУЧЕ* и специализира славистика във Франкфурт, Германия, където получава докторска степен по славянски литератури. По-късно той започва работа в същия *Корейски университет за чужди езици*, където след известно време става председател на Катедрата по руски език. Председател е и на *Асоциацията по руска литература*. Професор Х. Канг е съавтор (заедно с Доксу Канг) на един учебник по история на руския език, издаден в Сеул през 1992 (Д. Канг също завършва руски език в университета *Ханкук* през 1976, после придобива докторска степен по лингвистика от Уисконсинския университет, САЩ, през 1984 година и работи като преподавател по руски език в *Ханкук*). Заглавието на въпросната руска историческа граматика в кирилска транслитерация гласи: *Рошиа о са*.

През 2005 г. в издателството на *КУЧЕ* в Сеул е отпечатан и учебникът на професор Х. Канг *Коде кьохуе съллабъ о* (*Староцърковнославянски език*). Учебникът е съставен по традиционния модел. Започва с представяне на делението на индоевропейските и славянските езици, коментар на названията, използвани по отношение на езика на Кирил и Методий (споменато е и названието *старобългарски*), сведения за живота и дейността на двамата братя и бележки за първите славянски писмени паметници. При обясняването на славянските букви, в първата и втората колонка се показват гръцките съответствия, после кирилските им славянски варианти, числовата стойност, глаголическите букви,

тяхната числова стойност, латинските съответствия и накрая – славянското име на буквата, изписано със средновековен кирилски шрифт:

А α 1 а 1 а азъ
 в е в вѣкъ
 В β 2 в 3 в вѣдѣ.

Понеже при съставянето на учебника са ползвани западни и руски заглавия, името на буквите е дадено по руския модел: малкии юс, фита. Фонетичната стойност на буквите е коментирана след таблицата. В раздела за фонетиката се обяснява произходът на славянските звукове с примери от праиндоевропейски и съответствия в другите езици от семейството. Тук, и в целия учебник, термините се дават не само на корейски, но и на руски и японски. Фонетичният раздел е доста обширен и подробно са обяснени праславянските звукови закони и тенденции.

Показването и обясняването на склоненията на съществителните включва не само традиционните основи, но и такива като -теъ, -аръ, -ѣнинъ. След съществителните са обяснени местоименията, а после и прилагателните. Накрая следват числителните, които се разделят не само на бройни и редни, но също така и на събирателни и многократни.

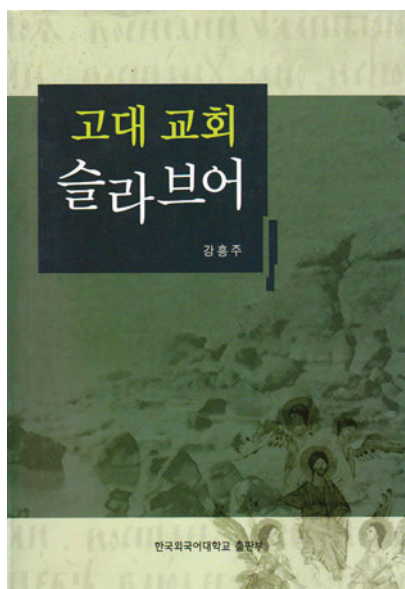
Неизменяемите части – наречия, частици, предлози, са показани преди глагола. Неговата презентация започва с противопоставяне на видови двойки, понеже категорията *вид* не е характерна и за корейския език. Подробно са разяснени спреженията, като са дадени завършеците на основата и при инфинитива, и при склоняемата форма:

инфинитив склоняема форма пример

4-то:	1) -і-	хвал-и-тъ/хвали-ти
	-і-	вид-и-тъ/видѣ-ти
	3) -'а-	слыш-и-тъ/слыша-ти.

След сегашното време са представени имперфектът и аористът, както и сложните глаголни времена. Най-накрая е бъдещето време, което е разделено на *първо бъдеще* (с начати, имѣти, хотѣти) и на *второ бъдеще* (с вѣти), по същество – *бъдеще предварително*. В духа на руската школа, за втория вид примери са дадени от *Синайския патерик*: аште ли вѣдетъ недовѣ показалъ сѧ. След бъдещите времена са разгледани условното наклонение и видовете причастия. Разделът за морфологията завършва с инфинитива, супина, датива с инфинитив и дателния самостоятелен падеж.

Следващият раздел се състои от таблици, в които по спрежения и класове са показани парадигмите на няколко глагола от всяка група в различните времена и наклонения. Слабост на учебника е отсъствието на раздел по синтаксис. След морфологията следват текстове от класически паметници: *Зографско*, *Мариинско*, *Савино* евангелие, *Супрасълски сборник*. Накрая има кратък речник.

Корицата на учебника на Х. Канг „Коде кьохуе съллабъ о“

След първото поколение корейски слависти идват по-млади техни заместници. Сред тях е Уон Хой Ким. Роден е през 1968 година. Завършва руски език в *Корейския университет за чужди езици* през 1990 година, а след това продължава с магистратура и докторантура по български език в *Софийския университет*. Докторант е на проф. Иван Добрев и дисертацията му, издадена в София през 1997 г. на български, под заглавие *Историческият развой на старобългарските показателни местоимения*, е в областта на старобългаристиката. В края на книгата авторът отбелязва, че славистиката в Корея има близо 90-годишна история, но все още няма нито едно изследване за класическата епоха на старобългарския език (IX–XI век). Освен това авторът изразява надежда, че тази студия ще е от полза за изучаването на старобългарския език в Корея и за неговото научно пропагандиране. Целта на изследването е да изясни употребата на българските показателни местоимения в старите книжовни паметници, като *Синайският псалтир* е избран за представителен паметник. Прави се и сравнителен анализ с местоименията в гръцкия оригинален текст, в редица среднобългарски псалтири, а също и с други български и руски преводи на псалтира.

В момента У. Ким е председател на катедрата по български и гръцки език в *Корейския университет за чужди езици* в Сеул. Автор и съавтор е на редица учебници и статии в областта на съвременния български език и сравнителното българско-корейско езикознание.

Друг ученик на професор Иван Добрев е д-р Уте Шин. Той също е възпитаник на *КУЧЕ*, където придобива бакалавърска и магистърска степен по руски език. След това специализира руски и български език в университета в Регенсбург, Германия. Впоследствие завършва докторантура в Софийския университет. След известен период от време, прекаран в Корея, където работи като изследовател в Сеулския университет *Йонсей*, сега живее в Италия и за съжаление вече не се занимава с българистика.

Дисертацията му, издадена в София през 1996 г., под заглавие *Падежната система в среднобългарския превод на Манасиевата хроника*, е посветена на цялостния анализ на склоненията на съществителните имена в този паметник (включващ и *Троянската притча*), който е свидетелство за езиковото състояние през среднобългарския езиков период. Целта на автора, по неговите думи, е да покаже в каква степен са застъпени чертите на живата среднобългарска реч в изследваните два паметника, които ярко се отличават от преводната богослужебна книжнина на периода. Едновременно с това се дава и сравнение с примери от произведенията на Патриарх Евтимий. В книгата последователно са разгледани и анализирани склоненията на имената от трите рода на следните основи: o-, jo-, a-, ja-, ĭ-, ŭ-, en-, nt-, es-, er-, men-. Следва заключение, в което се отбелязват тенденциите, съпровождащи процеса на прегрупиране на основите и се достига до извода, че в среднобългарския период е имало съжителство на синтетични и аналитични начини на изразяване. Преди библиографията е дадено и приложение – парадигмите на съществителните имена в *Манасиевата хроника*.

След завръщането си в Корея д-р Шин известно време продължава лингвистичните си занимания, резултат от които са един учебник по съвременен български език и една книга, посветена на славянския първоучител Константин-Кирил Философ, целяща да запознае корейския интелектуалец с личността и делото на първия славянски светец. Името на тази работа в кирилска транслитерация гласи *Санг Ккирил куа хамкке ттонън чунгсе йохенг – Пътуване до Средна Азия със свети Кирил, създателят на славянската азбука*. Издадена е в Сеул през 2001 година и има компилативен характер. И двете посочени последно работи на д-р Шин са издадени на корейски език.

В предговора към тази книга нейният съставител У. Шин прави описание на живота на светите братя Кирил и Методий. Това е напълно необходимо и обосновано, понеже тя има преди всичко информативен характер и имената на славянските просветители не са особено известни в тази част на света, в която се публикува въпросната компилация. След предговора се помества (в старобългарски оригинал) целият текст на *Пространно житие на Константин-Кирил Философ* по Загребски (Владиславов) препис от 1469 година – житіє и жизнь блжєнааго вчитєла нашего константіна фїлософа прьваго наставника словєнскоу езыкоу.

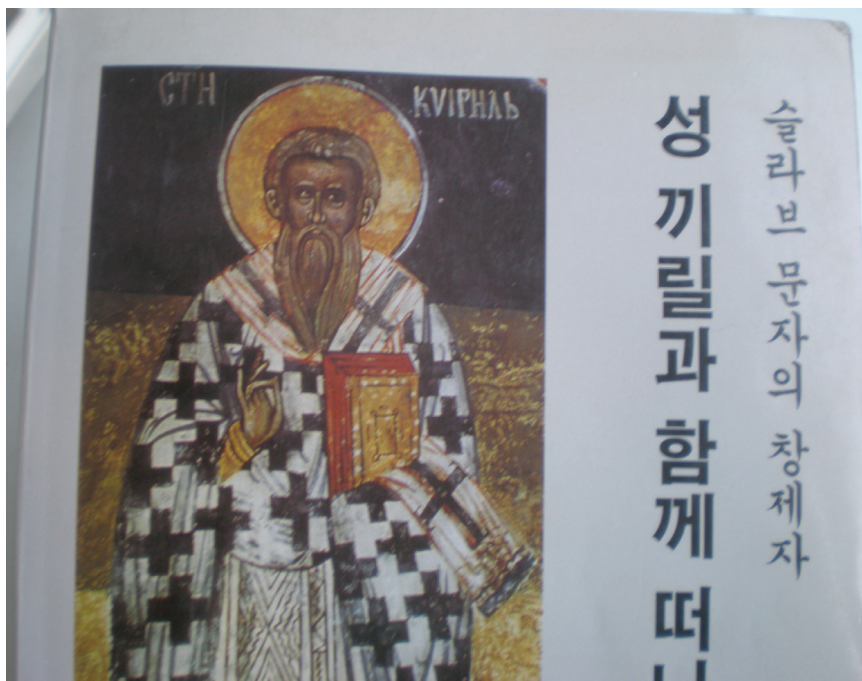

Кориците на първите книги на У. Шин и У. Ким

Поместването на оригиналния текст е изключително полезна стъпка, чрез която корейският читател може да се запознае визуално с цяло произведение, написано с един от средновековните славянски шрифтове. След оригиналния текст на произведението се помества и преводът му на корейски. Този превод вероятно е единственият по рода си превод на цяла подобна творба не само в Корея, но и в Азия. Следват различни коментари и тълкования към текста на произведението относно отделни моменти в него (например към пассажа *роуш'кым писменем* или към името Брегалница). В посочените приложения са включени и описание на живота на солунските братя в дати, и карти на пътуванията им до хазарите, арабите и моравските славяни.

Пространното житие на Константин-Кирил не е единственото произведение, включено в компилацията. След него, без корейски превод, са поместени други две творби, чийто главен герой е Кирил Философ. Това са *Успение Кирилово* – житіє и жизнь прѣподобнаго отца нашего кѣрїла философа и *Похвала за Кирил Философ*.

Посочената тук компилация представлява своеобразна христоматия по стара литература и е изключително полезно помагало за първоначално запознаване на корейските студенти със старобългарския език и литература и за пропагандирането им сред славистите в Корея.

Корицата на книгата на У. Шин, посветена на свети Кирил

III. ПАЛЕОСЛАВИСТИКАТА В ТУРЦИЯ

Пионер в тази наука в Турция е доктор Айше Памир Дитрих, доцент по руски език в *Анкарския университет*. Първоначално тя завършва преподавателски институт през 1980 година със специалност английски език, а през 1984 се дипломира и по руски език и литература в *Анкарския университет*. В периода 1987–89 година специализира славянски езици в Нюйоркския и в Корнуелския университет в САЩ. Във втория университет тя работи като лектор по турски език (1990–92), а през 1997 придобива там и докторска степен. През 1999 година започва работа като помощник-доцент в *Анкарския университет*, а през 2000 г. вече е доцент.

Доцент Дитрих води спецкурсове по палеославистика, които засега се посещават от малко на брой студенти, предимно от бившите съветски средноазиатски републики (по сведения на самата нея). Автор е на учебници и речници по руски език. В областта на палеославистиката трябва да се отбележат двата учебника *Eski rusça dilbilgisi* (*Староруска граматика*), издаден през 2001, и *Eski slava dilbilgisi* (*Старославянска граматика*), издаден година по-късно. В момента авторката подготвя и учебници по сравнителна и историческа лингвистика на славянските езици.

Старославянската граматика на доц. Дитрих започва с увод, озаглавен *Eski slavca nedir? (Какво представлява старославянският език?)*. В него тя накратко разяснява дейността на Кирил и Методий, „македонски славяни от Солун (където се говори чисто словѣньскѣ)“ и тяхната дейност сред моравските славяни. Авторката споменава и за учениците на двамата братя, които след смъртта им продължили делото им (...) *ve hem Makedonya'da ve hem Bulgaristan'da* („и в Македония, и в България“) – в столицата (Преслав) и в Охрид, „град в западната част на първата българска империя“.

Първият раздел на учебника е посветен на фонетиката и най-напред запознава читателя с двете азбуки на славяните – глаголица и кирилица. Подобно на далекоизточните граматики, и тук за носовите гласни се използват наименованията *юс малый* и *юс большой*, както и названието *фита* за съответния гръцки звук. По-нататък се разглеждат гласните и съгласните звукове и праславянските фонетични закони.

В раздела за морфологията последователно се разглеждат съществителните, местоименията, прилагателните, числителните, глаголите и неизменяемите части на речта. Следва много кратък синтактичен раздел и кратка библиография, в която са поместени ползваните (само англоезични и рускоезични) пособия.

В края на учебника има няколко текста от *Зографското*, *Мариинското*, *Асеманиевото*, *Савиното* и *Остромировото евангелие*; *Супрасълския* и *Клоцовия сборник*; *Синайския требник*, както и от Храбровото *Сказание* и от *Видението на пророк Даниил*. Последен е поместен *Самуиловият надпис* от 993 година. Макар и кратка, граматиката на Айше Дитрих е от изключителна стойност по отношение популяризирането и развитието на парлеославистиката в Турция.

В *Староруската граматика*, писана от същата авторка, се прави граматично описание на това, което в България се нарича „руска редакция на старобългарския език“. В началото на учебника се изброяват изворите за изучаване на староруския език, към които според нея спадат: *Остромировото евангелие*, *Архангелското евангелие*, *Новгородските чети-минеи*, *Светославовите сборници*. Показани са снимки на отделни страници от тези паметници, както и на новгородски грамоти, надписи върху глинени съдове, грамоти на руски князе. По-нататък следва доста подробен фонетичен раздел, в който се обясняват и особеностите на руското произношение в сравнение с праславянски и другите славянски говори (*лѣсъ* → *лес* и др.).

Морфологичният раздел е представен по общоприетия начин, като особено внимание се обръща на специфични категории като *одушевеност* или *партиитивност*. В синтактичната част на учебника са обяснени основните типове изречения. Накрая отново има откъси от отделни текстове: руски препис на *За буквите* от Черноризец Храбър, *Повесть временных лет*, *Повесть Нестора-Искандера о взятии Царграда*, *Житие Нифонта* и отново *Остромировото*

евангелие, сравнено с трите старобългарски евангелия – Зографско, Мариинско, Савино.

Двата учебника на А. Дитрих

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Азиатската палеославистика вече е направила първите си стъпки и макар и бавно, започва да набира сила и да се развива. Това се показва от представените тук сведения, отнасящи се за Япония, Южна Корея и Турция. В този процес похвални са усилията на споменатите пионери палеослависти, които често срещат неразбиране и липса на подкрепа от колегите си и от ръководствата на университетите. Пречките понякога водят до спиране на научните занимания на някои от тях в тази област, но други не се отказват и упорито продължават да отстояват позициите си. Поради липса на данни в това проучване не се изнася никаква информация за наченки на палеославистични проучвания в такива огромни страни като Индия и Китай. Но техният човешки потенциал рано или късно би трябвало да доведе и до това. Решаващи за бъдещето на азиатската палеославистика може да се окажат подкрепата от славянските центрове в Европа, най-вече в Русия и България, и персоналната помощ на източноевропейските учени.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Дитрих 2001: Dietrich, A. Eski rusça dilbilgisi. Грамматика древнерусского языка. *Multilingual*, Istanbul, 2001.
2. Дитрих 2002: Dietrich, A. Eski slavca dilbilgisi. Старославянский - Церковнославянский языкъ. *Multilingual*, Istanbul, 2002.
3. Илчев 1991: Илчев, П. Ръководства за изучаване на старобългарския език: грамматики, текстове, речници. В: Граматика на старобългарския език. Фонетика, морфология, синтаксис (67–73). АИ Марин Дринов, София, 1991.
4. Канг 1992: [Канг, Х., Д. Канг. Рошиа о са]. Сеул, 1992.
5. Канг 2005: [Канг, Х. Коде кьохуе съллабъ о]. Издателство на *Корейския университет за чужди езици*, Сеул, 2005.
6. Ким 1996: Ким, У. Развитие на славистиката в Корея през 80-те години. – В: Корея. Традиции и съвременност (91–97). София, 1996.
7. Ким 1997: Ким, У. Историческият развой на старобългарските показателни местоимения. *Институт Лингва*, София, 1997.
8. Кимура 1985: [Кимура, Ш. Коудай кьоокаи сурабуро нюумон]. *Хакусюшиа пбблишинг*, Токио, 1985.
9. Ниномия 2004: Ниномия, Ю. Славистиката и българистиката в японските университети от XVIII до XXI век. – В: Българистика. 8, 2004, София.
10. Огауа 1971: [Огауа, Тошихару. Коудай кьоокаи сурабуро бунпо. I. Бунпо; II. Джюумон сошите тишо]. *Коубундоо пбблишинг*, Токио, 1971.
11. Сато 1981: Сато, Дж. По поводу состава алфавита в списках сочинения Храбра *О писменех*. – В: Старобългаристика. 4–5, 1981 (50–55).
12. Сато 1988: Sato, J. Языковые особенности произведения Йоанна Экзарха Болгарского *Шестоднев*. В: Japanese Contributions to Xth International Congress of Slavists. Tokyo, 1988 (61–78).
13. Шин 1996: Шин, У. Падежната система в среднобългарския превод на *Манасиевата хроника*. *Институт Лингва*, София, 1996.
14. Шин 2001: [Шин, У. Санг Ккирил куа хамкке ттонън чунгсе йохенг]. Сеул, 2001.
15. Шориш 1976: Shorish, M. The Pedagogical and Logistical Problems of Teaching Russian to the Local Soviet Central Asians. – В: *Slavic Review*. September, 1976 (443–462).

Иван Г. Илиев, У. Ким

1869

НАУЧЕН ЖИВОТ

Кръгла маса „Народните будители Братя Миладинови и Григор Пърличев“

На 23 март 2011 г. в Конферентната зала на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се състоя кръгла маса на тема „Народните будители Братя Миладинови и Григор Пърличев“, организирана от Държавната агенция за българите в чужбина и Историческия факултет на СУ и посветена на 150-годишнината от излизането на сборника на Миладиновци „Български народни песни“ и на неотбелязаната през изтеклата година 150-годишнина от увенчаването на Пърличев с лавровия венец на поетическия конкурс в Атина, най-голямото културно събитие в живота на тогавашна Гърция, за знаменитата му поема „Сердарят“.

Форумът бе открит от председателя на ДАБЧ Росен Иванов, който подчерта съпричастността на Агенцията към съхраняване на паметта на заслужилите българи, и от декана на Историческия факултет на СУ доц. Пламен Митев, чието слово не само се вписа органично в общия научен тон на предстоящата дискусия, но и зададе основните ѝ параметри, подчертавайки неделимостта на делото на Пърличев и Миладиновци от общия процес на Българското възраждане.

Научната работа на кръглата маса започна с доклада на проф. Кирил Топалов, преподавател по възрожденска литература в СУ и изследовател на живота и делото на Пърличев, който изложи свои наблюдения по темата „Поемата на Григор Пърличев „Скендербей“: щрихи към поетиката и изворите“. Правнучката на неуморния охридски апостол на българщината в Македония Олга Пърличева от БАН се спря обстойно на темата „Григор Пърличев и Солун“, а Радослав Спасов от СУ прочете доклада „Дейността на Григор Пърличев и Натанаил Охридски по българския църковен въпрос в Македония, отразена в чужди извори“. Голям интерес предизвика ерудираното изложение на гръцкия лингвист проф. Костас Динас от Университета на Западна Македония „По повод „Автобиографията“ на Григор Пърличев-Ставриди: език или диалект? – това е въпросът“. Въз основа на богат изворов доказателствен материал проф. Динас

подкрепя и обогатява от обективна балканистична позиция научната истина, че т.нар. от науката в Скопие „македонски език“ на Пърличев не е нищо друго освен автентичен български диалект. Като своеобразна подкрепяща реплика на становището на проф. Костас Динас, проф. Румяна Дамянова от БАН разшири досегашните търсения около делото на заслужилия българин с изключително интересния си доклад „Изповедните текстове на Григор Пърличев в емоционалната картина на Българското възрождане“. Приноси за разкриването на неизследвани досега страни от живота и дейността на Пърличев бяха и темите на доц. Камен Михайлов от БАН („Григор Пърличев в българския литературен канон на XIX век“ и на гл. ас. д-р Надежда Александрова от СУ „Св. Климент Охридски“ („Жертва и женственост в поемата „Сердарят“ на Григор Пърличев“). В своето съобщение „Интересът ми към личността и делото на Григор Пърличев“ поканеният от Република Македония Георги Сталев, многогодишен и главен „препевач“ на поезията на Пърличев от български на „македонски“, отправи упрек към българската наука, че по въпросите около делото на Пърличев българската наука вървяла след „македонската“. В своя отговор проф. Кирил Топалов обърна внимание, че след като целият архив на Българския македонски институт бе предаден след Втората световна война на Скопие и до днес е недостъпен за българските учени, е естествено публикации от този архив да се появяват в Скопие, а не в София. Припомни, че самият той е използвал подобни публикации за своята монография за Пърличев, споменавана от почти всички участници в кръглата маса като все още единственото обективно и приносно научно изследване на делото на големия апостол. Проф. Топалов обърна внимание на г-н Сталев и върху факта, че българската наука се интересува живо и знае какво се пише в Република Македония за българските възрожденци и се радва на всяка приносна публикация, благородно завиждайки на колегите в Скопие, че могат да изпитат незаменимата с нищо научна радост от общуването с автентичните архивни документи, но за съжаление в същото време все по-рядко се доверява на достоверността на „изворовите“ и др. публикации там, тъй като от десетилетия много от тях все по-активно деформират научната истина в интерес на изграждане на измислена и неприемливо антибългарски насочена, незащитима със сериозни научни аргументи историческа „македонска“ идентичност. Той призова към добронамерено и колегиално сътрудничество между учените от двете страни като единствено успешен и взаимно полезен път не само за осветляване на фактологията и духа на миналото, но и за изграждане на вярна визия за бъдещето, посочвайки като много позитивен балкански пример модела на отношения между гръцките и кипърските учени. Припомни също, че българските архиви и ръкописни хранилища са единствените на Балканите, които винаги и до днес са били достъпни както за българските, така и за всички чужди изследователи.

В този смисъл изключително важни аспекти на проблема за обективно научно изследване на българското възрожденско културно наследство в Македония бяха поставени и вече анализирани и обобщени през втората част на научния форум в докладите на журналиста и изследователя от Република Македония Симеон Симев („Братя Миладиновци в криво огледало“) и на доц. Ангел Димитров от БАН, първи посланик на България в Скопие и ерудиран изследовател на българското просветно, културно и политическо възраждане в Македония („Република Македония и премълчаваното българско наследство“). А. Димитров се спря и на „разночетенето“ и тълкуването на книжовното и въобще духовното наследство на Миладиновци и Пърличев не само от български и македонски, но и от обективни чужди изследователи.

Посветената на делото на Миладиновци втора част на кръглата маса започна с интересния доклад на потомката на Миладиновия род г-жа Елисавета Миладинова „Новооткрити документи от и за Братя Миладинови“. Доц. Илия Тодев от БАН се спря на темата „Стоян Чомаков и възрожденците от Македония“, поставяйки въпроса за неделимостта на Македония от българското национално и културно-историческо пространство. В своя доклад „Още за хърватското отношение към Константин Миладинов: Август Шеноа“ гл. ас. Наум Кайчев от Историческия факултет на Софийския университет съобщи, че е възможно в хърватските архиви и в публикации на писатели и интелектуалци да се открият нови документални свидетелства за българо-хърватските културни връзки. Вера Бонева от СФУБИТ разгледа темата „Мястото на Братя Миладинови в творчеството на Михаил Арнаудов“. Голям интерес предизвикаха разясненията на проф. Лиляна Минкова за публикувания съвместно с д-р Лучия Антонова-Василева новооткрит ръкопис на Константин Миладинов от архива на проф. Измаил Срезневски от Петербургския университет. Този ръкопис показва, че Константин Миладинов е работил много по-рано, отколкото се смяташе досега, по транслитерирането на кирилица на събраните в сборника български народни песни, познавайки някои от основните черти както на единството, така и на естествените диалектни отлики между македонските и горнобългарските говори.

По време на докладите и дебатите в залата бяха прожектирани и документални филми за живота и делото на Григор Пърличев и Братя Миладинови.

Веска БEROVA

Национална научна конференция „Наследството на Неофит Рилски: изкуствоведски, богословски и филологически аспекти“

На 14 и 15 април 2011 г. в София се състоя национална научна конференция с международно участие, посветена на 130-тата годишнина от смъртта на Неофит Рилски – „Наследството на отец Неофит Рилски: изкуствоведски, богословски и филологически аспекти“. Организатори бяха Институтът за изследване на изкуствата при БАН и Богословският факултет при Софийския университет „Св. Климент Охридски“, като проявата се осъществи и със съдействието на други научни институции. Голямото значение на конференцията бе подсилено и от факта, че от 30 години насам не се е провеждал такъв голям научен форум, посветен на делото на заслужилия български възрожденец.

При откриването бе отслужена панихида за йеромонах Неофит Рилски, оглавена от Негово Високопреосвещенство Русенския митрополит Неофит, съименник на видния възрожденски духовник, учен и педагог. Митрополитът поздрави всички участници от името на Негово Светейшество Българския патриарх Максим и Св. синод на Българската православна църква.

Бяха поднесени приветствия от името на организаторите. Проф. Светла Куюмджиева, председател на Организационния комитет, откри конференцията, като изтъкна ярката диря, която Неофит Рилски оставя чрез своята разностранна дейност. Тя подчерта личния пример, с който този духовник с богата ерудиция възпитава поколения дейци, които поставят основите на новобългарската просвета и култура. Характеризира го като аристократ по природа, с блестящ интелект, който се нарежда сред най-интелигентните български възрожденски дейци. От името на ръководството на БАН доц. д-р Славия Бърлиева пожела конференцията да бъде послание за повече духовност сред българското общество. Приветствия бяха поднесени още и от Негово Високопреосвещенство Русенския митрополит Неофит, проф. д-р Клер Леви от Института за изследване на изкуствата при БАН, доц. Емил Трайчев от Богословския факултет при СУ „Климент Охридски“, доц. Магдалена Панайотова от Югозападния университет „Неофит Рилски“, от Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“, както и от името на председателя на Народното събрание Цеца Цачева.

В една пленарна и шест сесии в аулата на Богословския факултет на Софийския университет бяха изнесени доклади на учени от областта на богословието, литературата, музикознанието, историята, културата, педагогиката.

Пленарното заседание бе ръководено от проф. дфн Румяна Дамянова и в него взеха участие чл.-кор. проф. дин Румяна Радкова от Института за исторически изследвания при БАН („Отец Неофит Рилски и неговото време“), проф. ди Светлана Куюмджиева от Института за изследване на изкуствата при БАН („Отец Неофит Рилски и неговата музикална дейност“), проф. д-р Иван Желев от Богословския факултет – СУ („Речниковото дело на отец Неофит Рилски“), доц. д-р Елена Узунова от Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ („Из архива на Неофит Рилски: Заветът на Неофит Рилски“). Докладът на проф. д-р Кирил Топалов от СУ „Св. Климент Охридски“ („Неофит Рилски и българското елинофилство“), който в същия момент ръководеше научна сесия в Котел по случай 190-годишнината от рождението на Георги Ст. Раковски, бе представен в резюме от водещата заседанието проф. дфн Румяна Дамянова.

Бяха изнесени тридесет и пет доклада от изследователи от различни научни институции: СУ „Св. Климент Охридски“, Института за литература, Института за изследване на изкуствата, Института за български език „Професор Л. Андрейчин“, Института по балканистика и Кирило-Методиевския научен център към БАН, Югозападния университет „Неофит Рилски“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Манчестърския университет, Националната художествена академия, Шуменския университет „Еп. Константин Преславски“, Университета на Западна Македония, Апостолическата капела „Благовещение Богородично“ и др. Учени от всички поколения предложиха на научния форум свои анализи, открития и задълбочени изследвания на различни страни от живота, книжовното, музикалното и педагогическото дело на Неофит Рилски, взаимоотношенията му с негови съвременници и съратници, нравствените принципи, които той отстоява в своята дейност, участието му в зографисването на Рилския манастир, авторството му на познати или неизвестни църковномузикални произведения, като новооткрития музикален ръкопис от XIX в. с негови произведения в Регионалния исторически музей в гр. Габрово и др., композицията и музикалната стилистика на някои негови авторски песнопения, регламента на изпълнение на литургийните антифони според неговия църковнославянски превод на Типика на Великата Христова църква и според съвременната богослужебна практика, пастирско-педагогическата му дейност, усилията му за превеждането на съвременен български език на Новия завет, особеностите на неговия стих и ситуирането на поетическите му творби в общата панорама на възрожденската поезия, емоционалните опозиции и проекции в изповедните му текстове, отношението му към спомоществователството, архива му в НА БАН, кореспонденцията и тайнописите му, неговите „сънища... в съновиденията на Българското възрождане“ и др.

Първият ден на конференцията завърши с концерт в аулата на Богословския факултет на Софийския университет от музикални творби на Неофит Рилски и дейци от Рилската певческа школа, изпълнени с впечатляващо умение от че-

тири състава: Хор на Софийската духовна семинария „Св. Иван Рилски“ под ръководството на учителя по музика Любомир Игнатов, Хор „Роман Сладкопевец“ с ръководител асистент Симеон Генов, вокален ансамбъл „Св. Йоан Кукузел – Ангелогласния“ с диригент доц. Димитър Димитров и Софийски свещенически хор под ръководството на протоiereй Кирил Попов. Първата част на творбата на Неофит Рилски „Покаяния учителя“ бе изпълнена блестящо от Негово Високопреосвещенство Русенския митрополит Неофит.

Паралелно с конференцията бе организирана и съпътстваща изложба от съчиненията на Неофит Рилски, съхранявани във фонда на Богословската библиотека. Участниците и гостите можаха да се запознаят с редките и ценни книги: „Новый завет Господа нашего Иисуса Христа“. Смирна, 1840 г. (М. VII.50, инв. № 640/1936); „Типикъ церковный по чину Христовы великия церкви“. Константинопол, 1853 (О. VI. 42 инв. № Д 654/1936); „Христоматия славянскаго языка“. Цариград, 1852 (дар от личната библиотека на патриарх Кирил, инв. № 549/1987) и др. Не по-малък интерес представляваха екземлярите от фондовете на НБКМ и ЦИАИ: „Описание болгарскаго священнаго монастыря Рилскаго“. София, 1879 (НБКМ R 879.8) и „Болгарска граматика сега первосочинена“. Крагуевац, 1835 г. (ЦИАИ 428), както и копия от ръкописи на Неофит Рилски, предоставени от Научния архив на Българската академия на науките: допълнение към „Болгарска граматика“, таблици, показващи календарната година и времето на пълнолунието в календарната година, план-скица на взаимното училище в Панагюрище и схема на тип взаимно училище.

В края на конференцията бе представен сборникът „Културното наследство на Рилския манастир – състояние и перспективи на проучването, опазването и реставрирането му“, съдържащ материалите от едноименната научна конференция, проведена през 2009 г. в София. Събитието бе подобаващо отразено от българските медии.

Веска Берова, Асен Атанасов

Научна сесия в Котел по повод 190-годишнината от рождението на Георги Ст. Раковски

На 14 април 2011 г. в гр. Котел се състояха „Исторически четения“, посветени на 190-годишнината от рождението на Георги Ст. Раковски и организирани от Национална асоциация „Георги Ст. Раковски“ и Историческия музей в града. В тях взеха участие учени от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, БАН и Военната академия „Г. Ст. Раковски“, музейни работници и други специалисти.

Конференцията бе открита и ръководена от проф. Кирил Топалов, председател на НА „Г. Ст. Раковски“, дългогодишен преподавател по възрожденска литература в Софийския университет, изследовател на делото на Раковски и редактор-издател на литературните му произведения. В своя доклад „Словото на Раковски“ той разгледа многостранната книжовна дейност на великия котленец в полето на поезията и мемоаристиката, филологията, историята, фолклористиката и публицистиката. Учените от Военната академия се спряха на някои важни аспекти от дейността на Раковски (полк. доц. Анатолий Прокопиев: „Военно-теоретическите възгледи на Раковски“; доц. д-р Румен Николов: „Г. Ст. Раковски за бъдещото устройство на България“; доц. д-р Тодор Петров: „Г. Ст. Раковски и Първата българска легия“). Проф. д-р Йордан Йорданов от ИЕМА при БАН представи в своя доклад „Нестандартно търсачество за разкриване пластичния образ на великия българин“ интересни моменти от своята работа по реконструирането на лицето на Раковски. В доклада си „Г. Ст. Раковски и борбата на Черна гора за независимост“ ст. н.с. д-р Огняна Маждракова-Чавдарова от ИИИ при БАН и Общобългарски комитет „Васил Левски“ (издател на юбилеен вестник за Раковски) предложи свои наблюдения върху важна страна от неуморната балканска дейност на Раковски за координиране на общи действия за освобождение. В своите доклади специалистките от Историческия музей в Котел д-р Росица Събева („Дунавски лебед“, Котел и котленци – херменевтика на историческите наративи“), Вера Таскова („Нравствената парадигма Раковски в диалектико-философската корелация „минало–настояще“) и Величка Калева („Пътят към вечния покой за костите на Г. Ст. Раковски“) потърсиха специфични аспекти на живота и делото на своя забележителен съгражданин. Специфични ракурси към проблематиката Раковски потърсиха арх. Мария Каразлатева („Родното място“ във времето“) и д-р Стефан Лисицов („Древните крепости в Източния Балкан в творчеството и патриотичното въодушевление на Раковски“),

а най-младата участничка в четенията – студентката по история от Софийския университет Мариета Кожухарова предложи на аудиторията интересна дискусия по темата „Фотографии на Георги Стойков Раковски – реални или измислени“. Арх. Валентина Едрева поднесе приветствие до участниците от името на Института за недвижими паметници на културата.

В заключителното си слово проф. Кирил Топалов обобщи резултатите от конференцията, като подчерта огромния принос за изследването на делото на Раковски на наскоро починалия проф. Веселин Трайков, чиято памет бе почетена още в самото начало на юбилейния научен форум.

Веска Берова

ПРОФИЛИ

Хелмут Кайперт на 70 години

В края на 2011 година видният славист Хелмут Кайперт навършва 70 години. Юбиларят не само принадлежи към изключително силната научна генерация на немските слависти от последната третина на XX и началото на XXI век, но и се откроява като един от нейните най-ярки представители.

Хелмут Кайперт е роден на 19 ноември 1941 г. в Грайц (Тюрингия) в семейството на учител и лекарка. Първоначално учи в родния си град (1948–1957 г.), а след преместването на семейството в Долен Рейн – в основаната през XVI век хуманитарна гимназия в Мьорс (1957–1961 г.), чиято богата библиотека разкрива нови хоризонти пред любознателния младеж.

Почти без прекъсване от 1961 г. до днес професионалната съдба на Х. Кайперт го свързва с Рейнския университет „Фридрих Вилхелм“ в Бон – като студент, асистент и професор. Още изборът на изучавани специалности, който младият студент прави, набелязва широкия кръг на интереси на бъдещия учен. От 1961 до 1967 г. той следва в Бон славистика, латинска филология и общо и сравнително езикознание, посещава в течение на един семестър (1963 г.) лекциите на Херберт Бройер (H. Bräuer) в Марбург. През 1967 г. защитава в Бон докторската си дисертация „Beiträge zur Textgeschichte und Nominalmorphologie des *Vremennik* Ivana Timofeeva“ („Приноси към текстовата история и именната морфология на *Временника* на Иван Тимофеев“), разработена под научното ръководство на проф. Маргарете Волтнер (M. Woltner). Година по-късно полага и държавен изпит за учител по руски и латински в гимназиалния курс. Въз основа на труда си „Die Adjektive auf *-telъnъ*. Studien zu einem kirchenslavischen Wortbildungstyp“ („Прилагателните на *-тєльнъ*. Студии върху един църковнославянски словообразователен тип“) през 1974 г. Х. Кайперт се хабилитира по специалност славистика в Бонския университет. От 1967 до 1977 г. работи като асистент, а от 1977 до 2007 г. като редовен професор в Славистичния семинар на същия университет, изпълнявайки същевременно и функциите на негов директор. През периода 1990–1992 г. Х. Кайперт ръководи като декан Философския факултет, а дълги години е член на Академичния съвет на Бонския университет.

Създадената от Хелмут Кайперт в течение на малко повече от половин век научна продукция респектира колкото поради своя обем (над 280 заглавия¹), толкова и поради своята разнообразна тематика. Изследователските му интереси покриват особено широк хронологически диапазон – от зората на славянската писменост, през обособяването и развитието на локалните книжовноезикови форми до установяването на съвременните стандарни езици на отделните славянски народи. Библиографията на бонския славист впечатлява и със своя „географски“ обхват: почти няма славянски език, който да не присъства повече или по-малко в неговите изследвания. Макар проучванията върху историята на руския език да съставят основна част от публикациите му, немалък дял се пада и на изследванията върху развитието на други славянски книжовни езици – чешки, словашки, полски, български, хърватски, сръбски, босненски.

В диренията на немския учен се откроява един постоянен и същевременно разнолик обект – преводите в славянската книжнина. Подходът му към тях съчетава разбирането за ролята им като културен мост с оценката им като фактор за развитието на езика. Емблематично в това отношение е заглавието на една сравнително ранна негова статия „Russische Sprachgeschichte als Übersetzungsgeschichte“ („Руската езикова история като история на превода“) (1982). Езиковият и културоложки аспект на преводите лежи в основата на почти всички научни разработки на Х. Кайперт – от изследванията върху езика и текстологията на десетки преводни съчинения от Средните векове до Новото време, през проучванията върху старобългарски и църковнославянски, историята на руския литературен език, историческата граматика и лексикологията на славянските езици, до изграждането на съвременните славянски книжовни езици, немско-славянските езикови и културни взаимоотношения или историята на славистиката. Характерни черти на изследователския стил на Х. Кайперт са задълбоченото, изчерпателно и скрупулъзно проучване на изворите, критичната оценка на фактите в широк езиков и културноисторически контекст и пределната яснота и точност на формулировките.

Още в ранните години на своя научен път Х. Кайперт проявява интерес към старобългарската книжнина и език. Отличното познаване на класическите езици и дарбата за извороведска работа позволяват на младия учен да идентифицира гръцките оригинали на редица старобългарски текстове. Така той установява, че приписваната на Йоан Екзарх *Похвала за Йоан Богослов* от Германовия сборник всъщност се основава на текстове от Йоан Златоуст и Анастасий Синаит (1974). Без да решава окончателно въпроса дали компилацията е възникнала на гръцка или българска почва, авторът аргументирано отхвърля нейния оригинален характер,

¹ Пълна негова библиография може да се види на страницата на Бонския университет: <http://www.slavistik.uni-bonn.de/personal/publikationen-keipert-stand-april-2010>.

като същевременно поставя важни методологически въпроси за отношенията между превод и компилация в средновековната литература.

Неколкократно вниманието на немския изследовател е привлечено от един от най-ценните старобългарски писмени паметници – Супрасълския сборник. Езиково-текстологическите наблюдения върху *Житието на 40-те мъченици от Севастия*, запазено в този старобългарски кодекс и в среднобългарския Германов сборник, показват, че в по-младия ръкопис се съхранява по-архаичен превод, докато текстът в Супрасълския сборник представя контаминация от нов превод по друг гръцки оригинал и преработена версия на стария превод (1978a; 1980b; 1999d). Опирайки се на постиженията на извороведската византинистика от по-ново време и на филологически и литературноисторически аргументи, Х. Кайперт коригира атрибуцията на един от текстовете в Клоцовия сборник. Става дума за хомилията на л. 9v-12r, която въз основа на насловите в гръцки ръкописи е приписвана на Атанасий Александрийски, но всъщност е дело на Василий от Селевкия (1983).

Разглеждайки ранния превод на *13-те слова на Григорий Богослов*, ученият установява, че старобългарският книжовник доста добре се е справил с този труден в синтактично и лексикално отношение текст, а също и че при предаването на определени суфикси с терминологично значение в гръцкия (-τέος, -τέον) преводачът на хомилиите показва много по-добър усет от този на преводача на старобългарската Кръмчая. Подобно на Йоан Екзарх той използва няколко старобългарски словообразователни еквивалента за гръцките прилагателни на -τιχός, но за разлика от него употребява страдални причастия само в уместен за тях контекст. В заключение немският учен реабилитира битуващото от времето на А. С. Будилович мнение за невисокото качество на този превод, като подчертава и особената трудност да се предаде такъв текст със средствата на един все още недоизграден книжовен език, какъвто е старобългарският през Х в. (1988с).

Приносно значение за контрастивното изучаване на стила на различните преводачи от старобългарската епоха имат редица изследвания на Х. Кайперт върху начините на предаване на определени езикови особености или словообразователни елементи в отделни преводни текстове. Съсредоточавайки се върху специфични похвати като въвеждането на двойни съответствия за някои гръцки думи и употребата на етимологични фигури без гръцки еквивалент в Методиевия *Номоканон*, Х. Кайперт установява близостта на преводаческата техника в този паметник до стила на Йоан Екзарх. Тази констатация и наблюдението, че преводаческите принципи се различават от тези в Кирило-Методиевия евангелски превод, се противопоставят на архаичните езикови черти в изследвания текст (1988h). Анализът на начините, по които Йоан Екзарх предава гръцките терминологични прилагателни на -ιχός / -τιχός в *Богословие*, разкрива пред учения разнообразието на преводачески решения, използвани

от старобългарския книжовник, и въпреки наличието на известни неточности, реабилитира неговите умения на преводач (1988g). На внимателен анализ са подложени славянските съответствия на гръцките отглаголни прилагателни на -τέος в превода на Синтагмата в 14 титула, причисляван от изследователите към продукцията на българския X век. В резултат авторът достига до извода, че в много случаи са допуснати неточности и дори грешки, които свидетелстват за не особено високото равнище на познаване на гръцкия от преводача (1989).

Въпросите на преводаческото изкуство в средновековна България не само през епохата на Златния век, но и неговото развитие през т.нар. Сребърен век занимават нееднократно Х. Кайперт. Детайлните му наблюдения за употребата на еднокоренни словосъчетания (*figura etymologica*) в славянския превод на *Житието на Григорий Синаит* от патриарх Калист го водят към заключението, че в много случаи тези изрази са плод по-скоро на недостатъчно добри преводачески умения, отколкото на съзнателно търсен стилистичен ефект. Въпреки това изобилието на *figura etymologica* в славянските версии на такива авторитетни текстове се възприема от съвременните книжовници като образец за висок стил, който те и следовниците им съзнателно възпроизвеждат (1978c).

Няколко цитата от Псевдо-Дионисий в старобългарски и среднобългарски текстове дават повод на Х. Кайперт за една студия, в която с различни филологически методи се интерпретират текстови фрагменти от патристичното наследство. Съпоставката на един и същ откъс в Симеоновия сборник, попаднал там като цитат в съчинение на Анастасий Синаит, и в цялостния превод на *Ареопагитиките* от Исая Серски от 1371 г. дава изходен материал на бонския славист да онагледява разликите в преводаческите подходи през X и XIV в. Друг цитат, запазен в Македонския кирилски лист и в *Богословието* на Йоан Екзарх, позволява редица теоретични обобщения относно възгледите за преводаческото изкуство на ранните славянски книжовници. Коригира се атрибуцията на мним цитат от Псевдо-Дионисий, който всъщност принадлежи на Максим Исповедник. Съпоставката на този откъс във *Второто писмо на Евтимий до Никодим* с превода на Исая Серски показва съществени разлики в текстовата пълнота и изказа и води учения към предположението, че не е изключено епистолията до Никодим да е написана на гръцки от Патриарх Евтимий, а текстът, който познаваме, да е нейният славянски превод. Освен с конкретните си резултати тази студия на Х. Кайперт допринася за развитието на палеославистиката с ценните методологически постановки, а изтъкнатите през 1980 г. от автора задачи пред изследователите на средновековното преводно наследство за съжаление и до днес са само частично изпълнени. Актуална остава в повечето си пунктове очертаната от него програма за изследване на преводаческата дейност в средновековна България, напр. нуждата от детайлиран списък на преводните съчинения или необходимостта от гръцко-славянски словник на многократно превеждани

текстове, въз основа на който да се разработи контрастивна характеристика на преводаческите школи (1980а).

За езиковите примери в дискусията по отношение на своя произход трактат *За осемте части на речта* Х. Кайперт установява, че те показват съществена близост до направения през XIV век пълен превод на *Догматиката* (теологическите глави от съчинението на Йоан Дамаскин „Извор на знанието“, известни като „Точно изложение на правата вяра“). Освен това по използването на славянски антропоними като илюстративен материал граматичният трактат се успоредява с глосите от преводача в сръбския ръкопис Дечани 88, който съдържа богословско-полемични съчинения на Григорий Палама и Варлаам от Калабрия. Основавайки се на тези текстови успоредици с преводни творби, възникнали по всяка вероятност в един образован кръг на Света гора около средата на XIV в., а също и на податките за гръцка основа на части от текста, ученият предполага, че атонските манастири са най-вероятното място за появата на съчинението *За осемте части на речта* (1999а).

Приносни са и наблюденията му над историята на преводите, включени в Бдинския сборник, защото те разкриват как в този тип книги на макротекстово равнище се е извършвала компилацията на възникнали през различно време текстове (1975). В друга своя статия немският учен след задълбочен езиков анализ отхвърля българския произход на славянския превод на писмото на Фотий до българския княз Борис I и го атрибутира към източнославянска езикова среда от XV–XVI век (1988i).

Хабилитационният труд на Х. Кайперт „Die Adjektive auf -tel’нъ. Studien zu einem kirchenslavischen Wortbildungstyp“, публикуван в две части (1977; 1985), остава и до днес образец за многоаспектно диахронно проучване на една словообразователна категория. Въз основа на материал от превода на произведенията на Псевдо-Дионисий Ареопагит от Исая Серски, авторът разкрива ролята на гръцките модели за установяването на този суфикс в славянската книжнина, изяснява механизмите на калкиране, проследява по-нататъшното му широко разпространение в руския книжовен език, което е стимулирано от второто южнославянско влияние.

Многократно през годините бонският славист се вълнува от значението и историята на редки или особени думи. Макар вниманието му да привлича предимно руското словно богатство, семантиката и по-късната съдба на някои старобългарски и църковнославянски лексеми също стават обект на неговия анализ, напр. *прѣнѣтелѣще* (1972), *лѣснѣ* (1978b), *гълѣка* ‘*ὄγκος*’ (1986). Научно осветление получават също и системните чуждоезикови влияния върху славянските езици и най-вече върху руския от страна на старобългарския, немския и латинския (1970; 1973; 1999e; 2009).

Друга област на траен интерес от страна на Х. Кайперт е терминологията, разбираана не само в синхронен, но и в диахронен план. В разработките му върху

названията старобългарски и църковнославянски (1998b; 2004b; 2006e) и редица други филологически термини (1987b; 1988e; 1998a; 1999b; 2008c) се съчетава лингвистичният с културноисторическия подход. При изясняване на същността на най-стария писмен език на славяните и неговата роля ученият се опира на критерии, заложили във възгледите на Пражката лингвистична школа, оценява неговата функционална натовареност и го сравнява с другия класически език на Европейското средновековие – латинския (1987a; 1999c), характеризира го като „конструкт“ на граматикографията и лексикографията (2001b).

Множеството неясноти около изворите на славянските преводни творби не само от Средните векове, но и от по-късно време, представляват трайно предизвикателство пред изследователското любопитство на бонския професор. Освен вече споменатите разкрития за византийските оригинали на някои старобългарски текстове, могат да се изброят още десетки негови приноси за идентифициране на източниците на ред значими руски, сръбски, хърватски, словашки и чешки текстове (1998d; 1991b; 1992; 1993b; 2000a; 2000b; 2001a; 2004a; 2007; 2008a). Издирвайки неназованите източници на повече или по-малко разпространени филологически съчинения и учебни пособия, изследователят успява да уплътни представата за различните културни въздействия при създаването на книжнината на отделните славянски народи в Новото време и при кодифицирането на техните съвременни езици. В резултат на дългогодишните му занимания съвременната наука се сдобил с много по-отчетлива представа за немскоезичното влияние върху славянския свят, а също така за донякъде подценяваната роля на латинитета в Русия и на междуславянските езикови контакти (срв. напр. 1988d; 1994; 1996b; 1998c; 2003b; 2009). Въздействието върху развитието на книжовния руски език на събитията от по-старата и по-нова културна и политическа история – от християнизирването на Киевска Русия до съвременната перестройка – може да се проследи в редица работи на немския учен (1988b; 1991a; 1993c; 2006b).

Специално трябва да се упомене приносът на Х. Кайперт като историк на славистиката. В десетки негови публикации се разкриват непознати или позабравени страни от делото и възгледите на патриарси в тая научна област като А. Шльоцер, Й. Добровски, А. Востоков, Й. Г. фон Хердер, Я. Грим, Ян Колар, Л. Гай, В. Караджич, Х. В. Лудолф (1992; 1996a; 2000b; 2000c; 2002; 2002–2003; 2003a; 2004c; 2006a; 2006c; 2006d; 2008b; 2008d; 2008e). Друго проявление на интереса на бонския учен към зората на славистиката е произдаването на важни трудове от миналите столетия, които той обикновено допълва с научен коментар и изследване. Става дума за речниците на П. А. Гилтебрант (П. А. Гильтебрандт) към Новия завет и Псалтира, Триезичния речник на Ф. Поликарпов и Рутенско-църковнославянския разговорник на И. Ужевич (срв. 1988a; 1988f; 1993a; 2005).

Професионалната биография на Х. Кайперт е свързана вече повече от две десетилетия с основаното от Макс Фасмер списание за славистика „Zeitschrift

für Slavische Philologie“. Като член на неговата редакционна колегия от 1990 г. насам юбилярят се грижи за общопризнатия авторитет на изданието, прилагайки високи научни критерии при избора на материалите и завидна филологическа компетентност при тяхното редактиране. Бонският учен участва и в редколегията на друго утвърдено славистично списание – „Русский язык в научном освещении“.

Като рецензент на Германската научноизследователска общност (DFG) от 1984 до 1992 г. Х. Кайперт съдейства за селектирането и финансирането на най-добрите проекти в областта на славистиката. От 1995 до 2004 г. в качеството си на член на Комисията за избор на стипендианти на фондация „Александър фон Хумболт“ (Ausschüß für die Auswahl der Humboldt-Forschungsstipendien) той безпристрастно се грижи за подбора на най-перспективните кандидати в областта на славистиката, сред които се числят и няколко български учени. От 1994 г. до днес бонският професор е приел и ръковолил седем хумболтови стипендианти от различни страни – едно число, което само по себе си впечатлява при относително неголемия брой хумболтианци от хуманитарните науки и особено от областта на славистиката.

Израз на признание за научния авторитет на бонския славист е изборът му за член-кореспондент на Филоложко-историческия отдел на Гьотингенската академия на науките (от 1997 г.) и на Философско-историческия отдел на Баварската академия на науките (от 2001 г.).

Нека да честитим на юбиляря неговата годишнина, като му пожелаем здраве, творческо дълголетие и лично щастие.

Избрани публикации

- 1970 = KEIPERT, H. Zur Geschichte des kirchenslavischen Wortguts im Russischen. – Zeitschrift für slavische Philologie, 35/1 1970, 147–169.
- 1972 = KEIPERT, H. Ksl. *prijetelište* und Verwandtes. – Slovo, 22, 1972, 85–92.
- 1973 = KEIPERT, H. Das polemische Schrifttum der Zapadnaja Rus' als Vermittler lateinischen Wortguts. – In: Slavistische Studien zum VII. Internationalen Slavistenkongreß in Warschau 1973. München, 1973, 249–270.
- 1974 = KEIPERT, H. Ein neues Werk Johannis des Exarchen? – Zeitschrift für slavische Philologie, 37/2, 1974, 356–370.
- 1975 = KEIPERT, H. Zur Parallelüberlieferung des „Bdinskij sbornik“ (Codex Gand. 408). – Analecta Bollandiana, 93/3–4, 1975, 269–286.
- 1977 = KEIPERT, H. Die Adjektive auf *-tel'нъ*. Studien zu einem kirchenslavischen Wortbildungstyp. 1. Teil. Wiesbaden, 1977.
- 1978a = KEIPERT, H. Ein weiterer Paralleltext zu den slavischen Versionen der „Legende von den vierzig Märtyrern in Sebasteia“ (BHG3 1201) – In: Byzance et les Slaves. Études de civilisation. Mélanges Ivan Dujčev. Paris, 1978, 217–226.

- 1978b = KEIPERT, H. *lisij* - ein abzuänderndes Lemma im altkirchenslavischen Wörterbuch. – *Palaeobulgarica*, 2/2, 1978, 66–69.
- 1978c = KEIPERT, H. Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzung ins Slavische: die Wiederholungsfiguren in der Kallistos-Vita des Gregorios Sinaites. – In: *Slavistische Studien zum VIII. Internationalen Slavistenkongreß in Zagreb 1978*. Köln - Wien, 1978, 205–217.
- 1980a = KEIPERT, H. *Velikyj Dionisie sice napisa*: Die Übersetzung von Areopagita-Zitaten bei Euthymius von Tarnovo. – In: *Търновска книжовна школа. Т. 2. Ученици и последователи на Евтимий Търновски. Втори международен симпозиум, Велико Търново, 20–23 май 1976*. София, 1980, 326–350.
- 1980b = KEIPERT, H. Eine Übersetzungskontamination im „Codex Suprasliensis“. – In: *Прочувания върху Супрасълския сборник. Старобългарски паметник от X век. Доклади и разисквания*. София, 1980, 18–35.
- 1982 = KEIPERT, H. Russische Sprachgeschichte als Übersetzungsgeschichte. – In: *Slavistische Linguistik 1981. Referate des VII. Konstanzer Slavistischen Arbeitstreffens Mainz 30.9.–2.10.1981*. München, 1982, 67–101.
- 1983 = KEIPERT, H. Zwei Bemerkungen zur sogenannten Athanasius-Homilie des „Codex Clozianus“. – In: *Литературознание и фолклорстика. В чест на 70-годишнината на академик Петър Динев*. София, 1983, 193–196.
- 1985 = KEIPERT, H. Die Adjektive auf *-tel'no*. Studien zu einem kirchenslavischen Wortbildungstyp. II. Teil. Wörterverzeichnis. Wiesbaden, 1985.
- 1986 = KEIPERT, H. *glbka ѿ҃хос* – ein kirchenslavisches Hapax legomenon. – *Palaeobulgarica*, 10/4, 1986, 17–19.
- 1987a = KEIPERT, H. Kirchenslavisch und Latein. Über die Vergleichbarkeit zweier mittellateinlicher Kultursprachen. – In: *Sprache und Literatur Altrußlands. Aufsatzsammlung*. Münster, 1987, 81–109.
- 1987b = KEIPERT, H. Traditionsprobleme im grammatischen Fachwortschatz des Russischen bis zum Ende des 18. Jahrhunderts. – *Die Welt der Slaven*, 32/2, 1987, 230–301.
- 1988a = П. А. Гильтебрандт: *Справочный и объяснительный словарь к Новому завету*. Nachdruck besorgt von H. Keipert und Fr. V. Mareš. Mit einer Einleitung „Zur Geschichte der kirchenslavischen Bibelkonkordanzen“ (1. Band) und einer Einführung in „Die neukirchenslavische Sprache des russischen Typus und ihr Schriftsystem“ (2. Band). München, 1988.
- 1988b = KEIPERT, H. Die Christianisierung Rußlands als Gegenstand der russischen Sprachgeschichte. – In: *Tausend Jahre Christentum in Rußland. Zum Millennium der Taufe der Kiever Rus'*. Göttingen, 1988, 313–346.
- 1988c = KEIPERT, H. Die albulgarische Übersetzung der Predigten des Gregor von Nazianz. – In: *Slavistische Studien zum X. Internationalen Slavistenkongreß in Sofija 1988*. Köln - Wien, 1988, 65–81.
- 1988d = KEIPERT, H. The Sources of Michael Groening's *Rossijskaja Grammatika* (Stockholm, 1750). – *Oxford Slavonic Papers*, 21, 1988, 89–104.
- 1988e = KEIPERT, H. Terminologische Doubletten in I. Ornatovskij's „Novejšee načertanie pravil rossijskoj grammatiki“ (Char'kov 1810). – In: *Texts and Studies on Russian Universal Grammar 1806–1812. Vol. III. Linguistische, philosophische und wissenschaftsgeschichtliche Grundlagen*. München, 1988, 95–112.

- 1988f = Ф. Поликарпов. Лексикон треязычный. Dictionarium trilingue. Moskva 1704. Nachdruck und Einleitung von H. Keipert. München, 1988.
- 1988g = KEIPERT, H. Griechisch-slavische Übersetzungsprobleme bei einem fachsprachlichen Adjektivtyp. Die Adjektive auf -τικός im Bogoslovie Johannis des Exarchen. – In: *Studia slavico-byzantina et mediaevalia europeensia*. Vol. 1. Исследования по славяно-византийскому и западноевропейскому средневековью. София, 1988, 201–216.
- 1988h = KEIPERT, H. Doppelübersetzung und Figura etymologica im methodianischen „Nomokanon“. – In: *Christianity among the Slavs. The Heritage of Saints Cyrill and Methodius. Acts of the International Congress held on the Eleventh Centenary of the Death of St. Methodius. Rome, October 8.11.1985. Roma 1988*, 245–259.
- 1988i = KEIPERT, H. Die slavische Übersetzung des Photius-Briefes an Boris-Michael von Bulgarien. – In: *Gattungen in den slavischen Literaturen. Beiträge zu ihren Formen in der Geschichte. Festschrift für Alfred Rammelmeyer. Köln - Wien, 1988*, 89–113.
- 1989 = KEIPERT, H. Die Qual der Wahl. Die griechischen Verbaladjektive auf -τέος und ihre Übersetzungsäquivalente im älteren Kirchenslavisch. – In: *Втори международен конгрес по българистика. София 23 май – 3 юни 1986 г. Доклади. 21. Кирилometодиевистика. София, 1989*, 451–461.
- 1991a = КАЙПЕРТ, Х. Крещение Руси и история русского литературного языка. – *Вопросы языкознания*, 1991/5, 86–112.
- 1991b = KEIPERT, H. Die „Wiener Anleitung“ in der slavischen Grammatikographie des ausgehenden 18. Jahrhunderts. – *Zeitschrift für slavische Philologie*, 51/1, 1991, 23–59.
- 1992 = KEIPERT, H. Vuk Karadžić und Avram Mrazović. Zu den Quellen der „Pismenica serbskoga jezika“. – *Zeitschrift für slavische Philologie*, 52/1, 1992, 104–127.
- 1993a = П. А. Гильтебрандт: *Справочный и объяснительный словарь к Псалтыри*. Nachdruck der Ausgabe St. Petersburg 1898 mit einer Einleitung von H. Keipert. München, 1993.
- 1993b = KEIPERT, H. Anton Bernoláks Kodifikation des Slovakischen im Lichte der thesesianischen Schulschriften. – In: *Slavistische Studien zum XI. Internationalen Slavistenkongress in Preßburg/Bratislava. Köln - Weimar - Wien, 1993*, 233–246.
- 1993c = KEIPERT, H. Die Christianisierung der Kiever Rus' als lexikologisches Problem. – In: *Millennium Russiae Christianae. Tausend Jahre Christliches Rußland. 988–1988. Vorträge des Symposiums anlässlich der Tausendjahrfeier der Christianisierung Rußlands in Münster vom 5. bis 9. Juli 1988. Köln - Weimar - Wien, 1993*, 137–162.
- 1994 = J. E. Glück, *Grammatik der russischen Sprache (1704)*. Hrsg. und mit einer Einleitung versehen von H. Keipert, B. Uspenskij und V. Živov. Köln - Weimar - Wien, 1994.
- 1996a = KEIPERT, H. A. Ch. Vostokov, die deutsche Slavenkunde und das Altbulgarische. – *Palaeobulgarica*, 20/1, 1996, 99–114.
- 1996b = KEIPERT, H. Das Lateinische in der Geschichte der russischen Sprache. – In: *Euro-latein. Das griechische und lateinische Erbe in den europäischen Sprachen. Tübingen, 1996*, 106–128.
- 1998a = KEIPERT, H. Überlegungen zur Terminologie der sog. nationalen Wiedergeburt der Slaven. – In: *A Centenary of Slavic Studies in Norway. The Olaf Broch Symposium. Papers. Oslo 12-14 September 1996. Oslo, 1998*, 121–141.

- 1998b = KEIPERT, H. *Cerkovnoslavjanskij*: eine Sprachbezeichnung als Problem der Wortbildungslehre. – In: *Ликий языка. К 45-летию научной деятельности Е. А. Земской*. Москва, 1998, 143–152.
- 1998c = KEIPERT, H. Der deutsche Beitrag zur Entwicklung der Russisch-Grammatik vor Lomonosov. – In: *Slawistyka niemiecka a kraje słowiańskie / Die deutsche Slavistik und die slavischen Länder*. Warszawa, 1998, 129–136.
- 1999a = KEIPERT, H. Grammatik und Theologie. Zur Objektsprache des slavischen Traktats über die acht Redeteile. – *Zeitschrift für slavische Philologie*, 58/1, 1999, 19–42.
- 1999b = KEIPERT, H. A. S. Budilovičs „Obščeslavjanskij jazyk“ (1892). Ein Rückblick. – In: *Ars philologica*. Festschrift für B. Panzer zum 65. Geburtstag. Frankfurt am Main - Berlin, 1999, 69–80.
- 1999c = KEIPERT, H. Die Kirchenslavisch-These des Cercle linguistique de Prague. – In: *Festschrift für Kl. Trost zum 65. Geburtstag*. München, 1999, 123–133.
- 1999d = KEIPERT, H. Nochmals zur Kontaminationsproblematik in Nr. 5 des „Codex Suprasliensis“. – *Prace Filologiczne*, 44 [Festschrift für J. Siatkowski], 1999, 275–280.
- 1999e = KEIPERT, H. Die deutschen Lehnprägungen im älteren Serbischen. – In: *Balten – Slaven – Deutsche: Aspekte und Perspektiven kultureller Kontakte*. Festschrift für Fr. Scholz zum 70. Geburtstag. Münster - Hamburg - London, 1999, 103–118.
- 2000a = KEIPERT, H. Das Tyrnauer Slovakisch-Lehrwerk von 1780 und seine deutsche(n) Quelle(n). – In: *Deutsche und slowakische Literatur. Beiträge von einem komparatistischen Symposium 28. bis 29. Januar 1995 in Göttingen*. Wiesbaden, 2000, 11–31.
- 2000b = KEIPERT, H. Herders „Slaven-Kapitel“ in der „Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska“ (1835). – In: *Slavische Literaturen im Dialog*. Festschrift für R. Lauer zum 65. Geburtstag. Wiesbaden, 2000, 131–140.
- 2000c = KEIPERT, H. „Reine Nationalität der Sprache“. Das Kodifikationsprogramm der *Pis-menica serbskoga jezika* des Vuk Stefanović Karadžić (1814). – In: *Mythen, Symbole und Rituale. Die Geschichtsmächtigkeit der Zeichen in Südosteuropa im 19. und 20. Jahrhundert*. Frankfurt am Main - Berlin, 2000, 71–88.
- 2001a = KEIPERT, H. Pope, Popovskij und die Popen. Zur Entstehungsgeschichte der russischen Übersetzung des „Essay on Man“ (1754–57). Göttingen, 2001.
- 2001b = KEIPERT, H. Kirchenslavisch als Konstrukt. – *Slavia*, 70/3–4 [Cyrillomethodiana. In honorem Ae. Bláhová et V. Konzal], 2001, 374–381.
- 2002 = KEIPERT, H. Die Historizität des Slavischen in A. Ch. Vostokovs „Rassuždenie o Slavjanskom jazyke“ (1820). – In: *Historizem v raziskovanju slovenskega jezika, literature in kulture. Mednarodni simpozij Obdobja – Metode in zvrsti*. Ljubljana, 9.–11. december 1999. Ljubljana, 2002, 109–126.
- 2002–2003 = KEIPERT, H. Über das Vergessen von Wissensbeständen in der Slavischen Philologie oder Jan Kollárs Abhandlung „Über die literarische Wechselseitigkeit“ in der „Danica Ilirska“ von 1836. – *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics*, 44–45 [= Henrik Birnbaum in Memoriam], 2002–2003, 261–278.
- 2003a = KEIPERT, H. E.v.O. Ein preußischer Generalstabsoffizier als Förderer der Slavenkunde. – In: *Rusistika. Slavistika. Lingvistika*. Festschrift für W. Lefffeldt zum 60. Geburtstag. München, 2003, 185–194.
- 2003b = KEIPERT, H. J. W. Paus und die russische Grammatikographie vor Lomonosov. – *Zeitschrift für Slawistik*, 48/3, 2003, 292–303.

- 2004a = Wie hat man 1835 in Zagreb aus dem Serbischen übersetzt? – In: Germano-Slavistische Beiträge. Festschrift für P. Rehder zum 65. Geburtstag. München, 2004, 99–112.
- 2004b = KEIPERT, H. Wie alt ist der Altbulgarisch-Begriff? – In: Normen, Namen und Tendenzen in der Slavia. Festschrift für Karl Gutschmidt. München, 2004, 493–500.
- 2004c = KEIPERT, H. „Über die Altslawonische Sprache nach Schlözer, mit Anmerkungen von J. D. “. Dobrovskýs Schlözer-Kritik im „Slavin“ und ihre Folgen. – In: Josef Dobrovský. Fundator studiorum slavicornum. Příspěvky z mezinárodní vědecké konference v Praze 10.–13. června 2003. Praha, 2004, 261–269.
- 2005 = Rozmova · Besëda: Das ruthenische und kirchenslavische Berlaimont-Gesprächsbuch des Ivan Uževyč. Mit lateinischem und polnischem Paralleltext hrsg. von D. Bunčić und H. Keipert. München, 2005.
- 2006a = Das „Sprache“-Kapitel in August Ludwig Schölzers „Nestor“ und die Grundlegung der historisch-vergleichenden Methode für die slavische Sprachwissenschaft. Mit einem Anhang: Josef Dobrovskýs „Slavin“-Artikel „Über die Altslawonische Sprache nach Schlözer“ und dessen russische Übersetzung von Aleksandr Chr. Vostokov herausgegeben von H. Keipert und M. Šm. Fajňštejn. Göttingen, 2006.
- 2006b = KEIPERT, H. Glasnost¹. Zu den lexikographischen Voraussetzungen für begriffsgeschichtliche Untersuchungen im Russischen. – In: Russische Begriffsgeschichte der Neuzeit. Beiträge zu einem Forschungsdesiderat. Köln - Weimar - Wien, 2006, 1–21.
- 2006c = КАЙПЕРТ, Х. Востоков и Шлецер (О началах сравнительно-исторического метода в славянском языкознании). – Russian Linguistics, 30/3, 2006, 303–319.
- 2006d = KEIPERT, H. Ludolf und Stieler. – Zeitschrift für Slavische Philologie, 64/1, 2006, 33–61.
- 2006e = KEIPERT, H. *cerkovnoslavjanskij* in verordnetem Vergessen. – In: Jezikovna predanost. Akademiku prof. dr. Jožetu Toporišiču ob 80-letnici. Maribor, 2006, 129–145.
- 2007 = KEIPERT, H. Zu einer Übersetzungskontamination in Ljudevit Gajs „Danicza“ (1835). – In: Beiträge zur slawischen Philologie. Festschrift für Fr. Otten. Frankfurt am Main, 2007, 65–81.
- 2008a = KEIPERT, H. Kroatische Übersetzungen aus dem Serbischen in der ersten Hälfte des 19. Jh. – In: Wielojezyczność. Kontakty językowe w rozwoju kultur słowiańskich. Pul-tusk, 2008, 155–178.
- 2008b = KEIPERT, H. Übersetzen aus zweiter Hand in Ljudevit Gajs „Danica ilirska“. – Slovo, 56–57 [Festschrift für A. Nazor], 2008, 229–240.
- 2008c = KEIPERT, H. Die adjektivischen Transforme grammatischer Termini im Russischen und deren Berücksichtigung in der russischen Lexikographie. – In: Aspekte, Kategorien und Kontakte slavischer Sprachen. Festschrift für V. Lehmann zum 65. Geburtstag. Hamburg, 2008, 236–248.
- 2008d = KEIPERT, H. Ljudevit Gajs Artikel „Nima domorodstva prez lyubavi materinzkog² jezika“ und die „Sbirka někojih řečih“ von 1835. – In: Die slavischen Grenzen Mitteleuropas. Festschrift für S. Bonazza. München, 2008, 87–95.
- 2008e = KEIPERT, H. Ljudevit Gajs „Zauberwörtchen“ *narodnost*. – In: Nel mondo degli Slavi. Incontri e dialoghi tra culture. Studi in onore di G. Brogi Bercoff. Vol. I. Firenze, 2008, 314–326.

2009 = KEIPERT, H. Die Latinisierung der grammatischen Terminologie des Russischen. – In: Text - Sprache - Grammatik. Festschrift für E. Weiher. München - Berlin, 2009, 387–400.

За него:

МИНЧЕВА, А. Кайперт, Хелмут. – В: Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. 2. София, 1995, 204–207.

BUNČIĆ, D., TRUNTE, N. Vorwort der Herausgeber. – In: Iter philologicum. Festschrift für Helmut Keipert zum 65. Geburtstag. (= Die Welt der Slaven, Sammelbände 28). München, 2006, 11–19.

BUNČIĆ, D. Systematisiertes Schriftenverzeichnis von Helmut Keipert. – In: Iter philologicum..., 21–47.

Лора Тасева

Анатолий Турилов на 60 години

Тези няколко страници не са достатъчни, за да се обхванат научните приноси – на д-р Анатолий Турилов, руски историк, палеославист и археограф. Неговите изследвания на славянски ръкописи, предложенията за ново датиране на важни писмени паметници и идентификациите на произведения и автори са настолни за всеки специалист в областта на медиевистиката. Неговият юбилей е добър повод да си припомним основните му постижения, да дадем израз на признателността на българските колеги за неговата неотменна и щедра отзивчивост, когато са се обръщали към него за консултации, за най-разнообразни справки и сведения.

Роден в гр. Ярославъл, Анатолий Аркадиевич завършва Историческия факултет на Московския университет (1973). Веднага след дипломирането си става аспирант в Института за славянознание и балканистика към АН СССР (1973–1976) с научен ръководител А. И. Рогов. Още от самото начало на своята научна работа той се специализира в областта на изворознанието, археографията и архивистиката, работейки в продължение на две години като старши библиотекар в Ръкописния отдел на Руската държавна библиотека (1977–1979) под ръководството на Н. Б. Тихомиров. Кандидатската дисертация на А. Турилов под заглавие *Болгарские и сербские источники по средневековой истории Балкан в русской книжности конца XIV–первой четверти XVI вв.* (1980) е явление в областта на палеославистиката, тъй като представя в ново осветление т.нар. Второ южнославянско влияние. Тази тема той изследва през целия си професионален път и днес, благодарение на неговите усилия, тя звучи по различен начин.

От 1985 г. младият учен е член на Археографската комисия към АН СССР (дн. РАН), а от следващата година (1989) е ст.н.с. в Института за славянознание. В продължение на няколко години А. Турилов участва в експедиции за откриване и инвентариране на малки сбирки от ръкописни книги и артефакти из цялата територия на тогавашния СССР (Ярославъл, Новгород, Псков, Спасо-Каменския манастир във Вологодска област, Соловецкия манастир, Суздальския Спасо-Евтимиев манастир, Спасо-Андрониковия манастир и мн. др.). През следващите десетилетия той има възможност да специализира в няколко страни – в София (1983–1984), като гост на Центъра по българистика при БАН, в Института по славистика в Неймеген, Нидерландия (1986–1987), в Университета в Удине, Италия (1993–1994), освен това проучва славянските сбирки в редица книгохранилища и архивохранилища в Сърбия, Гърция, Швеция и др. През 1996–2000 участва в проекта на шведската асоциация на славистите за описание на т.нар. Новгородски окупационен архив, съхраняван в Държавния архив в Стокхолм (I, 2005; II, 2009).

Заедно с Н. Б. Тихомиров работи в манастира „Св. Пантелеймон“ на Света гора върху описание на ръкописната сбирка, съхранявана там (1983). В продължение на няколко години работи заедно с А.-Е. Тахиаос и с Л. В. Мошкова върху своден каталог на славянските ръкописи, които се съхраняват на Света гора. Обхващащ 1109 единици, сверени *de visu* с микрофилмовата сбирка, притежание на Патристичния институт в Солун, каталогът да голяма степен обединява наличната информация, разпръсната в различни други справочници, и по този начин става необходима база за по-нататъшни проучвания. А. Турилов е научен секретар на редколегията за съставяне на сводния каталог на славянските ръкописи, запазени на територията на СССР (1983–1993), както и отговорен редактор и автор на описанието на славяно-руските ръкописни книги от XV в. в Руския държавен архив в Москва (2000) и на славяно-руските ръкописни книги от XIV в. в хранилищата на Русия, страните от Руската федерация и Балтийските страни (I. 2002). Това са фундаментални трудове, в които той взема дейно участие и които не биха могли да се осъществят без неговото авторство. Всъщност методиката за аналитичните описания, която се изработва основно през средата на 80-те години на XX в., до голяма степен е негово дело. В нея се съчетават традициите на руските учени (школата, основана още от архим. Леонид, И. И. Срезневски, А. В. Горски и К. И. Невоструев) със световните практики. Той допринася много за уточняване на терминологията и структурата за описанието на балканските кирилски ръкописи, като участва в публичните дискусии, организирани от CIBAL в София (публикуван в бюлетина на CIBAL от 1985). Заслужава висока оценка изключително задълбоченият подход на изследователя, който работи с всяка една архивна единица поотделно, сверява вече съществуващите данни и разкрива неизвестни страни от историята на кодексите, от техните палеографски особености и съдържанието им. В резултат са въведени в научно обращение редица нови ръкописни книги, нови произведения и автори.

Приносите на А. Турилов за историята на средновековните славянски литератури са многобройни и се концентрират в най-актуалните и най-разисквани през последните десетилетия проблемни полета – оригиналните и преводните произведения на учениците на св.св. Кирил и Методий, изворите за Кирило-Методиевото наследство и ролята му в литературата на другите народи, връзките и взаимодействията между източнославянските и южнославянските култури, възприемането на руски произведения и автори на Балканите през XII–XIII в. (което той нарича „первое восточнославянское влияние“) и възприемането на български и сръбски образци в руската писмена традиция през XIV–XVI в. (известно като „второ южнославянско влияние“), съдбата на славянската ръкописна книга – възможностите за реконструкция на изгубените образци. Анализирани нееднократно от него са въпросите, свързани с периодизацията на старите литератури и спецификата им спрямо отделните региони в Източна и Югоизточна Европа през вековете. В творчеството му присъстват също така и въпросите за

взаимоотношението между устна и писмена традиция, издирвайки неизвестни източници за народните вярвания на източните славяни.

Измежду най-често цитираните публикации на А. Турилов са тези, които са посветени на ранни свидетелства за дейността на славянските апостоли. Сред тях се открояват: малкоизвестното *Похвално слово за Рождество Богородично*, намерено в руски ръкопис от XV в., съдържащо старинно изброяване на народите, които възхваляват Богородица, което той отнася към великоморавския период (*К истории великоморавского наследия в литературе южных и восточных славян. Слово „О похвале Богородице Кирилла Философа“ в рукописной традиции XV–XVII вв.*, 1985), както и неизвестен препис на *Службата за Кирил и Методий* в Светотомашевския бревиар (*Московский отрывок Святотомашевского бревиария. Неизвестный список глаголической службы Кириллу и Мефодию*, 1992) и препис на друга, неизвестна *Служба за Методий* в състава на служебен миней № 195 от сбирката на А. И. Хлудов в ГИМ, издадена в съавторство с Л. В. Мошкова (*„Моравьские земле велеи гражданин“. Неизвестная древняя служба первоучителю Мефодию*, 1998). Отново заедно с Л. В. Мошкова той публикува *Канон за Успение Богородично* (по ръкопис от сбирката на А. И. Хлудов) с акростих, съдържащ името на Климент (*Неизвестный памятник древнейшей славянской гимнографии. Канон Климента Охридского на Успение Богородицы*, 1999). А. Турилов е автор и на друго ценно откритие – цикъл заупокойни стихире, принадлежащи на Константин Преславски в състава на требниците (*К определению объема творческого наследия учеников Кирилла и Мефодия в составе славянского Требника. Предварительные наблюдения над южнославянской рукописной и старопечатной традицией*, 2006) и др. Блестящите находки на А. Турилов се дължат не само на неговите вещи наблюдения над ръкописите, на разчитането на скритите досега от погледите на изследователите данни, но на комплексния подход към изворите, поставянето им в контекста на историческите и езиковите факти и на културните парадигми. Пример за това е статията *Две забытые даты болгарской церковно-политической истории IX в. (К вопросу формирования болгарского варианта церковного календаря в эпоху Первого царства)* (1999), която дава нови отправни точки за българската история – в месецослов в сръбски кодекс от XIII–XIV в. ученият разчита датата на бунта на Владимир-Расате през IX в. и победата на княз Борис-Михаил (28 март 866) над тези, които искат възстановяване на езическата прабългарска религия. В същия месецослов под датата 28 април разчита евентуална папска мисия в България преди идването на Кирило-Методиевите ученици (означена като „освещаването на църквата на св. Петър у българите“).

Сред върховите постижения на изследователя в очертаването на обема и характера на творчеството на старобългарските писатели е анализът на текстовете, принадлежащи на българския книжовник Григорий (*Неизвестный эпизод*

болгаро-византийско-руських связей XI в. (Киевский писатель Григорий Философ), 1982; Из истории русско-болгарских культурных связей XI в. (Григорий Философ – малоизвестный писатель Киевской Руси, 1987; *The Edificatory Prose of Kievan Rus*, 1994), пристигнал вероятно ок. 1062 г. в Киев, автор на седем хомилии, предназначени за произнасяне в тази част от църковната година, в която не се използва нито триодният, нито минейният хомилиар. На А. Турилов принадлежи също така разкриването на историята на цикъла от текстове *Сказание за железния кръст*, идентифицирането на неговите източници и разпространението му. В състава на цикъла (посветен на чудесата на великомъченик Георги) се съдържат ценни сведения за българската история от Х в. и по-специално за войните на цар Симеон. Анализът на учения демонстрира как едно съчинение с византийски произход, обогатено с устни легенди, заема своето място в преводния корпус от текстове от времето на Първата българска държава („*Сказание о железном кресте*“ как источник по истории и общественно-политической мысли Болгарии конца IX–начала X вв., 1986; *К изучению Сказания инока Христофора: датировка цикла и имя автора*, 2000). Не можем да не отбележим още една значителна находка – преоткриването на ръкописа, в който е включен Български апокрифен летопис, уникален паметник на българската историко-апокалиптична литература от XI в. Този ръкопис (№ 123 от Хлудовата сбирка в ГИМ), отнесен от учения към началото на XVII в., се смята за изгубен в продължение на повече от 100 години и аналитичното му описание и коментарът към него запълват една съществена празнина. Преоткритият текст на съчинението дава възможност за редица уточнения, за нови издания и коментари. Всъщност това е една характерна черта на цялостното творчество на А. Турилов – неговите студии и статии се превръщат в стимул за нови проучвания в медиевистиката.

Обобщаващи заключения за литературата през Х в. се съдържат в книгата *Судьбы Кирилло-Методиевской традиции после Кирилла и Методия* (2000, в съавт. с Б. Н. Флоря и С. А. Иванов; 2 изд., 2004), която представлява една концентрирана история на най-ранния период, създаваща надеждна основа за нови изследвания. Есенцията на проучванията на А. Турилов върху ранния период е събрана в първата и във втората част на последната му книга *Slavia Cyrillomethodiana* (2010), като особено обзорните студии *Судьба древнейших славянских литературных памятников в средневековых национально-региональных традициях* и *Болгарские литературные памятники эпохи Первого царства в книжности Московской Руси XV–XVI вв.* представляват тезиси за една обща история на старите славянски писмени традиции, изградени чрез запазените свидетелства и тяхното сравнително изучаване. Заслужава да се припомни, че именно А. Турилов отхвърля тезата за пряка връзка между Охридската архиепископия и Киевска Русия по отношение на старобългарския репертоар в руски ръкописи. Според справедливото му възражение оригиналните

български творби са проникнали на руска почва в състава на общобългарския литературен репертоар, а проявите на западнобългарски правописни и палеографски особености могат да се обяснят и чрез по-късни контакти, при които източнославянски книжовници са копирали западнобългарски оригинали в скрипториите на Константинопол, Атон и други интернационални центрове (2000).

Особено ценни сред приносите на изследователя са онези, които внасят преоценка на литературните явления през XIV–XV в. в общославянски контекст. Благодарение на многобройните му публикации – над 350, отпечатани в научната периодика, глави в отделни книги в съавторство и в сборници, картината на старите славянски литератури стана по-ярка, по-отчетливо се откриха процесите и явленията в тях. Той разкри нови перспективи за сравнителното изучаване на славянските литератури. А. Турилов за пръв път сумира критериите, според които трябва да се разграничават молдавските и влашките ръкописи през XV–XVI в. (2005) – един въпрос, останал дълго време встрани от вниманието на учените (както поради неговата сложност, така и поради липсата на достатъчно опорни точки). Въз основа на впечатляващ материал А. Турилов установява, че паметниците, преминали от сръбската традиция в Молдавия, са малобройни в сравнение с огромното количество българска книжовна продукция, с други думи, молдавската книжовност предава с голяма пълнота среднобългарската литература. Репертоарът на манастирите Молдовица, Путна и Нямец е извънредно показателен за българския XIV в., затова той определя приемствеността спрямо българската книжовност с уместната формулировка *Търново след Търново* (2005). На следващо място (но може би на първо място по важност) са изводите му за източнославянските ръкописи от XIV–XV в., в които има следи от т.нар. „второ южнославянско влияние“, тема на две големи студии на А. Турилов (1998; 2009) и на четвъртия дял от книгата му *Slavia Cyrillomethodiana* (2010). Обобщавайки резултатите от проучванията си, А. А. Турилов сумира наличието на „южнославянско“ влияние в руската писменост и книжнина в следните насоки: 1) проникване на корпуси от нови преводи и на оригинални творби, дело на южнославянски книжовници от втората половина на XIII до първата половина на XV в.; 2) изменения в езика и правописа на източнославянските ръкописи под влияние среднобългарската норма; 3) разпространение на южнославянските полууставни почерци, с което според него е свързана и употребата на акцентни и пунктуационни знаци; 4) проникване на балканския и неовизантийския орнамент в украсата на ръкописите; 5) развитие на стила „плетение словес“ в съчиненията на руските книжовници. Той обосновава тезата за асинхронност на явленията, т.е. те не настъпват едновременно в руската писмена традиция. Изказано е мнението, че най-рано (последната четвърт на XIV–първото десетилетие на XV в.) се разпространяват корпусите от нови текстове на преводната литература, които се преписват от руските книжовници; в един следващ период (1400–

1410/30 г.) се появява и започва да се налага среднобългарският правопис, като през десетилетията между 1440–1470 г. старите и новите правописни черти съществуват едновременно; от 1470 г. до първата половина на XVI в. нормите на среднобългарския правопис и оформлението на ръкописите стават преобладаващи. Най-късно в тази последователност (през XVII–XVIII в.) се появяват редакции и преработки на български по произход агиографски и химографски произведения.

А. Турилов е всепризнат авторитет в областта на палеографията и археографията не само сред славистите, но сред специалистите медиевисти в света. Неговите идентификации, нови датировки и атрибуции на ръкописи позволиха да се изяснят редица спорни въпроси относно дейността на книжовни центрове и на отделни преписвачи. Тъй като не е възможно да обхванем всички негови палеографски и кодикологически приноси поради ограниченото място, ще отбележим само няколко студии. На първо място бихме искали да посочим предатирането на Михановичевия хомилиар (2009), изключително важен ръкопис, съхранил древен пласт от преводи от ранния период. Традиционно датиран в края на XIII–началото на XIV в., след идентифицирането на почерка като принадлежащ на книжовника Никола, писал евангелие през 1329 г., ръкописът е отнесен към първите десетилетия на XIV в. Не по-малко съществено е уточняването на ръкописното наследство на книжовника Дамян – хилендарски монах-преписвач от средата до към третата четвърт на XIV в., към делото на когото се атрибуират повече от 10 кодекса, разпръснати днес в библиотеките на София, Виена, Атон, Дечанския манастир и др. В поредица от блестящи студии А. Турилов идентифицира книжовното наследство на Лаврентий – български книгописец от времето на Иван Александър – и на поп Филип – търновски книжовник, пишец с т.нар. „попгерасимово“ писмо, като наред с това отъждествява още няколко ръкописа, излезли изпод перото на търновски преписвачи (*Новые рукописи болгарских книгописцев XIV в. Лаврентия и Грубана*, 2004; *К истории тырновского „царского“ скриптория XIV в.*, 2005; *Заметки о тырновских 'обыденных' рукописях и книгописцах первой половины – середины XIV в.*, 2009). Чрез тези ценни наблюдения характеристиката на българския XIV в. придобива нова плътност, а сегашното местонахождение на ръкописите от търновските скриптории (разпръснати в различни страни и хранилища в Европа) показва сложната и изпълнена с превратности съдба на българската ръкописна книга.

Респектиращо и извънредно полезно за широка аудитория е неговото участие в многотомната *Православна енциклопедия*, в която, освен като автор на десетки ключови статии, той е член на редакционния съвет (от 1998). Член на редколегиите на редица периодични научни издания – „Древняя Русь. Вопросы медиевистики“ (от 2000), „Стари српски архив“ (Белград, от 2005), „Стара българска литература“ (София, от 2006), „Russica Romana“

(Рим–Пиза, от 2007), „Археографски прилози“ (Белград, от 2010), както и на редколегията на Речника на староруския език XI–XIV в. (от 2000). Избран е за член на Международната библийска комисия при Международния комитет на славистите (от 1988). Награждаван е с ордените: „Преп. Сергей Радонежски“ II степен (1998, за участието му в подготовката на изданието „История на Руската църква на митрополит Макарий“), „Св. Даниил“, кн. Московски“ II степен (2000, за участието му в *Православната енциклопедия*) и „Св. митрополит Макарий“ III степен (2007), както и патриаршеска грамота (2010, отново за работата му в *Православната енциклопедия*).

Измеренията на научното творчество на А. Турилов го определят като водещ специалист в нашата съвременност, ярък пример за всеотдайно и безкористно служене на научната истина.

На многоя лѣта!

Избрана библиография

1. Памятники южнославянской книжности в составе русских библиотек конца XIV–XVII вв. (по материалам древнерусской библиографии). – Советское славяноведение, 1977, №1, 67–82.
2. Оригинальные южнославянские сочинения в русской книжности XV–XVI вв. – Теория и практика источниковедения и археографии отечественной истории. М., 1978, 39–50.
3. Болгарские и сербские источники по средневековой истории Балкан в русской книжности конца XIV–первой четверти XVI вв. АКД. М., 1980, 25 с.
4. К вопросу о периодизации русско-южнославянских литературных связей XV–начала XVI вв. – Руско-балкански културни връзки през Средновековието / Руско-балканские культурные связи в эпоху Средневековья. София, 1982, 68–74.
5. Григорий Философ. – Антени. София, 1983, 24 авг. т. 5 (Репр.: 1) Българистика и българисти / Статии и изследвания: Българистиката в чужбина. Портрети на българисти (1981–1986). С. 186–189; 2) За буквите: Кирило-методиевският вестник. София, 1987. Год. IX, № 13, 7).
6. Писа Христофур. – Антени. София, 1983, 28 12. С. 13 (Репр.: 1) Българистика и българисти..., 183–185; 2) За буквите..., 7).
7. К вопросу о болгарских источниках Русского Хронографа. – Летописи и хроники 1984. М., 1984, 20–24.
8. Неизвестный эпизод болгаро-византийско-русских связей XI в. (Киевский писатель Григорий Философ). – Древнейшие государства на территории СССР 1982. М., 1984, 170–176 (совм. с Ю. Д. Рыковым).
9. К истории великоморавского наследия в литературе южных и восточных славян (Слово „О похвале Богородице Кирилла Философа“ в рукописной традиции XV–XVII вв.). – Великая Моравия и ее историческое и культурное значение. М., 1985, 253–269.

10. Новый список „Востоковской легенды“. – „Litterae slavicae medii aevi“. Francisko Venceslao Mares sexagenario oblatae. Munchen, 1985 (= Sagners slavistische Sammlung. Bd. 8), 371–377.
11. Описание рукописных книг балканского происхождения в издании „Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР“// Bulletin d’information CIBAL. Sofia, 1985, № 9, 57–63 (совм. с Л. П. Жуковской, Н. Б. Шелапановой, С.О. Шмидтом).
12. Отреченная книга „Рафли“. – ТОДРЛ., Л., 1985. Т. 40, 260–344 (совм. с А. В. Чернецовым).
13. Древнейшие отрывки Пространного жития Константина-Кирилла Философа. – Балканы в контексте Средиземноморья: проблемы реконструкции языка и культуры / Тезисы и предварительные материалы к симпозиуму. М., 1986, 99–100.
14. Жития Кирилла и Мефодия. М.: Книга, 1986, 94–130 (палеографическое описание и подготовка текста по списку МДА, № 19).
15. О письменных источниках изучения восточнославянских народных верований и обрядов. – Советская этнография, 1986. № 1, 95–103 (совм. с А. В. Чернецовым).
16. Предварительный список славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР (для Сводного каталога славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР). М., 1986, 374 с.
17. „Сказание о железном кресте“ как источник по истории и общественно-политической мысли Болгарии конца IX–начала X вв. – Идеология и общественно-политическая мысль в странах Центральной и Юго-Восточной Европы в период Средневековья: Сб. материалов и тезисов IV чтений памяти В. Д. Корольюка. М., 1986, 36–37.
18. Собрание Иосифо-Волоколамского монастыря (Ф. 113). – Рукописные собрания ГБЛ / Указатель. М., 1986. Т. 1. Вып. 2 (1918–1947), 137–152.
19. Данные „Сказания о железном кресте“ о христианизации Болгарии. – Введение христианства у народов Центральной и Восточной Европы. Крещение Руси / Сб. тезисов. М., 1987, 53–54.
20. Из истории русско-болгарских культурных связей XI в. (Григорий Философ – малоизвестный писатель Киевской Руси). – Русско-болгарские связи в области книжного дела (Сб. материалов VII болгаро-советского семинара). С., 1987, 64–105 (совм. с Ю.Д. Рыковым).
21. Древнейший письмовник южнославянской редакции третьей четверти XIV в. – Русский феодальный архив XIV – первой трети XVI в. М., 1988. Вып. 3. Прилож. 1, 554–570 (совм. с А.И. Плигузовым).
22. К изучению отреченных книг. – Естественно-научные представления Древней Руси. М., 1988, 111–140 (совм. с А. В. Чернецовым).
23. О датировке и месте создания календарно-математических текстов – „семитысячников“// Там же, 27–38.
24. Будапештский глаголический отрывок: древнейший славянский список Жития Симеона Столпника. – Slovo. Zagreb, 1990. Br. 39–40, 37–44 (совм. с Й.-М. Райнхартом).

25. Новосибирский список „Сказания инок Христодула“. – Общественное сознание, книжность, литература периода феодализма. Новосибирск, 1990, 220–222.
26. Малоизвестные византийские и славянские источники о разделении Киевской митрополии в начале XV в. и избрании Григория Цамблака. – XVIII Международный съезд византистов / Резюме сообщений. М., 1991. Т. II (L–Z), 1187–1188.
27. Московский отрывок Святотомашевского breviaria (Неизвестный список глаголической службы Кириллу и Мефодию). – *Philologia slavica. In honorem Fr. V. Mares septagenarii*. Praha, 1992 (= *Slavia*. Т. 61. Ses. 4), 409–418.
28. О времени и месте создания пергаменного „Евангелия Мемнона-книгописца“. – Информ. бюллетень МАИРСК. М., 1992. Вып. 26, 15–46.
29. Памятники письменности восточных славян в южнославянской рукописной традиции XIII–XIV вв. – Информ. бюллетень МАИРСК. М., 1992 (на обложке – 1991). Вып. 25, 87–97.
30. Дополнения к „Предварительному списку славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР (М., 1986)“. М., 1993, 154 с. (39–154 совм. с Н. А. Охотиной).
31. Памятники древнерусской литературы и письменности у южных славян в XII–XIV вв. – Славянские литературы / XI Международный съезд славистов: Доклады российской делегации. М., 1993, 27–42.
32. Библийские книги в народной культуре восточных славян (Псалтырь как гадательная книга). – *Jews and Slavs*. Jerusalem, 1994. Vol. 2, 76–86.
33. Послание Григория Цамблака великому князю Ивану Михайловичу Тверскому (1416 г.): формуляр, смысл, контекст эпохи. – Търновска книжовна школа / Шести международен симпозиум: Резюмета. Велико Търново, 1994, 6.
34. Сборник отрывков пергаменных рукописей из Уваровского собрания ГИМ (датировка и атрибуция). – *Palaeobulgarica*, 1994, № 4, 15–22.
35. The Edificatory Prose of Kievan Rus' / Translated by W.R. Veder with Introductions by W.R. Veder and A.A. Turilov. Harvard, 1994 (Harvard Library of Early Ukrainian Literatur / English Translations. Vol. VI). 202 pp.
36. Болгарские литературные памятники эпохи Первого царства в книжности Московской Руси XV–XVI вв. (заметки к оценке явления). – *Славяноведение*, 1995. № 3, 29–43.
37. К истории украинско-болгарских художественных связей XVI в. – *Ucrainica et belorussica: Исследования по истории Украины и Белоруссии*. М., 1995. Вып. 1, 4–12.
38. Кичевский сборник с „Болгарской апокрифической летописью“ (Датировка, состав и история рукописи). – *Palaeobulgarica*, 1995, № 4, 2–39.
39. Малоизвестный источник по истории идеи „Третьего Рима“ у южных славян (Повесть о Ксиропотамском монастыре). – Римско-константинопольское наследие на Руси: идея власти и политическая практика. М., 1995, 137–139.
40. Византийский и славянский пласты в Сказании инок Христодула (К вопросу о происхождении памятника). – *Славяне и их соседи*. М., 1996. Вып. 6 (Греческий и славянский мир в Средневековье и раннее Новое время), 81–99.

41. Книга Рафли: Как гадали наши предки. – Родина, 1996, № 2, 111–117 (совм. с А. В. Чернецовым).
42. Неизвестный памятник греко-латинской полемики XIII в. в болгарской рукописи XIV в. (Отрывки сочинения Иоанна Грассо о собеседовании Николая-Нектария Отрантского с римским папой. – Византийские очерки / Труды российских ученых к XIX Международному съезду византистов. М., 1996, 245–257 (совм. с Е.М. Ломизе).
43. Переводная литература у южных и восточных славян в эпоху раннего Средневековья. – Очерки истории культуры славян. М., 1996, 276–298 (совм. с С. А. Ивановым).
44. „Поучение Моисея“ и Сборник игумена Спиридона (Новгородский памятник XII в. в контексте русско-южнославянских литературных связей). – Русистика. Славистика. Индоевропеистика / К 60-летию А.А. Зализняка. М., 1996, 83–103.
45. Новый список Изборника Симеона-Святослава (к атрибуции двух фрагментов в сборнике пергаменных отрывков ЦНБ АН Литвы). – *Palaeobulgarica*, 1997. № 2, 5–11.
46. „Моравские земле велеи граждан“ (Неизвестная древняя служба первоучителю Мефодию). – *Славяноведение*, 1998, № 4, 3–23 (совм. с Л. В. Мошковой).
47. Последний отголосок идеи „Царства сербов и греков“ (Градожданная надпись Вука Бранковича 1378–1379 гг.). – *Славяне и их соседи*. М., 1998. Вып. 8 (Имперская идея в странах Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы), 126–140.
48. Две забытые даты болгарской церковно-политической истории IX в. (К вопросу формирования болгарского варианта церковного календаря в эпоху Первого царства). – *Palaeobulgarica*. 1999, № 1, 14–34.
49. К вопросу о времени и обстоятельствах перевода на славянский язык Учительного Евангелия. – Роль библейских переводов в развитии литературных языков и культуры славян / Тезисы докладов международной научной конференции. М., 1999, 67–69.
50. Неизвестный памятник древнейшей славянской гимнографии (Канон Климента Охридского на Успение Богородицы). – *Славяноведение*. 1999. № 2, 24–36 (совм. с Л. В. Мошковой).
51. Роль сербской традиции в сохранении древнейших памятников славянской литературы. – *Славянский альманах 1998*. М., 1999, 17–29.
52. Славянские рукописи афонских обителей. Фессалоники, 1999, 490 с. (совм. с Л. В. Мошковой, под ред. А.-Э. Н. Тахиаоса; указатели на с. 467–490 – А. Тракадаса).
53. Гипотеза о происхождении майской и августовской памятей Кирилла и Мефодия. – *Славяноведение*. 2000. № 2, 18–28.
54. К изучению Сказания инока Христодула: датировка цикла и имя автора. – *Floilegium*: К 60-летию Б. Н. Флори. М., 2000, 412–427.
55. К истории культа св. Вита у православных славян в Средние века. – *Славяне и их соседи: Славяне между Римом и Константинополем / Тезисы XX конференции памяти В. Д. Королюка*. М., 2000, 126–129.

56. Каталог славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в РГАДА. М., 2000, 409 с. (совм. с И. Л. Жучковой и Л. В. Мошковой, отв. редактор).
57. „Неуценная“ система южнославянской книжной тайнописи XV в. – *Folia Slavistica*: Рале Михайловне Цейтлин. М., 2000, 143–145.
58. После Климента и Наума (Славянская письменность на территории Охридской архиепископии в X – первой половине XIII в.). – Флоря Б. Н., Турилов А. А., Иванов С. А. Судьбы кирилло-мефодиевской традиции после Кирилла и Мефодия. СПб., 2000, 82–162; комментарии – с. 257–261, 261–263, 265–267 [2 изд. СПб, 2004].
59. Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР. XI–XIII вв. Ч. 1: Исправления и уточнения. – *Annali dell' Istituto universitario Orientale di Napoli (AION): Slavistica*. [Vol.] 5 (1997–1998). 2000, 469–503.
60. Слово Иоанна Златоуста „О Святой Троице и о твари и о суде Божьем“. – Древняя Русь. Вопросы медиевистики. 2000, № 2, 110–118 (совм. с М.С. Фоминой).
61. „Мъдра Пльсковская“ и „Мъдра Дръсторская“ – две Мундраги первой болгаро-венгерской войны (география чудес вмч. Георгия в Сказании инокa Христодула). – Славяне и их соседи. М., 2001. Вып. 10 (Славяне и кочевой мир в Средние века и раннее Новое время), 40–58.
62. „Неведомые слова“ киевского митрополита Георгия. – Становление славянского мира и Византия в эпоху раннего средневековья / Сб. тезисов. М., 2001 („Славяне и их соседи. XX конференция памяти В. Д. Королюка), 68–71 (совм. с Л.В. Мошковой).
63. Пергаменные рукописи собрания Виленской публичной библиотеки (Библиотека Академии наук Литовской республики, ф. 19). – *Krakowsko-Wilenskie studia slawistyczne*. Krakow, 2001. Т. 3, 7–60 (совм. с О. А. Князевской и А. Л. Лифшицем).
64. Южнославянские памятники в литературе и книжности Литовской и Московской Руси XV–первой половины XVI в.: парадоксы истории и географии культурных связей. – Славянский альманах 2000. М., 2001, 247–285.
65. Кем и с какой целью изготовлен карловацкий список грамматического трактата Константина Костенецкого?. – *Словенско средновековno nasleđe*: 36. posvećen profesorу Ђорђу Трифуновићу. Београд, 2002, 673–687 (первый вариант № 221).
66. Константин Костенецкий и русские книжники первой четверти XV в. (к предыстории „Сказания о письменах“). – *Палеославистика. Лексикология. Лексикография: Тезисы международной конференции, посвященной памяти Р. М. Цейтлин*. М., 2002, 59–61.
67. Отреченное чтение в России XVII–XVIII вв. М.: Индрик. 2002, 8–74 (Отреченные верования в русской рукописной традиции – совм. с А. В. Чернецовым); 177–224 (Великоустюжский сборник XVII в. – предисл. и публ., совм. с А. В. Чернецовым); 250–267 (Сибирский сборник XVIII в. – предисл. и публ.); 291–296 (Сборник заговоров начала XIX в. – предисл. и публ., совм. с А. В. Чернецовым); 367–375 (Народные поверья в русских лечебниках – переизд. № 127); 533–541 (Камень для вызывания дождя и ветра. Руководство по ме-

- теорологической магии в старобелорусской записи XVI в. – переизд. № 147); 542–549 (Прогностическая запись 1764 г. – совм. с А. В. Чернецовым).
68. Сводный каталог славяно-русских рукописных книг XIV в., хранящихся в России, странах СНГ и Балтии. М.: „Индрик“, 2002, 678 с. отв. редактор; 7–16
 69. Христианство в странах Восточной, Юго-Восточной и Центральной Европы на пороге второго тысячелетия. М.: „Языки славянской культуры“, 2002, 398–458 (гл. „Христианская литература у славянских народов в середине X–середины XI вв. и межславянские культурные связи“; разд. 1 (с. 399–401) написан Б. Н. Флорей).
 70. К истории второй (македонской) рукописной коллекции А. Ф. Гильфердинга. – Славянский альманах 2002. М., 2003, 130–143.
 71. Хлудовский глаголический палимпсест – отрывок болгарской Минеи праздничной XI–XII вв. (предварительные наблюдения). – „Пѣти достоить“: Сб. в память на Стефан Кожухаров. С., 2003, 26–33.
 72. New Discoveries and Identifications of Manuscripts of the Hilandar Scriptorium. – Monastic Tradition: Selected Proceedings of the Fourth International Hilandar Conference / Ed. by Ch. Gribble and P. Matejic. Bloomington, Indiana, 2003, 244–261 (совм. с И. В. Поздеевой).
 73. К истории библиотеки и скриптория Кирилло-Белозерского монастыря в первой трети XV в. (Проблема Христофора). – Древнерусское искусство: Искусство рукописной книги. Византия. Древняя Русь. Сб. 4. СПб., 2004. [Т. 24], 373–390.
 74. Новые рукописи болгарских книгописцев XIV в. Лаврентия и Грубана. – Рукописная книга Древней Руси и славянских стран: от кодикологии к текстологии. СПб., 2004, 145–165.
 75. Ответы Георгия, митрополита Киевского, на вопросы игумена Германа – древнейшее русское „вопрошание“. – Славяне и их соседи. М., 2004. Вып. 11 (Славянский мир между Римом и Константинополем), 211–263.
 76. Проблемы и перспективы отождествления хорватских глаголических книжных почерков. – *Glagolica i hrvatski glagolizam / Zb. radova sa Međunarodnog znanstvenog skupa povodom 100. obljetnice Staroslavenske Akademije i 50. obljetnice Staroslavenskog Instituta*. Zagreb; Crk, 2004, 285–294.
 77. Српска средновековна литерарно-книжевна традиција у контексту православног славенског заједиништва на Балкану. – Научни састанак слависта у Вуковце дане. Београд, 2004. Кн. 32. Св. 2 (Српска книжевност и балкански книжевности. Историја и историчари српске книжевности), 45–51.
 78. К истории тырновского „царского“ скриптория XIV в. – Филологически изследования в чест на Климентина Иванова, за нейната 65-годишнина. С., 2005 (Старобългарска литература. Кн. 33–34), 305–328.
 79. К отождествлению частей некоторых фрагментированных сербских рукописей XIV в. – Археографски прилози, 26–27 (за 2004–2005). Београд, 2007, 123–154.
 80. Критерии определения славяно-молдавских рукописей XV–XVI вв. – „Хризограф“. Вып. 2. М., 2005, 139–168.

81. К определению объема творческого наследия учеников Кирилла и Мефодия в составе славянского Требника (Предварительные наблюдения над южнославянской рукописной и старопечатной традицией). – *Slavica mediaevalia in memoriam Francisci Venceslao Mares*. Frankfurt am Mein: Peter Lang, 2006 (Schriften über Sprachen und Texte. Bd. 8), 107–123.
82. К уточнению объема и состава древнейшего славянского оригинального гимнаграфического корпуса в древнерусской рукописной традиции (на материале минейных служб). – *Старобългарска литература*. С., 2006. Кн. 35–36, 22–37.
83. Сербские отрывки XIII–XVI вв. библиотеки Русского Пантелеймонова монастыря на Афоне. Ч. 1 (Рукописи XIII–XIV вв.). – *Археографски прилози*. Београд, 2006. Бр. 28, 56–104.
84. Description of three Manuscripts containing the Oktoechos-Homilies of Gregory the Philosopher. – *Полата књигописњана*, 2006, № 35, 19–50.
85. Еще один след глаголицы в месяцеслове Охридского Апостола (к объяснению чтения „Годъпещи“). – *Slovo*, Zagreb, 2008, Бр. 56–57, 571–578.
86. К вопросу о заказчике и датировке древнейшего списка славянского перевода „Бесед папы Григория Великого (Двоеслова) на Евангелие“ (РНБ, Погодин, № 70). – *Miscellanea Slavica: Сборник статей к 70-летию Б. А. Успенского*. М., 2008, 86–91.
87. Восточнославянская книжная культура конца XIV–XV вв. и „второе южнославянское влияние“// *Търновски писмена / Алманах за Търновска книжовна школа*. В. Търново, 2009. Т. 2, 193–228 (переизд. № 124).
88. Заметки о тырновских „обыденных“ рукописях и книгописцах первой половины–середины XIV в. – Юбилеен сборник в чест на 60-годишнина на Крaсимир Станчев и Александър Наумов. София, 2009 (*Старобългарска литература*. Кн. 41–42), 164–171.
89. О датировке и происхождении рукописи Гомилиярия Михановича. – *Slavia*, 2009. Roc. 78. Ses. 3–4. С. 461–468.
90. К изучению южнославянской рукописной традиции „Прогласа Константина Философа“. – „Пжние мало Георгию“: Сборник в чест на 65-годишнината на проф. дфн Георги Попов. С., 2010, 346–357.
91. Кирилло-мефодиевская традиция и собрание рукописей Научной библиотеки Саратовского Государственного университета. – *Славянский альманах* 2009. М., 2010, 50–59.
92. Пандекты Никона Черногорца в Синайском сборнике-палимпсесте XIII в. – *Лингвистическое источниковедение и история русского языка* 2008–2009. М., 2010, 100–105.
93. *Slavia Cyrillomethodiana: Источниковедение истории и культуры южных славян и Древней Руси. Межславянские культурные связи эпохи средневековья*. М.: „Знак“, 2010, 486 с.
94. Из истории русско-южнославянских книжных связей XII–XIII вв.: новое и забытое. – *Russica Romana*. Pisa; Roma, 2011. Vol. XVII (2010), 9–32.

Анисава Милтенова

In memoriam
Веселин Трайков
(1921–2011)

Три месеца и двадесет и един дни преди да навърши почетните 90 години, тогава, когато неговите колеги му готвеха подобаващо за тази рядко доживявана годишнина честване, проф. дин. Веселин Трайков напусна този свят. Историческата колегия изгуби един от най-изявените и заслужили с дейността си доайени.

Проф. Трайков е син на Никола Трайков Нарев (впоследствие сменил фамилията си на Трайков) – български патриот, ревностен изследовател на възрожденското минало и участник в борбите за освобождение на Македония. Последният е родом от Кичевско, Македония. Негов вуйчо е бил Козма Пречистански. Издирвал е български архивни документи в Румъния, където е имал близки отношения с ред видни български дейци на културата и на македонското движение, а през 30-те работи в българската дипломатическа мисия в Атина¹.

Именно в началото на службата на Никола Трайков в Букурещ, в град Гюргево (в къщата, където предишния век се е взело решението за Старозагорското въстание и която е била семейна собственост) се ражда бъдещият историк. Израствайки в родолюбива и науколюбива среда, по-късно младият Трайков учи във Френския колеж в Атина. Едновременно с това усвоява гръцки език, а през ваканциите се връща в София да вземе изпитите си за българския гимназиален курс. За баща му това обаче не е било достатъчно и го е насърчавал да чете руските класици в оригинал. Отрано, още като гимназист, Н. Трайков е пращал сина си да чиракува при Александър Теодоров-Балан, помагайки му в разчитането и подготвянето на ръкописи и друга секретарска работа, без да е бил официално назначен за секретар².

В гимназиалния курс младият Трайков е учил по университетски учебници най-вече география, дисциплина, която остава негова любов за цял живот. Все пак записва в Софийския университет право. След завършване на следването

¹ Проф. Трайков бе много близък с дипломата от кариерата Михаил Коларов, с когото се запознават в края на 60-те години в Атина, където последният по това време е втори секретар в българското посолство там. С него видният историк споделя редица неща, които не споменава на други, може би поради тяхната конфиденциалност. Между другото, неведнъж му е казвал, че Никола Трайков е работил още в Букурещ към българската легация като пресекретар, а близкият с него Йордан Йовков е бил драгоман.

² Това сведение ми е дадено пак от Михаил Коларов, с когото Трайков го е споделил.

си постъпва в документационния отдел в Министерството на външните работи, където написва и първата си книга³. И досега този труд е запазил своята стойност и е полезен ориентир за изследователите на българските земи от Тракия и Македония, намиращи се понастоящем в Гърция.

В края на 1950 година, понеже не е партиен член, Веселин Трайков е уволнен от Външно министерство заедно с други свои колеги и дълго време не може да си намери работа.

През 1952 г. обаче той е поканен от видния български интелектуалец Тодор Боров в Библиографския институт към Народната библиотека „Кирил и Методий“. Там Веселин Трайков се изявява като талантлив и продуктивен библиограф. Става и научен секретар на Института, а през 1963 г. е избран за ст.н.с. Приносите му в областта на библиографията са много. В. Трайков е смятан от колегите си за достоен наследник на Никола Михов. Той се формира като единствен теоретик и съставител на библиографията в областта на българистичните изследвания до 1966 г. Негова заслуга и дело са ретроспективните указатели „България в чуждата литература“ за периодите 1944–1953 и 1954–1963 и текущите библиографски указатели „*Bulgarica*“ за периода 1964–1966 г., указателите „Българската художествена литература на чужди езици“ за периодите 1944–1957⁴ и 1823–1962⁵ и др., както и множество статии по различни въпроси на библиографията и мощния научен апарат⁶.

След закриването на Библиографския институт Трайков продължава да работи в НБКМ. През 1967 г. директорът на основания през 1964 г. Институт по балканистика акад. Николай Тодоров го кани да мине в системата на БАН. Отначало Трайков работи в Международния център за научни изследвания и документация към Института, известен като CIBAL, а от 1973 г. постъпва в самия Институт в секция „Балканите през XV–XIX век“, на която впоследствие става ръководител. Той е и научен секретар на Института и член на редколегията на списанието „*Etudes Balkaniques*“, орган на Института. През 1974 г. защитава дисертация за научната степен доктор на историческите науки, а през 1975 г. е избран за ст.н.с. I ст. (професор). Преподава и в СУ „Климент Охридски“ по история на Балканското възраждане и освободителните борби XVIII–XIX в. През

³ Населените места в Тракия и Македония под гръцка власт. Стари и нови названия. С., 1946, 122 с. (с приложена карта).

⁴ Българската художествена литература на чужди езици, 1944–1957. Библиографски указател. С., 1958, 160 с.

⁵ Българската художествена литература на чужди езици. Библиографски указател, 1823–1962. С., 1964, 382 с. В книгата са включени близо 6000 заглавия на 65 езика, може да се смята най-крупното дело на В. Трайков в областта на библиографията.

⁶ Напр. Никола Начов като библиограф и книжовник (20.09.1859 – 30.09.1940). – В: Годишник на ББИ „Елин Пелин“, т. V, 1955. С., 1956, 1–38; Помощният апарат в научната литература. Показалци. – В: Годишник на ББИ „Елин Пелин“, т. VII, 1958–1960. С., 1961, 21–32 и др.

1978 г. е назначен за зам.-директор на Единния център за исторически науки при БАН и на този пост се пенсионира през 1989 г. Удостоен е със званието „заслужил деятел на науката“ и е носител на отличието на БАН „Марин Дринов“.

Разцветът на научното творчество на проф. Трайков в областта на историческите изследвания започва именно от 1967 г. насетне. Списъкът на публикациите не може да се изчерпи – над 600. Тук ще се спрем на най-крупните му трудове и на основните направления в научните му занимания в областта на историята. За тази си дейност той е бил подготвен отрано от баща си, който го е карал да му помага в обработването на архивни документи. Най-ярък пример за школовката, придобита в съвместната работа с Никола Трайков, е преписката на Братя Миладинови⁷ и архив Г. С. Раковски. Втори и трети том подготвя съвместно с баща си, който умира през 1963 г., докато работи над третия том⁸. Четвъртият том проф. Трайков подготвя сам след смъртта на баща си⁹.

Проф. Трайков е най-добрият познавач на живота и делото на една от най-ярките личности в епохата на Българското възраждане – Георги Стойков Раковски. На Раковски той посвещава една голяма част от творчеството си, чийто венец е биографията на възрожденския деец¹⁰.

Проф. Трайков полага усилия не само в разработването на живота и делото на този колос на Българското възраждане, но и в издаването на трудовете му. Той подготвя и издава том втори и трети от съчиненията му¹¹. Темата за патриарха на Българската революция преминава като сребърна нишка през цялото му творчество и през целия му творчески период в най-различни аспекти.

Същевременно Веселин Трайков изследва и други страни от Българското и Балканското възраждане. Така се стига до другия връх в творчеството му: идеологическите течения и програми на Балканите през Възраждането¹². Този

⁷ Братя Миладинови. Преписка. Издирил, коментирал и редактирал Никола Трайков. Подготвил за печат и довършил труда Веселин Трайков. Отг. ред. Ив. Снегаров и Т. Влахов. С., 1964, 276 с.;

⁸ Архив на Г. С. Раковски. Том II. Писма до Раковски 1841–1860. С обяснителни бележки и под редакцията на Никола Трайков. Подготви за печат Веселин Н. Трайков. С., 1057; Архив на Г. С. Раковски. Том III. Писма до Раковски 1861. Под редакцията на Никола Трайков. Подготвил за печат и с обяснителни бележки Веселин Н. Трайков. С., 1966.

⁹ Архив на Г. С. Раковски. Том IV. Писма до Раковски. 1862–1867. Подготвил за печат и обяснителни бележки Веселин Н. Трайков. С., 1969.

¹⁰ Георги Стойков Раковски. Биография. С., 1974, 408 с. Друг труд в тази тематика е: Раковски и балканските народи. С., 1971, 503 с.

¹¹ Г. С. Раковски. Съчинения в четири тома. Том втори. Публицистика. Подбор и редакция проф. д-р Веселин Трайков. С., 1983, 605 с.; Г. С. Раковски. Съчиния в четири тома. Трети том. Историография. Подбор и редакция проф. д-р Веселин Трайков. 1984, 598 с.; вж. също и: Георги Стойков Раковски. Страници из творчеството му. С., 1972, 208 с. (заедно с ген.-лейт. Гено Генов). Георги Стойков Раковски. Автобиографични трудове. Съст., увод и обясн. бел. Веселин Трайков. С., 1980; Георги Стойков Раковски. Документален летопис, 1821–1867. С.1 1990, 440 с.

¹² Идеологически течения и програми в националноосвободителните движения на Балканите до 1878 година. С., 1978, 440 с.

труд свидетелства не само за огромната ерудиция на автора ѝ, за отличното познаване на изворите от епохата, но и за един нескован от догми и клишета ум, свободно и прецизно изследващ в дълбочина процесите и търсещ корените и предпоставките на тези процеси, и то в широк мащаб. Проф. Трайков успява да запази свеж и открит за истината изследователския си поглед, без да прави компромиси с научната си съвест.

Днес, така както не може да се пише за Раковски, без да се прочете неговата биография, за която се спомена по-горе, така не може да се пише за балканската национално-политическа мисъл, без да се прочете трудът на проф. Трайков. За съжаление не можа да бъде реализирана идеята на американския учен проф. Филип Шашко тази книга да бъде преведена на английски. Тя обаче бе преведена в Румъния на румънски¹³. Времето на проф. Трайков не стигна и за реализиране на творческия му план да продължи тази проблематика и за периода след 1878 г. Тази идея обаче той успя да материализира частично в излязлата през 2000 г. книжка за националните доктрини на Балканите от древността до съвременността. За жалост България не е включена в експозето. Този труд е поръчан от Националния център за национална стратегия, ръководен от проф. Велев¹⁴. Тук се разглеждат накратко процесите, развиващи се в останалите балкански страни, като за периода до 1878 г. се стъпва върху научния труд, споменат по-горе.

Друго обширно изследователско поле на учения са българските емигрантски общности – главно в Румъния и в Новия свят. Най-значимите постижения са съвместният труд с проф. Николай Жечев за историята на българската емиграция в Румъния през възрожденския период¹⁵, както и книгата за историята на българската емиграция в Северна Америка, в която стига до 80 г. на XX век¹⁶.

Всички тези изследвания не бе възможно да бъдат написани с такава вещина, ако проф. Трайков не бе стъпил върху една солидна документална база, за чието набавяне, както и за публикуването на по-голямата част от нея той има основен принос.

Затова не случайно изпъква една друга страна от научното му дело – събиране (в България и в чужбина), научна обработка и издаване на извори за българското и балканското минало. В тази насока трябва да се споменат освен

¹³ Curențe ideologice și programe din mișcările de eliberare națională din Balkani pînă în anul 1878. București. 1986, 448 p.

¹⁴ Националните доктрини на балканските страни. Исторически и съвременен поглед. С., 2000, 148 с.

¹⁵ Българската емиграция в Румъния, XIV век–1878 и участието ѝ в стопанския, обществено-политическия и културния живот на румънския народ. С., 1986, 390 с. (Дело на Трайков са уводът, първата част и втора глава на втората част от книгата. Първата и третата глава от втората част и заключението са дело на проф. Жечев).

¹⁶ История на българската емиграция в Северна Америка. От началото ѝ, през средата на XIX в. до 80 години на XX век. С., 1993, 367 с.

документацията, свързана с Г. С. Раковски, още три крупни издания. Първото, което още с баща си започва и подготвя за издаване заедно с акад. Николай Тодоров, са огромното количество документи за българи, участвали в Гръцката Завера, с увод към тома¹⁷. Следва подготвеният заедно с румънския учен българист проф. Константин Велики том с документи за българската емиграция във Влахия през 30-те години на 19 век¹⁸. Третото крупно, пак съвместно (с Трендафил Митев) издание е томът с документи за Македония на българската емиграция в Новия свят и Австралия¹⁹.

Съвсем обяснимо е проблематиката за Македония да присъства осезателно в творчеството на големия български учен. Освен документите и изследването за българската емиграция, цитирани по-горе, той пише и ред брошури и статии, засягащи различни въпроси, свързани с българщината в Македония. Така напр. двете книжки, посветени на Кръсте Мисирков, като в приложение на едната са публикувани писания на самия Мисирков²⁰, проблемът за аромъните в Македония²¹ и много други²². Неслучайно той е член на Управителния съвет на Македонския научен институт и негов научен секретар, а също и зам.-главен редактор на сп. „Македонски преглед“. Проф. Трайков дейно участва като автор и в четири томната История на националноосвободителното движение

¹⁷ Българи участници в борбите за освобождението на Гърция. 1821–1828. С., 1971, 1019 с. (заедно с Н. Тодоров).

¹⁸ Българската емиграция във Влахия след Руско-турската война 1828–1829. Сборник от Документи. Съставили Константин Велики и Веселин Трайков. С. 1980. 452 с. Сборник от Документи. Съст. Константин Велики и Веселин Трайков. С. 1980, 452 с.

¹⁹ Документи за Македония на българската емиграция в САЩ, Канада и Австралия. Том първи (1900–1945). С., 1995, 364 с. (заедно с Трендафил Митев).

²⁰ Кръсте Мисирков – една объркана личност (1874–1926). С., 1998, 56 с.; Кръсте Мисирков и за българските работи в Македония, или другият Кръсте Мисирков (опит за обективна оценка). С., 2000, 161 с. (Студията е на с. 3–42, след което следват публикации на самия Кръсте Мисирков и документи от и за Мисирков (43–136) и накрая фототипни снимки на документи).

²¹ Аромъните в Македония. Някои видания в съвременната румънска историография. – Македонски преглед, 1999, № 3, 34–54.

²² Напр. Minorités nationales bulgares en Grèce (1919–1940). – In : L'image de l'autre. Etrangers – Minoritaires – Marginaux. vol. 2. Paris, 1985, 653–664. (16-ème Congrès international des sciences Historiques. Stuttgart, 25.08.–1.09.1985); Дружеството за Македонски проучвания в Солун и неговото периодично издание „Македоника“. – Македонски преглед, 1996, № 3, 183–186; Българската подготовка за Парижката мирна конференция през 1947 г. и Македония. – Македонски преглед, 1997, № 1, 23–40. и др.

на македонските и тракийски българи, 1978–1944 г. (издание на Македонския научен институт и на Института за исторически изследвания)²³.

Многоизмерното дело на проф. В.Трайков включва и тематиката за Индия и историческите връзки между България и Индия. В основата на тези негови интереси пак стои личността на Раковски, който е имал специален интерес към историята, езика и културата на тази страна²⁴. Проф. Трайков е и един от основателите на клуб *Приатели на Индия в България* и дълго време главен редактор на изданието на клуба сп. *Светилник*.

Бихме искали да споменем още някои интересни научни изяви на българския учен като авторското му участие в книгата за Юджин Скайлър²⁵ и в том IV на *История на българите*, издание на Центъра за национални стратегии в София.

²³ Националноосвободителното движение на македонските и тракийски българи, 1978–1944. Т. II. Организирано националноосвободително движение. Илинденско-Преображенско въстание, 1893–1903. С., 1995, 362–403. (Неговите авторски статии са: 362–371 – Отношението на българското правителство и обществеността към Илинденско-Преображенското въстание; 371–381 – Отношението на Великите сили и на съседните балкански държави към въстанието; 381–403 – Отзвук, последици и значение на въстанието); Националноосвободителното движение... Т. III. Освободителното движение след Илинденско-Преображенското въстание, 1903–1919 г., С., 1997. (Неговите авторски статии са: Идеите и организационните разногласия в националноосвободителното движение след Рилския конгрес; Протестантското движение сред македонските българи; Македоно-одринските дружества в Европа, Русия и Северна Америка – 1903–1912 г. – (заедно със Светозар Елдров); Гръцката въоръжена и просветно-религиозна пропаганда; Румънската пропаганда; Турските националистически комитети. Младотурският преврат; Българската емиграция в Северна Америка и Балканските войни – 1912–1913; Турското нашествие в Източна Тракия и погромът над българското население, 62–69, 100–104, 129–138, 152–164, 175–211, 218–225, 312–325; Националноосвободителното движение... Т. IV. Освободителните борби след Първата световна война, 1919–1944. С., 2003. (Авторските му статии са: Съдбата на тракийските българи. Бежанските организации; Политиката на българските правителства по националния въпрос; Борбата на тракийските българи; Вътрешната тракийска революционна организация; Легални националноосвободителни организации на македонските българи (съвместно с Александър Гребенаров); Българските правителства и националния въпрос – 1924–1934, 70–92, 130–140, 214–221, 222–243, 255–263.

²⁴ Georgi Stoikov Rakovski (A Short Biography). – In: Vesselin Traykov and Mukerjee. A Great Son of Bulgaria and Great Friend of India. New Delhi, 1987, 168 p.; Българите и делото на Джавахарлал Неру. – Исторически преглед, 1991, № 2, 34–42; Отгласът в българския печат от обявяването на независимостта на Индия. – В: Индия в българската наука. С., 1997, 47–52; Възрожденска България и Индия. – В: Бюлетин на Клуб Приатели на Индия, 1997, № 1, 42–48.

²⁵ Юджин Скайлър и българите. С., 1987, 190 с. (съвместен труд с Петър Шопов и Майкъл Петрович – авторските части на Трайков са предговорът, 3–11, статиите: Българите и Юджийн Скайлър, 58–90 и Докладите на Юджийн Скайлър за османските беззакония по време на Априлското въстание, 111–120 .

В този том Трайков разработва различни аспекти от историята на българската дипломация.

Проф. Трайков има широко научно амплуа – той участва в редица редколегии, за някои от които вече споменахме. Редактор и отговорен редактор е на 27 тома монографии и сборници. Дълги години е член на научни съвети – на Института по балканистика, на Народната библиотека „Кирил и Методий“, член е няколко мандата на Комисията по исторически науки при ВАК, участва като рецензент на над 200 дисертации и хабилитации на старши научни сътрудници, доценти, професори и академици. 25 години е председател на българската част на смесената академична българо-румънска комисия по история. 15 години е секретар, а след смъртта на акад. Димитър Косев – председател на Българо-американската комисия по обществени науки.

Проф. Трайков участва като български представител в много делегации на световни и специализирани конгреси, конференции и др. научни срещи в Румъния, Гърция, САЩ, Канада, СССР (Русия), Великобритания, Индия, Германия, Унгария, Полша, Белгия, Холандия, Италия, Турция, Франция, Кипър.

Видният български учен има доста обществени ангажименти: председател на Българското дружество за българо-румънско приятелство, основател и четири години председател на Националната асоциация „Георги Стойков Раковски“, член на Международната асоциация за балканско сътрудничество, заместник-председател на българското дружество „Приатели на Индия“.

Ревностен изследовател на българското минало, чист патриот, проф. Веселин Трайков ще остане в паметта на своите колеги като впечатляващо работоспособен и съвестен учен, но и като изключително любезен, сърдечен и отзивчив към колегите си, особено към нуждите на по-младите проходящи учени. Той никога не отказваше своето съдействие и помощ. Колегите му ще го запомнят и с неговата скромност и удивителна способност да стои отвъд и над всякакви личностни дразги и в същото време да е естествен и достъпен за лични контакти, с неговата дипломатичност и чувство за хумор и със сладкодумието, с което разказваше за миналото.

Творчеството и жизненото дело на проф. Веселин Трайков ще останат пример за следване на идещите след него поколения историци и библиографи.

Весела Трайкова, Никола Казански

²⁶ История на българите. Т. IV. Българската дипломация от древността до наши дни. С., 2003. (неговите авторски статии са: Столетие на пориви за независимост; Българската дипломация в XVI–XVII в. Развитие на пратеничеството; Българската дипломация до Българския революционен централен комитет. Георги Раковски – основоположник на новата българска дипломация; Дипломацията на БРЦК и на Априлското въстание; Видни български дипломати; Български дипломати на други държави, 101–113, 116–125, 127–136, 361–162.

ОТЗИВИ

Марияна Цибранска-Костова. Покаяната книжнина на Българското средновековие IX–XVIII век. Езиково-текстологични и културологични аспекти. С., Валентин Траянов, 2011. 555 с.

Изследването, незаслужено скромно определено като „опит за запълване на някои от съществуващите празноти“ (с. 18) при проучването на българското средновековно писмено юридическо наследство, обхваща внушителните 555 печатни страници, върху които авторката М. Цибранска-Костова систематизира основните положения, свързани с юридическото книжовно наследство не само на Българското средновековие, но дори и до втората половина на XIX в. въз основа на богата сравнителна база с гръцки изворови данни. Материалът е разпределен в пет глави, като от своя страна те се състоят от отделни по-големи части, обозначени с римски цифри, към които отново има деление по проблеми, отбелязано с арабски цифри. По същество всяка една от петте глави може да бъде определена като самостоятелно монографично изследване върху отделните най-важни въпроси на църковноправната книжнина, обединени от общата тема за „Покаяната книжнина на Българското средновековие IX–XVIII век“. Към така формулираното заглавие на книгата на М. Цибранска-Костова на първо място трябва да бъде посочен изключително големият времеви период, обхванат в проучването – от девети до осемнадесети век. В случая изследването излиза дори извън рамките на горната граница – XVIII век, тъй като последните известни засега датирани текстове на Номоканона при Великия требник са от средата на шестдесетте години на XIX в. Двата ръкописа, притежание на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ с номера 1119 и 1321, намират своето подобаващо място в труда на М. Цибранска-Костова, като на тях дори е посветена точка II, 5 от глава пета. На второ, но не по важност място, трябва да бъде изтъкнат фактът, че изследването далече надхвърля рамките на формулираната в заглавието тема, според която обект на изследване би трябвало да е само покаяната книжнина на Българското средновековие. Всъщност покаяната книжнина на Българското средновековие неизбежно е разгледана в много богат сравнителен план, като авторката е използвала и внушителна по обем литература, засягаща различни страни на въпроса, както се вижда от цитираната библиография. Все пак доуточняващото подзаглавие, което обаче липсва на корицата, сочи, че става дума

за изключително широк кръг от изследвани проблеми, определен кратко от авторката като „Езиково-текстологични и културологични аспекти“. Всъщност всеки един от тези аспекти – и езиковият, и текстологичният, и културологичният – би могъл да бъде обект на самостоятелна научна монография с приносен характер, затова може би още на корицата би следвало да стои доуточнението „Езикови, текстологични, културологични аспекти“, тъй като всеки един от тях намира своето подобаващо място в книгата на М. Цибранска-Костова.

Книгата започва с Увод (с. 7–18), в който са формулирани главните цели и задачи на изследването, а именно определяне на мястото и значението на основните паметници на покаяната дисциплина в цялостната книжовна продукция на Българското средновековие въз основа на четири покаяни текста от различни епохи, представящи в най-пълен вид развоя на покаяната дисциплина според запазените книжовни извори.

В първа глава – „Покаянието в литургически и дисциплинарно-каноничен аспект“ (с. 19–55) М. Цибранска-Костова формулира основните понятия и постижения в областта на проучване на покаяната книжнина, за да премине от теоретическите постановки към основната част от книгата – изследователската.

Тази основна изследователска част започва с втората глава, която е под надслов – „Заповеди на Светите отци“ – първият славянски пенитенциал“ (с. 56–150). „Заповедите на Светите отци“ от Синайския евхологий като първи славянски пенитенциал са доста дискутиран и разработван в науката въпрос. Всъщност в случая в така формулираното заглавие не е включен един много съществен етап от изследването на проблема, а именно кирилските наследници на глаголическия текст, произхождащи от славянския юг, при които осем века след създаването на първия славянски пенитенциал се наблюдава наличие на извлечения от него, тълкувано от авторката по-скоро с книжовна, отколкото с правнофункционална престижност (с. 142). М. Цибранска-Костова се придържа към схващането за Кирило-Методиев характер на превода на „Заповедите на Светите отци“, като изказва мнението, че преводът не може да бъде свързан директно с личността на св. Методий, но вероятно е извършен от лице, повлияно от дейността на славянския първоучител в областта на законотворчеството в Моравия и Панония, вероятно свързано с неговия книжовен кръг. Като повечето глави от книгата и глава втора завършва с Приложения, в случая славяно-латински лексикални паралели в *Заповѣди свѣтъхъ отъць* (с. 145–150). Включването на приложения към отделните глави е изключително ценна характеристика на представяната книга, тъй като, наред с богатия илюстративен материал от внушителен брой паметници в основния текст, има своето огромно значение за онагледяване на застъпените в изследването тези.

В трета глава е изследван „Канонарият, приписван на Йоан Постник, на славянския юг през XIV век“ (с. 151–258), т.е. тя е като че ли най-строغو спе-

циализирана и ситиурана само в едно столетие, а именно XIV в. Текстът от Устюжката кормчая, като най-стария славянски препис на Постниковия канонарий (XIII–XIV в.), е представен в езиково-текстологичен паралел с първия вариант на Постниковия канонарий от ръкопис №1160 от Сбирката на Църковноисторическия и архивен институт при Българската патриаршия (по-нататък ЦИАИ 1160), изключително интересен и като правопис, и като текстологични особености паметник, който, въпреки че вече има своето фототипно издание, все още чака и пълно изследване в текстологичен и езиков аспект. М. Цибранска-Костова отбелязва наличието на два текста от ЦИАИ 1160, възхождащи към Канонария на Йоан Постник, като се спира по-подробно на първия от тях, представляващ аналог на преписа в Устюжката кормчая. В тази глава авторката убедително застъпва и развива тезата за преславския превод на Канонария на Йоан Постник като съчинение на монаси за монаси. Приложенията към тази глава обхващат значими в граматично и лексикално отношение варианти в Устюжката кормчая, ЦИАИ 1160 (първи вариант) и гръцкия текст, свидетелстващи за различия както в използваните гръцки източници, така и в езиковата форма на самите славянски преводи.

Четвърта глава е с най-голям обем и е със следната тематика – „Славянският Псевдозонар и църковноюридическата книжнина на славянския юг XII–XIV в.“ (с. 259–410). М. Цибранска-Костова изяснява съдържанието на термина и се спира на езиково-текстологични наблюдения върху славянския Псевдозонар и Номоканона на Котелерий. Подробно е разгледана лексиката на славянския Псевдозонар. В резултат на изследване на значителен брой ръкописи от различни книгохранилища авторката достига до извода, че славянският Псевдозонар вероятно цялостно е преведен от гръцки сборник със светски и каноничен корпус, в който Номоканонът на Котелерий или сходна редакция от преобладаващо покаяни норми е само един от съставните елементи, като е възможно конституирането на основното ядро на славянския текст да се е появило през XIII, най-късно началото на XIV в. на Атон. Това е единствената глава в изследването, която не завършва с приложения, но в самия текст е включен богат илюстративен материал.

Пета глава е посветена на „Балканската и южнославянската традиция на Номоканона при Великия требник“ (с. 411–511), като тук именно е цитиран и интересен материал от датираният към деветнадесети век източник, с което обемът на книгата на М. Цибранска-Костова се разширява и към XIX в. Въз основа на някои основни ръкописни източници авторката достига до следните важни изводи. Като подкрепя напълно тезата на А. Павлов за локализация на славянския превод на Атон, тя, въз основа на лексикални южнославянизми, коригира мнението на руския канонист за сръбски превод на славянския текст на Номоканона при Великия требник, като изказва убедителното предположение за участие на югоизточни и югозападни (македонски) български говори, т.е.

посочва връзката с контактната гръко-славянска зона при осъществяване на славянския превод. В Приложението към тази глава е илюстрирана лексикалната вариантност в южнославянските преписи на Номоканона при Великия требник в сравнение с печатния текст на паметника със съответстващите гръцки паралели.

Следва „Заключение“ (с. 512–517), в което М. Цибранска-Костова отново на едно място формулира основните изводи от изследването на четирите представителни за църковното право текста, предмет на проучване в четири отделни глави. На първо място цялото внушително изследване, базирано върху многобройни източници (88 ръкописа), опровергава твърдението за липса на достатъчно изворов материал в областта на юридическите паметници, и особено на църковноправните текстове. От тях най-дълга писмена история имат „Заповедите на Светите отци“, които могат да бъдат съотнесени най-вероятно с дейността на лице, свързано или повлияно от книжовния кръг на св. Методий, като в случая продължителното битуване на този текст в паметниците се дължи по-вероятно на книжовния, отколкото на правнофункционалния критерий. Канонарият на Йоан Постник е определен като безспорен преславски превод, възникнал вероятно още през първата четвърт на Х в. в резултат на „православната верска определеност като държавна политика и културна идентификация на българското общество от този период“ (с. 514). Славянският Псевдозонарий възниква на базата на неидентифициран все още гръцки църковноюридически сборник, като авторката определя за най-вероятен периода от края на XIII и началото на XIV в., когато е осъществен славянският превод. М. Цибранска-Костова специално подчертава изключително важния извод, до който достига в резултат на своите задълбочени изследвания върху редица преписи на текста, а именно за българския езиков характер на превода и реалната възможност той да е бил извършен на Атон. Номоканонът при Великия требник е южнославянско явление от края на XV–началото на XVI в., като славянският превод е осъществен „на Атон, откъдето произхожда и самата гръцка редакция, и носи идентификационните белези на господстващата графико-правописна система на южнославянския ресавизъм – обединителна писмена система на българи и сърби в периода след XIV в.“ (с. 515–516). От така направените изводи въз основа на изключително богатия изследван от авторката изворов материал, М. Цибранска-Костова подчертава превеса на „преводната юридическа пред оригиналната (с всички неизбежни уговорки за този термин през Средновековието) книжнина“ (с. 516), като собственият принос на славянските най-общо и по-конкретно на българските книжовници се ограничава до подбора и структурирането на правните кодекси или епитимийните редакции. Във връзка с историческия развой на българския език авторката изтъква значението на преводната книжнина от гръцки език в развитието на нормативността на българския книжовен език, а в езиково от-

ношение покаяните образци отразяват неговата еволюция и взаимодействие с говоримия език.

Книгата завършва със справочен апарат – Използвана литература (с. 518–536); Използвани писмени паметници (с. 537–547); Използвани съкращения (с. 548–552), които, както личи от посочения тук обем, са изключително изчерпателни и богати на информация.

Към всичко казано дотук за книгата на М. Цибранска-Костова трябва задължително да бъде споменато и великолепно издание на този много ценен като съдържание и не на последно място с внушителен обем труд, като издателство „Валентин Траянов“ продължава успешната си дейност в областта на една строго специфична научна област, каквато е публикуването на общофилологически и езиковедски трудове, като изключителното съдържание е получило и своята подобаваща полиграфическа форма.

Мария Райкова

Лиляна Василева. Българско словно богатство. Словообразователни хетероними в българските говори. С., Мултипринт, 2009. 460 с.

Трудът на Лиляна Василева „Българско словно богатство. Словообразователни хетероними в българските говори“ е пълно изследване на сложно образувани съществителни имена в българските диалекти.

Изследването на този тип съществителни имена, направено на базата на 8000 битуващи и до днес в българските народни говори, е важно и навременно. Огромният езиков материал, събран лично от нея и ексцерпиран от издадените досега диалектоложки трудове, дава възможност на авторката да постави и реши редица въпроси, много от които не са били поставяни и решавани досега или са били засягати само частично.

Детайлно е разработен в труда въпросът за словообразователната конкуренция при сложните лексеми, като се отделя специално внимание на мястото на техните опорни и второстепенни компоненти.

С помощта на множество примери от рода на денгѹбник и губѹделник, кожодѹр и дерикѹжец е показано, че отделните елементи на композитите могат да бъдат ту на първо, ту на второ място в словообразователната структура.

Важен въпрос, поставен и разработен от Л. Василева, е този за вариантноста на компонентите на композитите, материал за което отново дават в изобилие народните говори от цялата наша езикова територия. Оказва се, че вариантни могат да бъдат сложните формации както по основния, така и по второстепенния си компонент, напр.: хоройгрец и хоротрѹпѹц, самодѹмница и берокѹк'ница; другосѹлка и чуждосѹлка, кѹрпѹклѹшник и кѹрпѹгун'а и много други.

Обърнато е внимание на конкуренцията между суфиксите на сложните имена, като напр.: младожѹник и младожѹн'ак и младожѹн'а и др.

В труда са представени и вариантни хетероними с разлика в основите на мотивиращия глагол, като напр.: кл'увѹдрѹѹфка и кл'увѹдрѹѹвец, грѹмѹдол и грѹмѹдѹл и др.

Голямо постижение на авторката на труда е разработването на въпроса за семантиката на сложните и съответните им прости съществителни имена.

Огромният диалектен материал дава възможност да бъде разпределен в 11 по-големи и по-малки лексико-семантични групи: „Названия на лица“, „Названия на животни“, „Названия на растения“, „Названия на места“, „Названия на ветрове“, „Названия на действия“, „Названия на резултати от действия“, „Названия на средства за действия“, „Названия на почви“, „Названия на природни явления“ и „Названия на ястия“.

В най-голямата от тях, „Названия на човека“, поотделно се разглеждат имената от мъжки и от женски род, разпределени съответно в 5 лексико-семантични групи за имената от мъжки род и 3 – за тези от женски род.

Първата лексико-семантична група за имената и от двата рода обхваща названията на лица с техните отрицателни и положителни прояви. Не може да не направи впечатление големият брой названия на лица според техните отрицателни прояви (25 за съществителните имена от мъжки род и 10 – за имената от женски род срещу 7 за мъжки род и 6 за женски род според положителните им прояви).

В това въпреки няма нищо чудно. Известно е и от други научни изследвания това, че отрицателните качества и прояви на човека, като глупостта, мързелът, прахосничеството, пиянството и др. подобни, са укорими и поради това народният гений създава много названия с отрицателна семантика.

Достойнство на труда на Л. Василева е стройната схема, по която се разглеждат отделните хетероними.

За всички хетероними най-напред се отбелязват словообразователните категории, към които си отнасят, опорните и второстепенните им компоненти, посочват се съпоставимите им прости имена, представена е и конкуренцията на суфиксите, с които са образувани, техните вариантни композити, както и несъпоставимите им сложни хетероними.

Всичко това е подкрепено с множество примери, като е отразено и географското им разпространение.

По същия начин са разгледани и хетеронимите от другите лексико-семантични групи.

Макар и не толкова многобройни, както тези от лексико-семантичната група „Названия на човека“, сложните имена от другите лексико-семантични групи, разглеждани в труда, показват, че в диалектите са сътворени изключително интересни названия на животни, растения, действия, природни явления, храни и пр.

Интересно е да се подчертае, че диалектните хетеронимни названия на животни са за диви животни и птици. Такива са хетеронимите за кълвача, стърчиопашката, черния кос; костенурката, охлюва, пчелояда, мършояда и пр. (срв. *кл'уводрѣвец*, *кл'увидрѣф*, *кл'увидрѣфка*, *клувидрѣвица*; и съответните прости *кълвѣч*, *кълвѣн*, *кълвѣк*, *кълвачѣр*, *кълванджѣк* и мн. др.) Многобройни названия народът създава за познатите му диви животни и птици, а за непознатите – не.

Хетеронимните лексеми за растения се създават отново за дивите растения – билки и храсти, като: живовляк, див мак, очеболец, бѣз (напр.: *дрѣмбѣз* и простите *бѣзун'ак*, *бѣзел*, *бѣзлен*, *бѣзарѣк*, *бѣзовл'ѣк*, *бѣзовина*). Явно и в това отношение става дума за полезни и добре познати на носителите на диалектите растения.

Сложните названия за места пък се създават най-вече за такива, които са полезни за трудовата дейност на човека, като места, на които се пои добитъкът (вж. *водопѝй, водопѝиште, водопѝйло, водопѝйна*), на които се набавят дърва за огрев, на които се коси трева; за такива, които са важни за обществените отношения между хората /срв. *хорѝиште, хорѝвиште, игрѝиште, игралѝиште, игрѝло*) и др.

Във връзка с трудовата дейност на човека са свързани и сложните названия за видовете природни явления (напр.: *козодѝр, козодѝрец, кожодѝрец свин'одер, свин'одѝрец, дерѝйаре, суѝийкѝтъл, суѝийкобѝлица* и простите: *пърл'ѝк, пърлѝко* за 'студен вятър'), видовете почви (вж.: *белопръсница, белопръстица, белозѝмица* и простите: *бел'ѝга, бел'ѝва, б'ѝлѝлка* и мн. др.) и т.н.

В главата „Заключение“ авторката е извела най-важните изводи. Един от тях е този за конкурентната употреба на повелителни и сегашни глаголни основи при някои от композитите, чийто брой съвсем не е малък. Те са особено разнообразни в диалектите. Освен това авторката подчертава, че доста често те образуват пейоративни хетеронимни редове от рода на: *блѝснѝгѝбър, бутнѝколѝба, гѝбѝдѝлник; развѝйгѝра, развѝйпѝрах; въртѝопѝшка; разбѝйкѝлец, развалѝпъртѝна* и др.

Изтъква се и това, че по-голямата част от тях са образувани по чисто композиционен начин, както и това, че много малък брой подобни хетероними са представени в книжовните ни речници.

Пак в изводите се посочват всички суфикси и словообразователни форманти, с които са образувани хетеронимите, както и честотата на употребата им.

Друг важен извод, който прави авторката благодарение на събраните от цялата българска езикова територия лексеми, е, че сложно образуваните хетероними са много повече разпространени в западните български говори, макар че се откриват и във всички останали български диалекти.

С този труд окончателно се оборва битуващото дълго време схващане, че в народните говори сложните названия са по-малко на брой отколкото в книжовния език. Напротив, от изложеното дотук в този труд се вижда явно продуктивността на тази словообразователна категория, жива и до днес.

Трудът на Л. Василева отсега нататък ще бъде особено полезен за българското словообразуване, а също така и за българската лексиколожка и лексикографска наука.

Донка Вакарелска-Чобанска

Лилия Крумова-Цветкова. Българските благословии, пожелания и клетви. С., ИК ЕМАС, 2010. 448 с.

Българските благословии, пожелания и клетви се отнасят към историческото езиково наследство, но едновременно с това, като част от фразеологичния фонд, принадлежат и на съвременния български език. В по-голяма степен те са проучени във фолклористичен и етноложки аспект, докато анализът на езиковите им особености е оставал встрани от вниманието на изследователите. Новата книга на издателство ЕМАС с автор Л. Крумова-Цветкова „Българските благословии, пожелания и клетви“ запълва тази празнина в българското езикознание.

Изследването е структурирано в две основни части. Чрез комплексното използване на подходи и методи на новите направления в лингвистиката в първата част се изследват семантичните, формално-структурните и прагматичните особености на тези словесни произведения. Втората част включва речник индекс на анализирания материал.

В уводната глава е обоснована необходимостта от проучването, направен е преглед на събираческата дейност в миналото, посочени са основните източници, от които е ексцерпиран материалът. Подробно са изложени целите, които си поставя авторката, методологията, приложена при тяхната реализация, използваният терминологичен апарат. Изследователският подход съчетава методите на съвременните научни направления като семантика, прагматика, когнитивна лингвистика, етнолингвистика и лингвокултурология. Материалът е изследван в синхронен и диахронен аспект на базата на два дискурса – поетичен и ежедневноразговорен. Основната част от материала, включен и подложен на анализ в изданието, е ексцерпиран от сборници с народни умотворения от края на XIX век.

Първата глава е посветена на същността и характерните особености на благословиите, пожеланията и клетвите като езикови средства и тяхното място в българската езикова система. Акцентът е поставен върху благословиите и клетвите. Пожеланията и поздравите, като част от ежедневното общуване и речевия етикет, са разгледани по-накратко. Авторката се спира върху общите характерни особености на благословиите, пожеланията и клетвите. Разгледана е тяхната нравствено-психологическа основа, понятията за добро и зло, около които са организирани семантично, функционално-семантичните промени, които претърпяват. Посочена е тясната връзка между благословиите и клетвите като два полюса на едно и също явление – пожеланието. Анализирани са образните средства, чрез които се изгражда езиковата картина на света. Разгледани са взаимоотношенията между благословиите, клетвите и фразеологизмите, съществуващите прилики и различия.

В тази глава са отделени формално две части. В първата част са анализирани семантико-функционалните и формално-структурните особености на благословиите и пожеланията. Посочено е, че те се изграждат около базовия концепт *добро* и са свързани с обредността, присъща на календарните и семейни празници. По-подробно са разгледани коледните и новогодишните благословии. Авторката прави преглед на ключовите думи (еднолексемни и словосъчетания) в благословиите, които са носители на културна информация – *здраве, мед, масло, хляб, сол, злато, сребро* и др. Чрез благословиите като словесни формули се очертава образът на патриархалния българин. Интересна е съпоставката между картината на доброто, представена от българските благословии, и резултатите от изследването на лингвокултурния концепт *добро* върху материал от XI–XVII в. в работата на руската изследователка Т. И. Вендина. На анализ са подложени и най-често използваните образни средства в благословиите – постоянни епитети, образни сравнения, метафори, хиперболи, повторения, синтактичен паралелизъм, конструкции за сравнения, изградени на основата на паралелизъм, обратен словоред, безглаголни изречения. Разгледана е диалектната лексика, която им е присъща, техните структурни особености.

По-накратко са анализирани структурата, семантиката и прагматиката на пожеланията и поздравите в българския език като словесни формули, носещи положителна емоционалност. Посочени са съществуващите различия между пожеланията и поздравите в миналото и в съвременността.

Втората част е посветена на семантико-функционален, формално-структурен и прагматичен анализ на клетвите. Характерна черта на клетвите е значимостта на категорията оценка. Те се основават на базовия концепт *зло*. И тук се прави паралел за съдържанието на концепта *зло* в клетвите с изводите на Т. И. Вендина за старобългарските и среднобългарските текстове. Разгледани са различните видове клетви според тяхното предназначение и източник – клетви за смърт, за болест, за бедност, родителски клетви, собствени клетви, чужди клетви. Отново е посочена връзката между фразеологията и клетвите, като се отбелязва, че фразеологизацията е по-характерна именно за клетвите, докато фразеологизираниите благословии са много по-малко. Разгледана е вариантноста и синонимията при клетвите и формално-структурната им основа. Анализирани са езиковите и стилистичните средства в българските клетви, като е подчертана важната роля на оценъчността при техния подбор.

Във втората глава е направена функционално-стилистична характеристика на благословиите и клетвите. Начинът на възникване и разпространение на благословиите и клетвите и народно-разговорният им характер ги доближава до останалите фолклорни жанрове (песни, приказки, легенди, предания и баяния), където те намират своята естествена среда. Разгледана е употребата на благословиите и клетвите в художествената литература, тяхната роля за създаване на битов колорит или индивидуална характеристика на литературните герои.

В третата глава благословиите и клетвите са разгледани като източник на културна информация, представящ картината на света на българина през вековете. Както посочва авторката, в благословиите и клетвите са представени различни пластове от народната култура на българите – от митологичните и традиционнонародните до православнохристиянските. Езиковият материал в благословиите и клетвите разкрива материалната и духовна култура на българина. Той е източник на сведения за бита, религията, нравите, обичаите, суеверията и фолклорните традиции. В тази глава е проследено отражението на християнството върху благословиите и клетвите, посочен е библейският произход на някои от тях.

Четвъртата глава е посветена на различните паралингвистични средства, използвани успоредно с благословиите, пожеланията, поздравите и клетвите – кинетични (мимика, поза на тялото, жестове), фонични (интонация, височина на гласа) и тактилни.

Втората част на изследването представлява речник на благословиите, пожеланията и клетвите. Той включва 883 благословии и пожелания и 2 529 клетви. Приложението е много необходимо и полезно, тъй като двете издания на Мариана Дабева (*Български народни клетви. Принос към изучаването на народната душа и народния живот*. С., 1934 и *Пожелания и благословии у българския народ. Принос към изучаването на народната душа и народния живот*. С., 1937), в които са обнародвани този тип словесни форми, отдавна са библиографска рядкост.

Трудът на Л. Крумова-Цветкова „Българските благословии, пожелания и клетви“ е приносен и изпълнен на високо професионално равнище. Избраният обект за изследване почти не е проучен в българското езикознание. Благословиите, пожеланията и клетвите са извор и на културна информация. В тях се оглеждат различни пластове от народната култура на българите – от митологичните и традиционнонародните до православнохристиянските. В работата са разкрити етноспецифичните особености на българските благословии, пожелания и клетви, които разкриват картината на света на българина през вековете. Анализът се отличава с компетентност, използване на съвременни методи, задълбочени изводи, направени въз основа на богат материал, познаване на литературата по разглежданата проблематика. Монографията е солидна основа за бъдещи сравнителни и съпоставителни изследвания в славянски и балкански контекст.

Книгата е интересна и полезна не само за специалистите в областта на хуманитаристиката, но и за всички, които се интересуват от богатството на българския език, от традициите и културата на българите.

Марияна Витанова

Мария Китанова. Етнолингвистични етюди. Велико Търново, ИК Знак'94, 2010. 135 с.

В края на XX в. и в началото на XXI в. в българското езикознание постепенно навлезе и зае своето място антропоцентричният модел за изследване на езиковите явления. Освен като средство за общуване, езикът започна да се изучава и като част от културата и познавателния опит на човека, което доведе до обособяването на нови научни направления – етнолингвистика, лингвокултурология, когнитивна лингвистика, психоллингвистика и др. Всичко това постави пред езиковедите нови задачи, наложи търсенето на нови методи за описание на езика и нов понятиен апарат.

През 2010 г. издателство Знак'94 публикува сборника „Етнолингвистични етюди“ с автор М. Китанова. Сборникът съдържа работи, писани в периода 2005–2010 г., които разкриват търсенията на авторката в областта на етнолингвистиката и лингвокултурологията. Включените студии засягат въпроси на етнолингвистичната лексикография и когнитивната семантика, разкриват фрагменти от традиционната българска култура. Сборникът е структуриран в три раздела, озаглавени: „Отсам и отвъд“, „Магическата сила на думите“ и „Хората около нас“.

Първият раздел – „Отсам и отвъд“, е посветен на погребалната терминология в обредния цикъл „Погребение“. Смъртта и погребалните обичаи, свързани с нея, винаги са заемали важно място в традиционната култура на българите, поради което този фрагмент от семейната обредност е бил обект на изследователски интерес от страна на фолклористите и етнографите. Изработеният от М. Китанова тематичен речник включва народни термини, изразяващи представата на хората за прехода от земния към „другия“ свят, за преминаването им от един статус в друг. Народните термини в обредния цикъл „Погребение“ са групирани в две части – преди погребението и след него. Представянето на погребалната терминология е организирано в следните рубрики – обредни действия, обредни лица, обредни предмети, метаезик на фолклора, който включва и названията на демонични същества. Материалът е представен на ономазиологичен принцип – от обобщеното значение към конкретните термини. Лексемите са в нормализиран вид, без фонетична транскрипция. Посочена е географската им локализация. Изследването на обредния цикъл „Погребение“ отразява съществуващата тенденция в славянската етнолингвистика за обособяване и развитие на етнолингвистичната лексикография, а авторката е един от представителите на това направление у нас.

Във втория раздел „Магическата сила на думите“ е включена студията „Народна етимология и етимологична магия (По материали от българския

народен календар)“. Феноменът народна етимология отдавна привлича вниманието на езиковедите. Авторката прави обстоен преглед на публикуваната по въпроса литература и на съдържанието на термина народна етимология у различните автори. Посочени са сферите, в които се създава народната етимология – основно в диалектите, но също и в разговорната и в детската реч. Разгледани са механизмите за осъществяване на народната етимология, връзките ѝ с паронимията, аналогията и фонетико-смисловата контаминация. Представени са съществуващите класификации на народно-etimологичните варианти според различни критерии – формални и формално-смислови. Акцентът в работата на Китанова се поставя върху основните функции на народната етимология – мотивираща и генерираща, отразени в названията на българските празници. Народната етимология се проявява като механизъм за словесна магия в текстовете, изразяващи забрани, и в предпазващите действия, които се извършват по време на различните народни празници.

Третият раздел, озаглавен „Хората около нас“, се състои от две части – „Материали за речник на българската роднинска терминология“ и студията „Концептът *семејство* в българските пословици и поговорки“.

Материалът за речника, представен от М. Китанова, е подреден по азбучен ред. В него са включени роднински термини от цялата българска езикова територия. Речниковите статии имат следното оформление – заглавка, тълкуване, географска локализация или източник, от който е екскерпирано названието, фонетични варианти и разпространението им, семантични еквиваленти. Роднинските термини в българския език могат да бъдат разделени на четири тематични групи – термини за кръвно родство (*род, семејство, джинс, коляно, лоза, майка, баща, дядо, баба, прадедо, прабаба, син, дъщеря, брат, сестра, внук, внучка, правнук, правнучка, праправнук, праправнучка, чичо, леля, вуйчо, първи братовчед, първа братовчедка, втори братовчед, втора братовчедка, трети братовчед, трета братовчедка*), термини за родство по сватовство (*мъж, жена, свекър, свекърва, тъст, тъща, чичо, стрина, стринка, вуйна, леля, чичо, зет, девер, снаха, етърва, зълва, шурей, шуренайка, балдъза, баджанак, втори баща, мащеха, заварен син, заварена дъщеря, доведен син, доведена дъщеря, заварен брат, заварена сестра, доведен брат, доведена сестра*), термини за родство по кумство (*кум, кума, кръстник, кръстница, кумец, кумица, кръщелник, кръщелница*) и термини за побратимство (*аратлик, захранти, млечни братя, побащим, посестрима, побратим, подойница, помайчима*).

Студията „Концептът *семејство* в българските пословици и поговорки“ разглежда отношението на традиционния българин към семейните връзки, отразени в паремиялогията. Концептът *семејство* се реконструира чрез концептите на неговите членове, а също и чрез концепти, свързани с различните възможности и проблеми при неговото създаване. Анализират се пословици и поговорки със следните ключови компоненти: *женитба, дом, жена, мъж,*

дете, баща, син, дъщеря, роднина, брат, сестра, снаха, зет, свекърва, кум. Авторката обобщава в заключение, че в българската пословична картина най-голяма детайлизация е налице при концептите *жена, мъж, дете*.

Студиите, включени в сборника „Етнолингвистични етюди“, обогатяват представите за етноспецифичното в българската езикова картина на света и представляват интерес както за специалисти в областта на езикознанието, етнологията, културологията, така и за по-широка читателска аудитория.

Марияна Витанова

Елена Каневска-Николова. При корена, от извора. Смолян, Отзвук прес, 2010. 170 с.

В навечерието на светлите коледни и новогодишни празници известната езиковедка и социолингвистка доц. дфн Елена Каневска поднесе на смолянската научна и културна общественост, на българистиката у нас и в чужбина и на своите земляци най-новата си книга. Макар че има специализирано подзаглавие – „Антропонимично и лексикално-семантично изследване на говора на село Момчиловци, Смолянско“, и въпреки че авторката не снижава научния стил, тази книга е написана с обич и мисъл за хората, свързани с нейния корен – момчиловците. На практика с тази книга Ел. Каневска завършва пълното историческо, диалектоложко, социолингвистично и антропонимично изследване на своето родно място. И нейните земляци трябва да са ѝ благодарни за тази всеотдайност и съпричастност, защото на пръсти се броят селищата у нас, които могат да се похвалят с такива комплексни и всестранни изследвания. И друго, което държа да изтъкна – книгата е написана на разбираем и за неспециалиста език (използваните специализирани термини са пояснени в скоби), с разчупващ научната строгост стил, с яснота и ненарушена логичност на изложението. Приложените схеми и диаграми онагледяват съжденията и заключенията и допълнително помагат за безпроблемното разчитане на авторовата мисъл.

Книгата се състои от три основни части. Първата е озаглавена простичко и оригинално – „Имената на момчиловските люде“, но всъщност представя сериозен антропонимичен анализ на личните, фамилните, родовите, прякорните и прозвищните имена на момчиловци за период от около 220 години. Ел. Каневска е щудирала възможните регистри за раждания и умирения, документи за покупко-продажби на имоти в землището на селото, данъчни списъци и др. документи, за да представи в максимална пълнота системата на имената в динамиката на времето. Като изключително добре подготвен учен и изследовател авторката прекрасно знае, че ономаσιологичният анализ дава данни не само за езика, на който са сътворени тези имена, но и за „цялостната веществена и духовна култура на именодателите, както и за произхода им“ (Зашмов, Й. Ономастика и езиков анализ. – В: Състояние и проблеми на българската ономастика. В. Търново, 1994, кн. 2, с. 195). Всичко това се дължи на обективния и отдавна потвърден факт, че личните (а също и географските) имена показват по-голяма устойчивост от езика и затова в тях могат да се открият реликтни форми и явления, които или може да са изчезнали вече от езика, или пък да са придобили друга форма (Пак там. с. 192). Ето защо е толкова важна и значима първата част на това изследване, което обогатява с нови данни представата за българската ономастична система.

Изпълнявайки синовния си дълг, Ел. Каневска посвещава първата глава на антропонимичната характеристика на известния и достолепен Каневски род в с. Момчиловци. Най-напред тя проследява възможните етимологии на личното име на родоначалника на рода – *Каньо*, давайки предимство на тази, която свързва името с историзма *кан*, като така го определя като първично и го отнася към пожелателните имена ‘да бъде водач, първенец’. За читателя значим интерес представлява проследяването по поколения на честотността на мъжко-личните и женско-личните имена, които за по-голяма прегледност са разпределени в групи по произход и значение. Тук изследователят ономаст ще открие имената *Хуба* и *Куда*, които отвеждат в далечни древнобългарски времена. Приносен момент е разгадаването на етимологията на рядко срещащото се женско лично име *Летения*, каквото име носи и един от параклисите край селото – „Св. Летения“.

Изключително изчерпателната личноименна система на Каневския род е придружена от схема на Каневския род до шесто поколение по мъжка линия и от родословно дърво.

Втората част на книгата представя „Характеристика на антропонимичната система на село Момчиловци през първата половина на XIX в. (Въз основа на турски документ от 1837–1838 г.)“. Но независимо че са посочени хронологични граници, авторката ги прекрачва, защото в различни турски документи е открила и привежда и лични имена от края на XVII до втората половина на XVIII в. Любопитни са регистрираните редки двусъставни прякори *Хобтери* и *Четахорю*, за които авторката предлага своя, логично обоснована етимология. Тази част завършва с извода за факторите, които са влияели при назоваването в Момчиловци през първата половина на XIX в. – на първо място гръцко влияние, проникващо с посредничеството на църквата, и на второ място – турско влияние при прякорите и прозвищата, обусловено от чуждото иго.

По-нататък авторката проследява настъпилите през XIX в. промени в момчиловската антропонимична система, като с право предполага, че представителността на Момчиловци като типично по бит, традиции и език родопско селище може да бъде показателна и за промените изобщо в родопската именна система. След извършеното изследване на турски и български документи Ел. Каневска извежда като основна промяна в родопската антропонимична система в края на XIX в. „преходът към двукомпонентна система от типа лично име плюс бащино или фамилно име и появата на зачатъци на трикомпонентна система“. Около 7 пъти са намалели еднокомпонентните имена. Както в цялата българска именна система, така и тук някогашните прякори и прозвища вече изпълняват функцията на фамилни имена, оформени със суфикси *-ов/-ев*, *-ова/-ева*.

В съпоставка с имената преди един век (въз основа на данните в Десятъчен списък от 1889 г.) се представя и съвременната именна система на Момчиловци (въз основа на Регистър на жителите на селото, родени от 1897 до 2008 г.). С

диаграми е показано съотношението между домашните и заетите лични имена в края на XIX и в края на XX в. и в трите възрастови групи. В табличен вид може да се види честотната употреба на най-използваните за назоваване лични имена по поколения. Изброени са изчезнали вече множество родови имена по естествени причини или поради изселване. От опитното око на Ел. Каневска не е убягнал интересният факт, който се открива и в други родопски селища – съществуването на псевдоними на родово-фамилните имена, чрез които те функционират в диалектната система.

Извършеното с професионална вещина ономастично изследване на с. Момчиловци разкрива една богата, добре развита и жива, функционираща пълнокръвно и до днес система на личните, фамилните и родовите имена, прякорите и прозвищата.

По-нататък книгата заключава в страниците си анализ на лексикалните особености на момчиловския диалект, последван от диференциален речник.

Въпреки че на момчиловския говор има посветени две обстойни монографии (на Ст. Кабанов и на самата Ел. Каневска), за пръв път в тази книга богатият лексикален инвентар на този представителен родопски говор се разглежда не само откъм произход, но и от семантично, словообразователно, етимологично и стилистично гледище. Изнасят се многобройните семантични диалектизми, омонимите и синонимите, полисемантичните думи. Макар и конспективно, могат да се проследят префиксално, суфиксално и афиксално образуванията сродни думи (глаголи и имена). Отделено е място на думите, дошли от стб. езикови паметници и от по-късни черковнославянски книги (наричани тук общо старобългаризми), турцизмите и гърцизмите. Насочено е вниманието към думи, които не се срещат досега в нито един публикуван източник, като напр. глагола *испритомѡлнувам*, пряко наследство от стб. език със значение ‘мъча, измъчвам’. Макар и малко по количество (около десетина), но не са пропуснати да бъдат посочени и думите от тайния дялгерски (мещренски) език, някои от които са претърпели детерминологизация и са се включили в традиционната диалектна система (*мѣштра*, *ра̀йчо* и др.).

„Речникът на характерни родопски думи в момчиловския говор“ съдържа лексикален материал, започнат да бъде събиран още през студентските години на Ел. Каневска (1985–1987) и неуморно допълван чак до наши дни. Систематизиран в азбучен порядък, той е напълно издържан в лексикографско отношение. За улеснение на бъдещите изследователи авторката подава със знак * всички думи, които се срещат и в речника на Ст. Кабанов, но са там или с едно значение, или пък не са придружени от контекст. Всички лексикални единици в речника на Ел. Каневска имат граматична характеристика и добре поясняващ значението контекст, а повечето имат и етимологични бележки. Включени са и записани фразеологични съчетания и изрази. Макар и диференциален по характер, речникът е поредната илюстрация както за изключителното лексикално

богатство на родопските говори, така и за специфичната собственодиалектна лексика. Той дава материал за бъдещи изследвания и е градиво за общобългарския диалектен речник.

Ако трябва с две думи да дам определение на новата книга на Ел. Каневска, ще кажа, че това е книга за родовата памет, за паметта на езика. Ако ми се разреши да бъда по-обстоятелствена, мисля, че трудно бих могла да намеря по-точни и образни думи от словата на самата авторка, затова ще си позволя да ги цитирам: „Книгата е предназначена за всички, които изпитват потребност да се връщат към корена на своя род, на своя език, на своята същност. И да пият от чистия извор на родното слово, устояло през вековете на всички исторически повратности. В богатото и несъкруσιμο Слово на дедите ни се осъществява неспирният стремеж към вечност. И безкористното усилие да дадеш на другите най-хубавото от себе си, радостният дълг да оставиш на бъдещето своя опит, своите упования, своята мъдрост, за да ги предаде то на едно ново поколение“.

Славка Керемидчиева

Епос–език–мит. Годишник на Асоциация „Онгъл“, том 9, год.VII, 2011, ISBN: 1311493X

Том 9 на Годишника се отличава с изключително богато и интересно съдържание. Тя се открива с информацията на Росен Р. Малчев за конференцията „Втори Царшишманови дни – 2008 г.“, която се превърна в знакова културна традиция не само за Самоков (където обикновено тя се провежда), но за специалисти от областите на етнографията, фолклора и културологията.

Годишникът представлява сборник с проучвания, изнесени като доклади на конференцията. В секция „Епос“ на годишника са поместени следните статии и студии от български и чуждестранни изследователи: Миглена Христозова – *Отгласи от „Веда Словена“ в Западните Родопи: Непубликувани материали от съвременни теренни проучвания в Гоцеделчевско и Доспат*; Албена Малчева – *„Три синджира роби“ – три „синджира“ проблеми*; Десислава Димитрова – *Песента за цар Иван Шишман – от традиционна към градска култура*; Цветелина Димитрова – *Интерпретация на преданията за цар Иван Шишман през призмата на епическия код. Име, сюжет, топос*; Валерия Б. Колосова – *Богородичните растения и свързаните с тях легенди в славянската традиционна култура*; Радостина Петрова – *Иманярска тетрадка от с. Белица, Средни Родопи. Предварителни бележки*; Алексей Жалов – *Непубликувани фолклористични материали на Научно-изследователската пещерна бригада „Тодор Павлов“ – 1948 г.*; Веселка Тончева – *Сватба и сватбени песни от областта Голо бърдо, Република Албания*.

В секция „Език“ са включени изследвания, в които авторите излагат наблюдения върху езика на средновековни извори и на архивни материали: Маргарет Димитрова – *Текстът на Оглашението в епохата на цар Иван Шишман*; Андрей Бобев – *Перикопите от Книга Битие за Страстната седмица (Текстология и херменевтика)*; Екатерина Тодорова – *Кореспонденцията между протопоп Авакум и болярката Морозова – създаване на езикова митология*; Вяра Калфина, Димитър Илиев – *Топонимът Опака – опит за етимология*; Преслава Георгиева – *Личноименната система на гр. Две могили (1878–1893 г.)*.

Особен интерес представлява секция „Мит“, в която читателите се срещат с нови интерпретации на митологични образи и мотиви: Юрий Е. Березкин – *Свадба Солнца отменена: балканский миф и его истоки*; Анатоли Анчев – *Фолклористични и психологически аспекти на близначния мит*; Григор Григоров – *Митът за Златния век и неговите съвременни употреби*; Росен Р. Малчев – *Змеят от село Югово (Продължение)*; Страхил Гювийски – *Митичните стопани на рилските реки и езера*.

В секция „Недвижими културни ценности“ са намерили място резултати от теренни проучвания: Магдалена Стаменова – *Старината в българското пространство според местни автори от XVII век*; Михаил Христов – *Сгради от укрепеното селище на хълма Св. Спас при с. Белчин (По данни от проучванията от 2008 г.)*; Милена Кьосева – *Културно-историческото наследство на община Сапарева баня*; Веска Живкова – *Времево-пространствени координати на оброчните места в село Митровци, обл. Монтана*.

В секция „Културология“ са публикувани съвременни виждания в областта на теорията на културните явления и тяхното осмисляне: на Константин Рангочев – *Фолклор и религия I: Проблемът за термините* и на Николай Ненов – *Троглодитизмът като културен феномен. Формиране на нова оптика към наследството*.

Не е пропусната и секция „Климатология“, където читателите се запознават с интересните наблюдения на Владимир Власков – *Народната климатология в България и промените в климата през последното десетилетие*.

Многогодишната дейност на асоциация „Онгъл“, която продължава въпреки изключителните трудности от финансов характер, е пример за безкористно научно дело, съхраняващо материалното и нематериално културно наследство и събиращо на ежегодните конференции млади специалисти от няколко страни. Публикациите на докладите от конференциите „Царшишманови дни“, пример за висок професионализъм, се ползват с висок авторитет у нас и в чужбина и показват негаснещия интерес към народната памет и към културното пространство, а също така – нови и нестандартни подходи за теоретичното осмисляне на изворите.

Анисава Милтенова

БЪЛГАРИСТИКА BULGARICA

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

22/2011

Редактор ст.н.с. д-р Анисава Милтенова

Съставители ст.н.с. д-р Никола Казански, Емилия Волева
Коректор Жасмина Кръстева
Художник Велина Богданова Мавродинова

Предпечатна подготовка ЦБ БАН Нели Байкова
Обработка на снимков материал ЦБ БАН Мария Ефремова

Формат 70X100/16 Печатни коли 7,75

ISSN 1311-8544

Издателство „Изток–Запад“